

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Τίτλος Εργασίας:
«Συνεργασία ΠΟΕ και CETA»

Όνομα Φοιτήτριας: ΜΠΑΝΤΟΥΒΑΚΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ

Αριθμός μητρώου: ΜΘ 15019

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια Μαρία Μενδρινού.

Αθήνα

Απρίλιος 2020

Ευχαριστίες:

Για την εκπόνηση της συγκεκριμένης εργασίας θα ήθελα να ευχαριστήσω αρχικά την καθηγήτρια κυρία Μαρία Μενδρινού για τις εύστοχες επισημάνσεις της και τη διάθεσή της για οποιαδήποτε αλλαγή στο θέμα ή τη διάρκεια του χρόνου για την ολοκλήρωσή της. Επιπλέον θα ήθελα να ευχαριστήσω και όλους του καθηγητές που πλαισίωσαν με απλότητα αλλά ταυτόχρονα και με ισχυρή θέληση ώστε η επιμόρφωση του τμήματος ΠΜΣ ΔΕΣ 2015-2017 να αγγίξει πολύ καλά επίπεδα γνώσης. Το υλικό μέσα στις αίθουσες διδασκαλίας αλλά και η πλούσια βιβλιογραφία που κατέχουμε, αποτελούν ειλικρινά έναν μη μετρήσιμο με οικονομικά μεγέθη πλούτο στη φαρέτρα μας. Σας ευχαριστώ πολύ.

Δηλώνω υπεύθυνα ότι το έργο που εκπονήθηκε και παρουσιάζεται στην υποβαλλόμενη διπλωματική εργασία είναι αποκλειστικά ατομικό δικό μου. Όποιες πληροφορίες και υλικό που περιέχονται έχουν αντληθεί από άλλες πηγές, έχουν καταλλήλως αναφερθεί στην παρούσα διπλωματική εργασία. Επιπλέον τελώ εν γνώσει ότι σε περίπτωση διαπίστωσης ότι δεν συντρέχουν όσα βεβαιώνονται από μέρους μου, μου αφαιρείται ανά πάσα στιγμή αμέσως ο τίτλος.

Μπαντουβάκη Κωνσταντίνα

Σύντομο βιογραφικό

Βασικά στοιχεία:

Όνοματεπώνυμο : Μπαντουβάκη Γ. Κωνσταντίνα

Έτος γέννησης : 17/8/1991

Σπουδές:

Νομική Σχολή Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης

Ξένες γλώσσες:

Άριστη γνώση της Αγγλικής (C2), πολύ καλή γνώση της Ισπανικής (B2), εκμάθηση της Ιταλικής.

Εργασιακή εμπειρία:

23/10/2018 έως σήμερα: Εργασία ως δικηγόρος σε δικηγορική εταιρία στο Μαρούσι με εξειδίκευση στο δίκαιο αναγκαστικής εκτέλεσης (Κατασχέσεις – πλειστηριασμοί – έκδοση διαταγών πληρωμής), τροπές προσημείωσης σε υποθήκη και όσα αφορούν ζητήματα με ακίνητα , πολλαπλοί έλεγχοι τίτλων σε Υποθηκοφυλακεία και Κτηματολογικά Γραφεία σε Αττική και Επαρχία. Παράσταση σε δικαστήρια για ανακοπές κατά της εκτέλεσης. Στα πλαίσια εργασίας στη δικηγορική εταιρία έχει γίνει ενασχόληση με τις διαδικασίες συμμόρφωσης στο Γενικό Κανονισμό Προστασίας Δεδομένων (GDPR).

22/11/2016 έως 22-5-2017 : Πρακτική εργασία στο Ίδρυμα της Βουλής μέσω του Πανεπιστημίου Πειραιά.

24/07/2016-07/08/2016: Υποτροφία του Instituto de Cervantes. Παρακολούθηση μαθημάτων Ισπανικών στην περιοχή Valladolid της Ισπανίας.

03/2015-10/2016: Ασκούμενη δικηγόρος στο γραφείο του κυρίου Εμμανουήλ Ζωγραφάκη.

01/2015-02/2015 Ασκούμενη δικηγόρος στην Metron Hellas.

09/2013-05/2014 Ασκούμενη δικηγόρος στο δικηγορικό γραφείο του κ. Αργύρη Σακελλαρόπουλου.

05/2012-09/2012 Εργασία στο δικηγορικό γραφείο της κ. Σοφίας Συμινή ως φοιτήτρια.

Γνώσεις Η/Υ

Λειτουργικά Συστήματα - Windows

Επαγγελματικά Λογισμικά - Word/Excel/Power Point/Internet

ΕΙΣΑΓΩΓΗ – ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η υπογραφή μεταξύ Καναδά και ΕΕ της συμφωνίας CETA (Comprehensive Economic and Trade Agreement) δίνει αρχικά τη δυνατότητα στον Καναδά να απεξαρτηθεί από την μεγάλη δύναμη που ονομάζεται ΗΠΑ δίνοντάς του το δικαίωμα να αποκτήσει λόγο στη διεθνή πολιτική και οικονομική σκηνή. Για τον Καναδά η ΕΕ αποτελεί έναν πολύ σημαντικό εμπορικό εταίρο καθώς επίσης δίνεται η ευκαιρία η συμφωνία αυτή να αποτελέσει πρότυπο για τη σύναψη και άλλων συμφωνιών.

Αρχικά θα γίνει μια ανάλυση των 5 σταδίων διαπραγμάτευσης της CETA με αναφορά των συμμετεχόντων και των διαδικασιών που σταδιακά έχουν ακολουθηθεί. Επιπλέον δεν παραλείπεται η αναφορά στο τι περιλαμβάνει η CETA όπως πχ. Διατάξεις ηλεκτρονικού εμπορίου, περιεχόμενο διεθνών εμπορικών συμφωνιών, τηλεπικοινωνίες, επενδύσεις, διεθνείς δημόσιες συμβάσεις αλλά και πολιτική ανταγωνισμού.

Στη συνέχεια παρατίθεται η ανάλυση των θεωρητικών μοντέλων που έχουν χρησιμοποιηθεί ώστε να εξηγηθεί η στάση της ΕΕ σε όλη αυτή τη διαδικασία διαπραγματεύσεων. Σημαντική σημείωση ότι ο Καναδάς δείχνει στοιχεία «αποχώρησης» στους όρους που θέτει η ΕΕ.

Συμπερασματικά η CETA αποτέλεσε μια ευκαιρία, μια αφορμή για την ΕΕ να διαχειριστεί το εξελισσόμενο φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης καθιστώντας την μια οικονομία ιδιαίτερα ανταγωνιστική με δύναμη λόγου και διαπραγμάτευσης.

Ακολουθώντας ο ΠΟΕ αναλύεται ως το όργανο διαφύλαξης ενός πλαισίου κανόνων του διεθνούς εμπορίου που βοηθά και προωθεί την επίλυση διαφορών ώστε να μπορούν τα κράτη να έχουν ίση μεταχείριση ανεξάρτητα της οικονομικής δύναμής τους.

Τέλος και ολοκληρώνοντας την εργασία θα γίνει αναφορά στις επενδύσεις καθώς αυτές αποτελούν τα κυριότερα ρυθμιστικά πλαίσια τόσο της CETA όσο και του ΠΟΕ με αναφορά στην αρχή της ισότιμης και δίκαιης μεταχείρισης των κρατών, στην αρχή της μη διάκρισης καθώς και στους μηχανισμούς επίλυσης διαφορών.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

- 1.1 ΤΙ ΣΗΜΑΙΝΕΙ Η CETA ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΝΑΔΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΕ
- 1.2 ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΩΝ ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΕΕ-ΚΑΝΑΔΑ ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΝΑΨΗ ΤΗΣ CETA
- 1.3 Η ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΚΥΡΩΣΗ ΤΗΣ CETA
- 1.4 ΠΟΙΟΙ ΣΥΜΜΕΤΕΙΧΑΝ ΣΤΙΣ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ
- 1.5 Η ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΚΥΡΩΣΗ ΤΗΣ CETA

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: CETA

- 2.1 ΤΙ ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΕΙ Η CETA
- 2.2 CETA ΚΑΙ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ
- 2.3 ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
- 2.4 ΠΟΙΑ ΑΠΟ ΤΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΑ ΜΟΝΤΕΛΑ ΜΠΟΡΟΥΝ ΝΑ ΕΠΕΞΗΓΗΣΟΥΝ ΤΗΝ ΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΕ
- 2.5 ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ CETA

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: ΠΟΕ

- 3.1 Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΈΝΩΣΗ ΚΑΙ Ο ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ (ΠΟΕ)
- 3.2 Ο ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ ΕΠΙΛΥΣΗΣ ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ
- 3.3 Η ΕΕ και ο ΠΟΕ
- 3.4 Η ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΣΚΕΨΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΟΕ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: ΕΠΕΝΔΥΤΕΣ & ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ

- 4.1 ΟΡΙΣΜΟΙ
- 4.2 Η ΔΙΚΑΙΗ ΚΑΙ ΙΣΟΤΙΜΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ (FAIR AND EQUITABLE TREATMENT) ΚΑΙ ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΟΥ ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΥΠΟΔΟΧΗΣ
- 4.3 ΜΗ ΔΙΑΚΡΙΣΗ: ΕΘΝΙΚΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΠΛΕΟΝ ΕΥΝΟΟΥΜΕΝΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ
- 4.4 ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΕΝΟΣ ΚΡΑΤΟΥΣ ΝΑ ΠΡΟΒΕΙ ΣΕ ΑΠΑΛΛΟΤΡΙΩΣΗ

4.5 ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΕΠΙΛΥΣΗΣ ΔΙΑΦΟΡΩΝ: ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΩΝ ISDS

4.5.1 ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΜΟΝΙΜΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ

4.5.2 ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ ΚΑΙ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΡΙΤΩΝ ΜΕΡΩΝ

4.5.3 ΑΜΕΡΟΛΗΨΙΑ ΔΙΚΑΣΤΩΝ – ΚΩΔΙΚΑΣ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ

4.5.4 ΠΡΟΣΦΥΓΗ ΣΕ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟΥΣ ΑΠΟ ΕΝΑ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΥΣ ΕΠΙΛΥΣΗΣ ΔΙΑΦΟΡΩΝ

4.5.5 ΔΟΛΙΕΣ Η ΑΒΑΣΙΜΕΣ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΚΑΙ ΑΞΙΩΣΕΙΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

1.1 ΤΙ ΣΗΜΑΙΝΕΙ Η CETA ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΝΑΔΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΕ

Για τον Καναδά η πιο στενή συνεργασία με την ΕΕ είναι εξαιρετικά σημαντική από εμπορική και στρατηγική άποψη. Ο Καναδάς τα τελευταία χρόνια έχει υιοθετήσει μία στρατηγική διαφοροποίησης όσον αφορά τις εμπορικές σχέσεις με στόχο τη μείωση της οικονομικής του εξάρτησης από τις ΗΠΑ (Hübner, Balik, Deman, 2016:10), με τις οποίες τον συνδέει τόσο η εμπορική συμφωνία NAFTA (μία συμφωνία ελεύθερου εμπορίου μεταξύ των ΗΠΑ, του Καναδά και του Μεξικού που τέθηκε σε ισχύ το 1994) (Office of the United States Trade Representative, 2017), όσο και το γεγονός πως το 80% των канаδικών εξαγωγών έχουν προορισμό τις ΗΠΑ (Hübner, 2016:6-7). Το 2009 ο Καναδάς εξέδωσε μια νέα στρατηγική όσον αφορά την εξωτερική εμπορική πολιτική του με τίτλο “Seizing Global Advantages: A Global Commerce Strategy for Securing Canada’s Growth and Prosperity” στην οποία υπογραμμίζεται η ανάγκη ο Καναδάς να μετατραπεί σε έναν πιο ανταγωνιστικό παίχτη στο πλαίσιο της Βορείου Αμερικής (Hübner, Balik, Deman, 2016:10-11)

Το μεγάλο μέγεθος της ευρωπαϊκής αγοράς (με πάνω από 500 εκατομμύρια κατοίκους) (Hübner, Balik, Deman, 2016:10), που μαζί με την σημαντική εμπορική και οικονομική ολοκλήρωση που την χαρακτηρίζει την καθιστά το μεγαλύτερο εμπορικό μπλοκ στον κόσμο, την καθιστά έναν εξαιρετικά σημαντικό εμπορικό εταίρο για τον Καναδά (Hübner, 2016:7). Πιο συγκεκριμένα, η ΕΕ αποτελεί το δεύτερο μεγαλύτερο εμπορικό εταίρο του Καναδά μετά τις ΗΠΑ, μιας και αποτελεί το 9.6% του συνολικού канаδικού εξωτερικού εμπορίου αγαθών το 2016 (http://ec.europa.eu/trade/index_en.htm, 2017). Παράλληλα, η ΕΕ αποτελεί έναν από τους βασικότερους επενδυτές στον Καναδά, με το 32% όλων των ΑΞΕ με προορισμό τον Καναδά να προέρχονται από χώρες της ΕΕ (Hübner, 2016:6).

Μολονότι για τον Καναδά μία εμπορική συμφωνία με την ΕΕ έχει ιδιαίτερη σημασία τόσο οικονομικά όσο και στρατηγικά, τα οφέλη για την ΕΕ δεν μοιάζουν να είναι τόσο σημαντικά μιας και ο Καναδάς αποτελεί μόλις το 12ο σημαντικότερο εμπορικό εταίρο της ΕΕ (Hübner, Balik, Deman, 2016:11), με περίπου το 2% του συνολικού ευρωπαϊκού εξωτερικού εμπορίου αγαθών να έχει προορισμό τον Καναδά (<http://ec.europa.eu/trade/>, 2017).

Ωστόσο, η ιδιαίτερη σημασία που έχει αποδώσει η ΕΕ στην εμπορική συμφωνία με τον Καναδά οφείλεται σε μία σειρά από άλλους παράγοντες. Μολονότι αναφέρεται ρητά στις στρατηγικές της ΕΕ Global Europe και Trade for All πως η έμφαση για σύναψη νέων συμφωνιών πρέπει να δοθεί στις αναπτυσσόμενες αγορές, η αυξανόμενη γεωπολιτική και οικονομική απειλή που αποτελούν οι αναδυόμενες χώρες της Ασίας (και κυρίως η Κίνα) ωθεί την ΕΕ να αναζητήσει εμπορικές συνεργασίες και με αναπτυσσόμενες χώρες της Δύσης, και κυρίως τον Καναδά (Hübner, Balik, Deman, 2016:11) και τις ΗΠΑ (με την προσπάθεια για την επίτευξη της εμπορικής

συμφωνίας ΤΤΙΡ, η οποία, ωστόσο, δεν ευόδωσε) (http://ec.europa.eu/trade/index_en.htm, 2017). Η CETA μπορεί, εξάλλου, να αποτελέσει για την ΕΕ μια «συμφωνία πρότυπο» για την επίτευξη εμπορικών συμφωνιών μεταξύ της ΕΕ και άλλων ανεπτυγμένων χωρών αλλά μπορεί ταυτόχρονα να συμβάλει στην ανάδυση νέων κανόνων και καθεστώτων ρύθμισης σε παγκόσμιο, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο (Hübner, 2016:1-2).

Εξάλλου, και για τις δύο χώρες, κατέστη προφανές από τα συμπεράσματα της «Κοινής Μελέτης για την αξιολόγηση του Κόστους και του Οφέλους μιας Στενότερης Συνεργασίας μεταξύ ΕΕ και Καναδά» πως υπήρχαν μεγάλα περιθώρια βελτίωσης των εμπορικών σχέσεων μεταξύ των δύο εταίρων: το συνολικό εμπόριο μεταξύ των δύο εταίρων δεν ξεπερνά σε όγκο το συνολικό εμπόριο μεταξύ της ΕΕ και της Ινδίας, μολονότι η канаδική οικονομία είναι μιάμιση φορά μεγαλύτερη από την ινδική οικονομία. Επίσης, παρότι το ΑΕΠ του Καναδά είναι μιάμιση φορά μεγαλύτερο από το ΑΕΠ της Νοτίου Κορέας, το συνολικό εμπόριο μεταξύ ΕΕ και Καναδά είναι κατά 25% λιγότερο από το εμπόριο μεταξύ Ν. Κορέας και ΕΕ (Hübner, Balik, Deman, 2016:11).

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΣΥΜΦΩΝΙΩΝ ΜΕΧΡΙ ΤΗΝ ΣΥΝΑΨΗ CETA

1959: Συμφωνία Συνεργασίας για την Ειρηνική Χρήση της Ατομικής Ενέργειας
1976: Συμφωνία Πλαίσιο για Εμπορική και Οικονομική Συνεργασία
1990: Κοινή Διακήρυξη Διατλαντικών Σχέσεων
1996: Κοινή Πολιτική Διακήρυξη και Σχέδιο Δράσης
1996: Τομεακή συμφωνία για την Επιστήμη και τη Τεχνολογία
1995: Τομεακή Συμφωνία για την Ανώτατη Εκπαίδευση και Επιμόρφωση
1998: Συμφωνία για Τελωνειακή Συνεργασία και για Αμοιβαία Αναγνώριση
2004: Σειρά διαπραγματεύσεων με στόχο την υπογραφή μιας Συμφωνίας για την Ενίσχυση του Εμπορίου και των Επενδύσεων (διακόπηκαν το 2005)
2008: «Κοινή Μελέτη για την αξιολόγηση του Κόστους και του Οφέλους μιας Στενότερης Συνεργασίας μεταξύ ΕΕ και Καναδά»
2009: Έναρξη διαπραγματεύσεων για CETA

1.2 ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΩΝ ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΕΕ-ΚΑΝΑΔΑ ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΝΑΨΗ ΤΗΣ CETA

Οι πολιτικά οργανωμένες οικονομικές σχέσεις μεταξύ της ΕΟΚ και του Καναδά ξεκίνησαν το 1959 με την Υπογραφή της Συμφωνίας Συνεργασίας για την Ειρηνική Χρήση της Ατομικής Ενέργειας. Το 1976, υπεγράφη η Συμφωνία Πλαίσιο για Εμπορική και Οικονομική Συνεργασία, η οποία αποτέλεσε και την πρώτη επίσημη συμφωνία τέτοιου είδους μεταξύ της ΕΟΚ και μιας άλλης ανεπτυγμένης χώρας. Η συμφωνία προέβλεπε τη δημιουργία μιας Κοινής Επιτροπής Συνεργασίας

(Joint Cooperation Committee) που θα συνεργόταν μία φορά το χρόνο και η οποία αποτελεί μέχρι και σήμερα ένα σημαντικό φόρουμ όπου οι δύο εταίροι μπορούν να συζητούν σημαντικά οικονομικά και εμπορικά ζητήματα (Hübner, Balik, Deman, 2016:6-10).

Το 1990 ο Καναδάς και η ΕΟΚ προέβησαν σε κοινή Διακήρυξη Διατλαντικών Σχέσεων, στην οποία γίνεται αναφορά στην κοινή τους κληρονομιά και αρχές και στη βούλησή τους να ενισχύσουν τη συνεργασία τους, μεταξύ άλλων, και στην προώθηση των αρχών της αγοράς, απορρίπτοντας τον προστατευτισμό και παραμένοντας προσηλωμένοι στη διεύρυνση και ενδυνάμωση του πολυμερούς εμπορικού συστήματος (Declaration on Transatlantic Relations, 1990). Το 1996 ακολούθησε η Κοινή Πολιτική Διακήρυξη και το Σχέδιο Δράσης, που συνοδεύτηκαν από την υπογραφή μίας σειράς από τομεακές συμφωνίες σε τομείς όπως η Επιστήμη και η Τεχνολογία (1996), η Ανώτατη Εκπαίδευση και η Επιμόρφωση (1995, 2000), η Τελωνειακή Συνεργασία (1998), η Αμοιβαία Αναγνώριση (1998) κ.α. (Hübner, Balik, Deman, 2016:10). Το Μάρτιο του 2004 οι δύο χώρες ξεκίνησαν μία σειρά διαπραγματεύσεων με στόχο την υπογραφή μιας Συμφωνίας για την Ενίσχυση του Εμπορίου και των Επενδύσεων (Trade and Investment Enhancement Agreement) οι οποίες διακόπηκαν μετά από τρεις γύρους το Μάιο του 2005. Η διακοπή των διαπραγματεύσεων αποδόθηκε και από τις δύο πλευρές στη βούλησή τους να αναμένουν τα αποτελέσματα του Αναπτυξιακού Γύρου της Ντόχα (Hübner, Balik, Deman, 2016:4).

Από το 2001, τα μέλη του ΠΟΕ έχουν δρομολογήσει ευρύ γύρο πολυμερών εμπορικών διαπραγματεύσεων, ο οποίος είναι γνωστός ως Γύρος της Ντόχα ή Αναπτυξιακό Πρόγραμμα της Ντόχα. Αυτός ο ένατος γύρος διεθνών εμπορικών διαπραγματεύσεων έχει ως κύριο στόχο να τοποθετηθεί η ανάπτυξη στο επίκεντρο του παγκόσμιου συστήματος εμπορίου. Οι συνομιλίες της Ντόχα επιδιώκουν να αναβαθμίσουν τον ρόλο των αναπτυσσομένων χωρών, καθώς η βαρύτητα της ομάδας αυτής στο παγκόσμιο σύστημα εμπορικών συναλλαγών έχει αυξηθεί αισθητά κατά την τελευταία δεκαετία. Στόχος είναι να ενισχυθεί η ικανότητα των αναπτυσσομένων χωρών να επωφελούνται από το διεθνές εμπόριο και να βοηθηθούν ώστε να καταπολεμήσουν τη φτώχεια.

Το Αναπτυξιακό Πρόγραμμα της Ντόχα βασίστηκε εξαρχής στην αρχή της «ενιαίας δέσμευσης», και βρίσκεται ακόμη σε εξέλιξη. Η αρχή της «ενιαίας δέσμευσης» σημαίνει στην ουσία ότι «τίποτε δεν συμφωνείται μέχρις ότου συμφωνηθούν τα πάντα».

Όπως και οι προηγούμενοι γύροι, ο συγκεκριμένος γύρος αποσκοπεί σε μεγαλύτερη ελευθέρωση του εμπορίου. Οι διαπραγματευτές έχουν επίσης αναλάβει να αναθεωρήσουν τους κανόνες του εμπορίου και να τους προσαρμόσουν στο διαρκώς εξελισσόμενο παγκόσμιο σύστημα εμπορίου.

Το Αναπτυξιακό Πρόγραμμα της Ντόχα βασίζεται σε τρεις πυλώνες:

- την πρόσβαση στην αγορά για τα γεωργικά προϊόντα (συμπεριλαμβανομένων δασμών και επιδοτήσεων),

- τα βιομηχανικά αγαθά («πρόσβαση των μη γεωργικών προϊόντων στις αγορές») και
- υπηρεσίες και κανόνες που αφορούν, για παράδειγμα, τη διευκόλυνση του εμπορίου και τα μέτρα δασμών αντιντάμπινγκ (antidumping) και την ανάπτυξη.

Ωστόσο, οι συνομιλίες προσκρούουν σε μείζονα θέματα, κυρίως σε όσα αφορούν την πρόσβαση στις αγορές. Οι σημαντικότερες διαφορές υπάρχουν μεταξύ των θέσεων μεγάλων αναδυόμενων χωρών και των θέσεων εκβιομηχανισμένων χωρών ή ομάδων, σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να αναδιαμορφωθεί το διεθνές εμπορικό σύστημα.

Η ΕΕ υποστήριξε την έναρξη ενός ευρέος και φιλόδοξου γύρου. Αυτός φάνηκε να είναι ο βέλτιστος τρόπος για να εξασφαλιστεί η οικονομική μεγέθυνση και ανάπτυξη για όλους τους συμμετέχοντες, καθώς και για να είναι εφικτές οι απαραίτητες αντισταθμίσεις. Εντούτοις, παρά τις σημαντικές προσπάθειες σημαντικού αριθμού συμμετεχόντων (κυρίως της ΕΕ), η επιτυχής ολοκλήρωση του συνόλου των διαπραγματεύσεων δεν φαίνεται εφικτή.

Προκειμένου να ξεπεραστεί το αδιέξοδο στο οποίο έχουν περιέλθει οι διαπραγματεύσεις της Ντόχα και να παρεμποδιστεί ο προστατευτισμός, τα μέλη του ΠΟΕ έχουν επικεντρώσει την προσοχή τους στην επίτευξη αποτελεσμάτων σε λιγότερο επίμαχους τομείς, οι οποίοι θα μπορούσαν να συνεισφέρουν σε μεγάλο βαθμό στους αναπτυξιακούς στόχους. Τον Δεκέμβριο του 2013 εγκρίθηκε η πρώτη πολυμερής νομική πράξη μετά την ίδρυση του ΠΟΕ, πριν από 22 χρόνια - η Συμφωνία για τη Διευκόλυνση του Εμπορίου. Δύο χρόνια αργότερα, τον Δεκέμβριο του 2015, σημειώθηκε περαιτέρω απτή πρόοδος μέσω μιας συμφωνίας για την θέσπιση κανόνων που θα περιορίζουν τη στήριξη των γεωργικών εξαγωγών που στρεβλώνει το εμπόριο - έναν τομέα ειδικού ενδιαφέροντος για τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες.

Αν και μικρότερης εμβέλειας από το αρχικό πρόγραμμα του Γύρου της Ντόχα, οι θετικές αυτές εξελίξεις, ιδίως δε η έναρξη ισχύος της Συμφωνίας για τη Διευκόλυνση του Εμπορίου τον Φεβρουάριο του 2017, επιβεβαιώνουν την προσήλωση των μελών του ΠΟΕ στο διμερές εμπορικό σύστημα. Ανοίγουν επίσης τον δρόμο για ανανέωση του ΠΟΕ, προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι νέες παγκόσμιες εμπορικές προκλήσεις και να υποβοηθηθεί η ενίσχυση των πολυμερών εμπορικών κανόνων. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο παρακολουθεί εκ του σύνεγγυς τις συνομιλίες του ΠΟΕ. Έχει εγκρίνει διάφορες εκθέσεις για την αξιολόγηση του σταδίου εξέλιξης των συζητήσεων.

Η Κοινοβουλευτική Διάσκεψη για τον ΠΟΕ, η οποία συνδιοργανώνεται από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και τη Διακοινοβουλευτική Ένωση, προσφέρει τακτικά την ευκαιρία για εποικοδομητική συμμετοχή (βλέπε κατωτέρω περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την εν λόγω διάσκεψη). Σε πολλές περιπτώσεις, το Κοινοβούλιο ζήτησε την επανάληψη των διαπραγματεύσεων, τονίζοντας τη σημασία του Γύρου της Ντόχα για το παγκόσμιο εμπόριο και την οικονομική ανάπτυξη.

Το Κοινοβούλιο έχει επίσης συμμετάσχει ενεργά στις διαπραγματεύσεις για πιο περιορισμένες συμφωνίες. Απέστειλε αντιπροσωπείες στο Ναϊρόμπι και το Μπουένος Άιρες τον Δεκέμβριο του 2015 και τον Δεκέμβριο του 2017 αντίστοιχα, για να παραστούν σε υπουργικές συνεδριάσεις του ΠΟΕ. Το Κοινοβούλιο συνεχίζει να παρακολουθεί τις εξελίξεις στον ΠΟΕ, ιδίως ενόψει της υπουργικής διάσκεψης του ΠΟΕ που πρόκειται να διεξαχθεί στην Αστάνα (Καζακστάν) το 2020.

Τα επόμενα χρόνια και οι δύο εταίροι άρχισαν να επεξεργάζονται τα πιθανά οφέλη μιας στενότερης εμπορικής συνεργασίας. Το 2007 στη Σύνοδο Κορυφής ΕΕ-Καναδά που έλαβε χώρα στο Βερολίνο, αποφασίστηκε η πραγματοποίηση μιας κοινής μελέτης σχετικά με το κόστος και τα οφέλη που θα προκύψουν από τη σύναψη μιας εμπορικής και οικονομικής συμφωνίας μεταξύ ΕΕ και Καναδά και τις συνέπειες που θα είχε για τις δύο χώρες η κατάργηση όλων των υπάρχουσών εμποδίων για το εμπόριο. Το 2008 δημοσιεύτηκε η «Κοινή Μελέτη για την αξιολόγηση του Κόστους και του Οφέλους μιας Στενότερης Συνεργασίας μεταξύ ΕΕ και Καναδά» (Joint Study on Assessing the Cost and Benefits of a Closer EU-Canada Economic Partnership) κεντρικό συμπέρασμα της οποίας ήταν πως οι δύο εταίροι συγκλίνουν οικονομικά σε μια σειρά σημαντικών τομέων και πως στενότερη συνεργασία θα ήταν επωφελής και για τους δύο (EU and the Government of Canada, 2008). Σύμφωνα με την Κοινή Μελέτη το διμερές εμπόριο μεταξύ των δύο χωρών θα μπορούσε να αυξηθεί κατά 25,7 δις ευρώ ή κατά 22,9% ως ποσοστό εταίρους (EU and the Government of Canada, 2008: 167).

Το 2008, στη Σύνοδο Κορυφής ΕΕ-Καναδά η οποία έλαβε χώρα στο Κεμπέκ, εντοπίστηκαν τα σημεία εκείνα τα οποία έπρεπε να καλυφθούν στις διαπραγματεύσεις. Αποτέλεσμα αυτής της συνάντησης ήταν η κοινή δημοσίευση μιας έκθεσης με τίτλο «Κοινή Έκθεση Καναδά-ΕΕ: Προς μία Συνολική Οικονομική και Εμπορική Συμφωνία» (Canada-EU Joint Report: Towards a Comprehensive Economic and Trade Agreement) το Μάρτιο του 2009, στην οποία αναλύεται το γενικό πλαίσιο μέσα στο οποίο θα διεξαχθούν οι διαπραγματεύσεις με στόχο τη φιλελευθεροποίηση του εμπορίου. Στη Σύνοδο Κορυφής στην Πράγα κατά το ίδιο έτος ανακοινώθηκε και επίσημα η έναρξη των διαπραγματεύσεων (Hübner, Balik, Deman, 2016:12).

1.3 ΑΠΟ ΤΟ 2000 ΩΣ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΙΣΑΒΟΝΑΣ

Από τα τέλη της δεκαετίας του '90 σημαντικές αλλαγές παρατηρούνται στον τομέα των εμπορικών διαπραγματεύσεων: οι παραδοσιακοί σημαντικοί δρώντες (κυρίως οι ΗΠΑ) δίνουν όλο και περισσότερο έμφαση σε τομείς όπως οι ΑΞΕ και οι υπηρεσίες (Young, Peterson, 2006:796-799) αλλά και στη σύναψη FTAs (Melo Araujo, 2016:31-32), οι νέοι σημαντικοί δρώντες (όπως οι αναδυόμενες χώρες της Λατινικής Αμερικής αλλά και της Αφρικής) θέτουν επιτακτικά στο προσκήνιο θέματα που αφορούν το περιβάλλον αλλά και τα πνευματικά δικαιώματα/ευρεσιτεχνίες

σε τομείς ζωτικής σημασίας για τους ίδιους, όπως τα φάρμακα (Young, Peterson, 2006: 796-799). Παράλληλα, από τα πρώτα ήδη στάδια του νέου γύρου πολυμερών διαπραγματεύσεων της Ντόχα (του «αναπτυξιακού γύρου»), ήταν προφανές πως η επίτευξη συμφωνίας θα ήταν εξαιρετικά δύσκολη. Ένας όλο και αυξανόμενος αριθμός χωρών στρεφόταν σε PTAs και FTAs (De Bièvre-Poletti, 2013) και μια νέα ισορροπία ισχύος άρχισε να διαμορφώνεται (Young, Petersen, 2006:796-799). Η ΕΕ, η οποία αποτέλεσε το βασικό πρωτεργάτη του νέου γύρου πολυμερών εμπορικών διαπραγματεύσεων της Ντόχα (Μουτσάτσος, 2007:479), αναγκάστηκε να αναθεωρήσει ως ένα βαθμό την προσήλωσή της στον πολυμερισμό.

Το 2000 κατά τη διάρκεια της Συνόδου Κορυφής της Λισαβόνας υιοθετήθηκε η λεγόμενη «Στρατηγική της Λισαβόνας», ένα πλέγμα στρατηγικών στόχων και δράσεων που στόχο είχαν να καταστήσουν την ΕΕ την «πιο ανταγωνιστική και δυναμική, βασισμένη στη γνώση οικονομία στον κόσμο, ικανή για αειφόρο οικονομική ανάπτυξη με περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας και μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή» (European Parliament, 2017). Απώτερος στόχος ήταν η «διαχείριση της παγκοσμιοποίησης» (managing globalization) ένας όρος που δημιουργήθηκε από τον Pascal Lamy, τον τότε Επίτροπο Εμπορίου (1999-2004), με στόχο να εκφράσει δύο κεντρικής σημασίας αλλά αντιτιθέμενους στόχους της Στρατηγικής της Λισαβόνας: την προώθηση της εμπορικής φιλελευθεροποίησης που θα ήταν επωφελής για την ευρωπαϊκή οικονομία και την παράλληλη ανάπτυξη μηχανισμών που θα περιορίσουν τις αρνητικές συνέπειες της παγκοσμιοποίησης, στόχοι που θα μπορούσαν να επιτευχθούν με την ενσωμάτωση στο διεθνές εμπορικό πλαίσιο του ευρωπαϊκού ρυθμιστικού πλαισίου αλλά και την παράλληλη εναρμόνιση του ευρωπαϊκού πλαισίου με τα διεθνή πρότυπα. Μολονότι κατά τη διάρκεια της θητείας του Lamy η ευρωπαϊκή εμπορική πολιτική ήταν προσηλωμένη στον πολυμερισμό και τον ΠΟΕ (χαρακτηριστικό ήταν το γεγονός πως είχε τεθεί μορατόριουμ στη σύναψη FTAs), η Στρατηγική της Λισαβόνας αποτέλεσε την απαρχή της στροφής της ΕΕ προς τις διμερείς εμπορικές συμφωνίες (Melo Araujo, 2016:31-36).

Αυτή η στροφή από τον πολυμερισμό αποκρυσταλλώθηκε στην Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την διαμόρφωση μιας στρατηγικής για την ανάπτυξη και την απασχόληση με το όνομα «Παγκόσμια Ευρώπη» (Global Europe) το 2006. Βασικός στόχος ήταν η διαμόρφωση μιας «συνολικής, ολοκληρωμένης και εμπροσθοβαρούς εξωτερικής εμπορικής πολιτικής που θα ενισχύσει την ευρωπαϊκή ανταγωνιστικότητα» (European Union, 2006: 2) με βασικούς στόχους την προώθηση των κοινοτικών βέλτιστων πρακτικών, κανόνων και διαδικασιών σε διεθνές και διμερές επίπεδο αλλά κυρίως το άνοιγμα ξένων αγορών στις οποίες οι ευρωπαϊκές εταιρίες θα μπορούσαν να δραστηριοποιηθούν (Hübner, 2016:8).

Μέσα στην Ανακοίνωση γινόταν ρητή αναφορά στην ανάγκη για σύναψη “deep and comprehensive FTAs” (DCFTAs) με μια σειρά από εμπορικές ενώσεις και κράτη τα οποία

αποτελούν σημαντικές εμπορικές αγορές και τα οποία έχουν ήδη συνάψει εμπορικές συμφωνίες με σημαντικούς ανταγωνιστές της ΕΕ (Ν. Κορέα, ASEAN, Mercosur, Καναδάς, Συμβούλιο Συνεργασίας του Κόλπου, Ινδία, Ρωσία αλλά και ΗΠΑ) (European Union, 2006:11). Ιδιαίτερη έμφαση πρέπει να δώσουμε στο γεγονός πως για πρώτη φορά η ΕΕ θέτει ως βασικό στόχο της εξωτερικής εμπορικής πολιτικής της με τη σύναψη των FTAs όχι την επίτευξη πολιτικών στόχων και στόχων ασφαλείας αλλά την επίτευξη αμιγώς εμπορικών στόχων και πιο συγκεκριμένα την εξασφάλιση μεγαλύτερης πρόσβασης σε σημαντικές αγορές στις αναδύμενες οικονομίες και την ταυτόχρονη προώθηση της “deep trade agenda” (Melo Araujo, 2016:2).

1.4 ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΙΣΑΒΟΝΑΣ

Η υπογραφή της Συνθήκης της Λισαβόνας (2009) επέφερε μία σειρά από σημαντικές αλλαγές στην ΚΕΠ. Η ΚΕΠ πλέον αποτελεί βασικό κομμάτι της Εξωτερικής Δράσης της Ένωσης: «Η κοινή εμπορική πολιτική ασκείται στο πλαίσιο των αρχών και των στόχων της εξωτερικής δράσης της Ένωσης», μαζί με τη συνεργασία για ανάπτυξη, την οικονομική, χρηματοοικονομική και τεχνική συνεργασία με τρίτες χώρες και την ανθρωπιστική βοήθεια (Μέρος Πέμπτο, Τίτλος II, Άρθρα 206-207 της ΣΛΕΕ) (Ενοποιημένη Απόδοση της ΣΕΕ και της ΣΛΕΕ, 2016). Οι αρχές αυτές δεν είναι άλλες από τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου, το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων καθώς και την επίτευξη βιώσιμης οικονομικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής ανάπτυξης με παράλληλη ενσωμάτωση όλων των χωρών στην παγκόσμια οικονομία (Woolcock, 2010:24). Με αυτό τον τρόπο δημιουργείται ένα πιο συνεκτικό πλαίσιο δράσης όσον αφορά το σύνολο των εξωτερικών δράσεων της ΕΕ και βελτιώνεται η ορατότητα και η αποτελεσματικότητα της ΕΕ η οποία πλέον μπορεί να μιλά με μία φωνή στη διεθνή σκηνή (Ιωακειμίδης, 2010:102-103).

Η πρώτη σημαντική αλλαγή αφορά τον αυξημένο ρόλο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου με στόχο την αντιμετώπιση του «δημοκρατικού ελλείμματος»: το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο συννομοθετεί πλέον με το Συμβούλιο σε όλα τα ζητήματα που αφορούν το εμπόριο (στο παρελθόν κάποιοι σημαντικοί τομείς εξαιρούνταν ενώ σε πολλές περιπτώσεις ο ρόλος του Κοινοβουλίου ήταν ουσιαστικά συμβουλευτικός) (Woolcock, 2010:23) («Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, αποφασίζοντας μέσω κανονισμών σύμφωνα με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία, θεσπίζουν τα μέτρα για τον καθορισμό του πλαισίου εφαρμογής της κοινής εμπορικής πολιτικής» στο Άρθρο 207, Παράγραφος 2 της ΣΛΕΕ) (Ενοποιημένη Απόδοση της ΣΕΕ και της ΣΛΕΕ, 2016). Παράλληλα, όλες οι εμπορικές συμφωνίες πρέπει να εγκριθούν από αυτό, ενώ κατά τη διάρκεια των εμπορικών διαπραγματεύσεων η Επιτροπή οφείλει να αποστέλλει στην Επιτροπή για το Διεθνές Εμπόριο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (International Trade Committee-INTA), ο ρόλος της οποίας έχει ενισχυθεί σημαντικά, όλα τα έγγραφα και να συντάσσει εκθέσεις προόδου παρέχοντας με αυτό τον τρόπο τη δυνατότητα άσκησης κοινοβουλευτικού ελέγχου (Woolcock,

2010:23):«Η Επιτροπή υποβάλλει τακτικά έκθεση στην ειδική επιτροπή καθώς και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για την πρόοδο των διαπραγματεύσεων» στο Άρθρο 207, Παράγραφος 3της ΣΛΕΕ (Ενοποιημένη Απόδοση της ΣΕΕ και της ΣΛΕΕ, 2016). Ωστόσο, οφείλουμε να αναφέρουμε πως παρόλη τη σημαντική ενίσχυση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου αυτό δεν έχει την αρμοδιότητα να θέσει τους στόχους των εμπορικών διαπραγματεύσεων, μία αρμοδιότητα που παραμένει στα χέρια του Συμβουλίου (Woolcock, 2010: 23).

Η δεύτερη σημαντική αλλαγή αφορά τη διεύρυνση του πεδίου των αποκλειστικών αρμοδιοτήτων της ΕΕ. Όπως ορίζει το Άρθρο 3 Παράγραφος 1 της ΣΛΕΕ, η Ένωση έχει αποκλειστική αρμοδιότητα στους τομείς της ΚΕΠ και όπως αναφέρεται στην Παράγραφο 2 έχει πλέον αποκλειστική αρμοδιότητα για τη σύναψη διεθνών συμφωνιών. Με τη Συνθήκη της Λισαβόνας στην ΚΕΠ προστέθηκαν οι τομείς των ΑΞΕ, του εμπορίου σε πολιτιστικές/οπτικοακουστικές (πνευματικά δικαιώματα), εκπαιδευτικές υπηρεσίες και σε υπηρεσίες υγείας (Ενοποιημένη Απόδοση της ΣΕΕ και της ΣΛΕΕ, 2016). Ωστόσο, μολονότι η Συνθήκη της Λισαβόνας προβλέπει πως η ειδική πλειοψηφία αποτελεί το γενικό κανόνα στο Συμβούλιο για όλες τις εκφάνσεις της εμπορικής πολιτικής παραμένουν ορισμένες σημαντικές εξαιρέσεις: οι περιπτώσεις που οι δεσμεύσεις για τις πολιτιστικές/οπτικοακουστικές υπηρεσίες θέτουν σε κίνδυνο τη πολιτιστική και γλωσσική ποικιλότητα της ΕΕ καθώς και οι περιπτώσεις που οι δεσμεύσεις με τρίτες χώρες για παροχή κοινωνικών και εκπαιδευτικών υπηρεσιών και υπηρεσιών υγείας θέτουν σε κίνδυνο την εθνική οργάνωση των εν λόγω υπηρεσιών και εμποδίζουν την ικανότητα των εθνικών κυβερνήσεων να τις παρέχουν (EU: European Commission, 2011a). Βασικός στόχος της εν λόγω διεύρυνσης των κοινοτικών αρμοδιοτήτων είναι η ανεμπόδιστη δυνατότητα της Ένωσης και των κοινοτικών οργάνων να συνομολογήσουν εμπορικές συμφωνίες νέας γενιάς καθώς και επενδυτικές συμφωνίες με μεγαλύτερη ευκολία χωρίς την παρέμβαση των κυβερνήσεων των κρατών μελών (Kleimann, Kübek, 2016:5)

Η αποκλειστική αρμοδιότητα της ΕΕ είχε ενισχυθεί σημαντικά και πριν από την υπογραφή της Συνθήκης της Λισαβόνας από μία σειρά από αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου το οποίο ανέπτυξε τη θεωρία του «κέντρου βαρύτητας» σύμφωνα με την οποία ζητήματα τα οποία «αν η εξέταση ενός μέτρου αποκαλύπτει πως αυτό επιδιώκει δύο σκοπούς ή πως έχει δύο συστατικά, το ένα από τα οποία είναι το κύριο και το άλλο είναι απλώς παρεπόμενο, το μέτρο πρέπει να βασιστεί σε μία νομική βάση που να διέπει το βασικό ή κυρίαρχο στόχο του συστατικού», οδηγώντας στην έμμεση υπαγωγή ζητημάτων που δεν αφορούν άμεσα την εμπορική πολιτική (π.χ. εργασιακά δικαιώματα, περιβαλλοντική προστασία) στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Ένωσης (Kleimann, Kübek, 2016:5). Παράλληλα, το Άρθρο 3 παράγραφος 2 της ΣΛΕΕ αναφέρει πως «η Ένωση έχει επίσης αποκλειστική αρμοδιότητα για τη σύναψη μιας διεθνούς συμφωνίας όταν η σύναψη αυτή προβλέπεται σε νομοθετική πράξη της Ένωσης ή είναι απαραίτητη για να μπορέσει η Ένωση να

ασκήσει την εσωτερική της αρμοδιότητα, ή κατά το μέτρο που ενδέχεται να επηρεάσει τους κοινούς κανόνες ή να μεταβάλει την εμβέλειά τους» (Ενοποιημένη Απόδοση της ΣΕΕ και της ΣΛΕΕ, 2016). Επομένως η αποκλειστική αρμοδιότητα εξωτερικής δράσης μπορεί να θεμελιωθεί στην ανάγκη για εσωτερική εναρμόνιση, γεγονός που διευρύνει σε μεγάλο βαθμό τις αρμοδιότητες της ΕΕ.

Το 2015 η Επιτροπή, υπό την προεδρία της Cecilia Malmström, με Ανακοίνωσή της πρότεινε την υιοθέτηση μιας νέας επενδυτικής και εμπορικής στρατηγικής με το όνομα «Εμπόριο για Όλους» (Trade for All), στην οποία περιλαμβάνεται ένα ευρύ πρόγραμμα διαπραγματεύσεων. Όπως αναφέρεται ρητά στην Ανακοίνωση η «ΕΕ θα επιδείξει προθυμία να συνάψει FTAs, συμπεριλαμβανομένων ΤΙΡΡs και τελωνειακών συμφωνιών με χώρες που επιθυμούν να συνεργαστούν, με την προϋπόθεση πως θα είναι διατεθειμένες να επιδείξουν την ίδια φιλοδοξία που επιδεικνύει και η ΕΕ». Ο όρος «φιλοδοξία» αναλύεται στη συνέχεια όταν γίνεται αναφορά στην «απομάκρυνση των εμπορικών εμποδίων συνολικά» (in a comprehensive way), ενώ γίνεται αναφορά και στην ανάγκη η ΕΕ να διατηρήσει μια πιο ευέλικτη στάση κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων. (EU:European Commission, 2015a:30)

Είναι πλέον καταφανές πως η προσπάθεια της ΕΕ να προωθήσει την «deep trade agenda» της (δηλαδή να εισάγει τα δικά της ρυθμιστικά καθεστώτα στη σφαίρα του διεθνούς εμπορικού δικαίου και πρακτικών) έχει πλέον μετατοπιστεί προς τον περιφερισμό και το διμερισμό. Η ΕΕ καταβάλλει συνειδητή προσπάθεια να συνομολογήσει εμπορικές συμφωνίες νέας γενιάς σε μία σειρά ζητημάτων που θα αφορούν όχι μόνο δασμολογικά μέτρα αλλά κυρίως ζητήματα ρυθμιστικής φύσης αλλά και θα επεκτείνονται σε τομείς που μέχρι πρότινος παρέμεναν στο περιθώριο (όπως οι επενδύσεις και οι κρατικές προμήθειες) (Melo Araujo, 2016:2-3).

Αυτή τη στιγμή η ΕΕ βρίσκεται σε διαπραγματεύσεις με μία πληθώρα από χώρες με στόχο τη σύναψη συμφωνιών διαφορετικού είδους. Χαρακτηριστικές είναι οι περιπτώσεις της Ιαπωνίας με τις οποίες η ΕΕ σύναψε μία Συμφωνία Οικονομικής Συνεργασίας. Η συμφωνία έχει υπογραφεί από τις 6 Ιουλίου του 2017 επί της αρχής αλλά παραμένει μία σειρά από υπό διαπραγμάτευση κεφάλαια (κυρίως αυτά που αφορούν τις επενδύσεις). Παράλληλα η ΕΕ έχει προχωρήσει σε διμερείς διαπραγματεύσεις με χώρες της ASEAN και πιο συγκεκριμένα τη Μαλαισία, τη Σιγκαπούρη (υπογράφηκε comprehensive FTA το 2014), το Βιετνάμ, την Ταϊλάνδη, τις Φιλιππίνες και την Ινδονησία οι οποίες συνεχίζονται αλλά και με την Ινδία και την Mercosur (European Commission, 2017), ενώ η EU-Korea FTA υπεγράφη το 2010. Τέλος, η ΕΕ κατόρθωσε να συνάψει συμφωνία με τον Καναδά CETA, η οποία και αποτελεί και το θέμα της παρούσας διπλωματικής (http://ec.europa.eu/trade/index_en.htm, 2017).

1.5 Η ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΚΥΡΩΣΗ ΤΗΣ CETA

Τα στάδια διαπραγμάτευσης της CETA, όπως και κάθε άλλης εμπορικής συμφωνίας που συνάπτει η ΕΕ είναι κατά βάση πέντε.

Το πρώτο στάδιο, το οποίο ουσιαστικά προηγείται της διαπραγμάτευσης αυτής καθαυτής, ξεκινά με την πρωτοβουλία της Επιτροπής να εκκινήσει διαπραγματεύσεις η οποία ωστόσο συνοδεύεται από δημόσια διαβούλευση και την παράλληλη Αξιολόγηση των Επιπτώσεων της συμφωνίας (Assessing the Costs and Benefits of a closer EU-Canada Economic Partnership). Στις περισσότερες περιπτώσεις ξεκινάνε παράλληλα άτυπες διαπραγματεύσεις με τον πιθανό εμπορικό εταίρο (Directorate General for Trade, 2013). Στην περίπτωση της CETA, τόσο η ΕΕ όσο και ο Καναδάς πραγματοποίησαν ξεχωριστές διαδικασίες δημόσιας διαβούλευσης με εκπροσώπους του ιδιωτικού τομέα και της κοινωνίας των πολιτών. Τον Φεβρουάριο και το Μάρτιο του 2008 με πρωτοβουλία της Επιτροπής πραγματοποιήθηκε μια διαδικτυακή δημόσια διαβούλευση κατά την οποία ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να εκφράσουν την άποψή τους με βάση ένα ερωτηματολόγιο σχετικά με διάφορες εκφάνσεις της εμπορικής και επενδυτικής σχέσης ΕΕ και Καναδά (π.χ. ζητήματα που αφορούσαν το εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών, την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας κ.α.). Η πλειονότητα των ερωτηθέντων απάντησαν πως υπήρχαν ακόμα πολλά εμπορικά εμπόδια στις σχέσεις μεταξύ Καναδά και ΕΕ και πως υπήρχε μεγάλο περιθώριο για βελτίωση των εμπορικών σχέσεων, πιο συγκεκριμένα, και πως αυτή η βελτίωση ήταν επιθυμητή (EU and the Government of Canada, 2008: 152). Μία επιπλέον δημόσια διαβούλευση πραγματοποιήθηκε αργότερα για το θέμα του μηχανισμού επίλυσης διαφορών μεταξύ επενδυτών και κρατών (Investor to state dispute settlement-ISDS). Η συγκεκριμένη διαβούλευση, η οποία ολοκληρώθηκε στις 13/7/2014 (Online Public Consultation on investment protection and investor to state dispute settlement in the TTIP) αφορούσε τη Διατλαντική Εμπορική και Επενδυτική Συμφωνία μεταξύ ΕΕ και ΗΠΑ (TTIP) (<http://ec.europa.eu/trade/>, 2017) αλλά καταπιανόταν με ένα ζήτημα που έχει ιδιαίτερη σημασία και στην περίπτωση της CETA. Οι επίσημες διαπραγματεύσεις μεταξύ της ΕΕ και του Καναδά ξεκίνησαν το Μάιο του 2009 και το Ιούνιο του 2009 είχαν συμφωνηθεί τόσο το περιεχόμενο της συμφωνίας όσο και η γενική στρατηγική της (<http://ec.europa.eu/trade/>, 2017). Είχε προηγηθεί σύσταση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο για την επίσημη έναρξη των διαπραγματεύσεων και η θετική απάντηση και εξουσιοδότηση του Συμβουλίου να ξεκινήσουν οι διαπραγματεύσεις. Το Συμβούλιο έθεσε μία σειρά από οδηγίες διαπραγμάτευσης (negotiating directives) τις οποίες η Επιτροπή είναι υποχρεωμένη να ακολουθεί πιστά (Hübner, Balik, Deman, 2016:25). Τον Ιούνιο του 2011 δημοσιεύτηκε η Sustainable Impact Assessment (SIA) (European Commission, 2011b), η οποία ήταν αποτέλεσμα στενής συνεργασίας της Γενικής Διεύθυνσης Εμπορίου της ΕΕ με πάνω από 350 δρώντες της κοινωνίας των πολιτών, (εμπορικών οργανισμών, ακαδημαϊκών ινστιτούτων και κρατικών οργανισμών) και η οποία περιείχε εκτιμήσεις σχετικά με

τις οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές συνέπειες μιας εμπορικής συμφωνίας μεταξύ του Καναδά και της ΕΕ (Hübner, Balik, Deman, 2016:25).

Εν συνεχεία ξεκίνησε το δεύτερο στάδιο, αυτό της διαπραγμάτευσης. Οι διαπραγματεύσεις πραγματοποιούνται πάντα από την Επιτροπή και πιο συγκεκριμένα από τις ομάδες διαπραγμάτευσης της Γενικής Διεύθυνσης Εμπορίου σε συνεργασία με άλλες Γενικές Διευθύνσεις όποτε αυτό κριθεί αναγκαίο. Καθόλη τη διάρκεια της διαπραγμάτευσης η Επιτροπή κράτα ενήμερο το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και πιο συγκεκριμένα την Επιτροπή για το Διεθνές Εμπόριο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Τα προσχέδια της συμφωνίας δεν δημοσιεύθηκαν γεγονός που έγειρε σημαντικά ερωτήματα σχετικά τη διαφάνεια της διαδικασίας. Ωστόσο, το τελικό κείμενο της συμφωνίας δημοσιοποιήθηκε στις 29 Φεβρουαρίου του 2016 μόλις ολοκληρώθηκαν οι διαπραγματεύσεις (Hübner, Balik, Deman, 2016:26). Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρότεινε την υπογραφή της CETA στο Συμβούλιο και το Κοινοβούλιο τον Ιούλιο του 2016. Το Συμβούλιο ενέκρινε τη συμφωνία τον Οκτώβριο του 2016 και, εν συνεχεία, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ενέκρινε τη συμφωνία στις 15 Φεβρουαρίου του 2017. Ωστόσο, δεν ήταν ξεκάθαρο το κατά πόσο η CETA αποτελεί μία συμφωνία που αφορά ζητήματα που εντάσσονται στις αποκλειστικές αρμοδιότητες της ΕΕ, όπως αυτές προσδιορίστηκαν από τη Συνθήκη της Λισαβόνας. Οι εξωτερικές συμφωνίες που συνάπτει η ΕΕ με τρίτες χώρες μπορούν να διακριθούν σε δύο βασικές κατηγορίες: εκείνες που αφορούν θέματα στα οποία η ΕΕ έχει αποκλειστική αρμοδιότητα (EU-only agreements) και οι οποίες συνάπτονται μεταξύ των τρίτων κρατών και των κοινοτικών θεσμών, και εκείνες που περιλαμβάνουν θέματα τα οποία ανήκουν και στην αρμοδιότητα των κρατών μελών (mixed agreements), περίπτωση στην οποία απαιτείται η επικύρωση και από τα κράτη μέλη (Kleimann, Kübek, 2016:4). Το ζήτημα θα επιλυόταν, τουλάχιστον ως ένα βαθμό, από τη Γνωμοδότηση 2/15 του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου η οποία αφορούσε τη Singapore-EU FTA. Η Επιτροπή είχε ζητήσει από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο να διευκρινίσει το εύρος των κοινοτικών αρμοδιοτήτων (ρητών και μη) κυρίως όσον αφορά εμπορικές και επενδυτικές συμφωνίες (Kleimann, Kübek, 2016:7). Σύμφωνα με τη Γνωμοδότηση, η οποία εκδόθηκε στις 16 Μαΐου του 2017, η επικύρωση της Συμφωνίας απαιτεί τη συμμετοχή των Κρατών Μελών σε όλα τα ζητήματα που αφορούσαν επενδύσεις (Παράγραφοι 244 και 292 της Συμφωνίας) (ECJ Opinion 2/5, 2017). Η CETA τέθηκε προσωρινά σε ισχύ από τις 21 Σεπτεμβρίου του 2017 αλλά επειδή θεωρείται «μικτή συμφωνία», η ΕΕ δεν δύναται να συνάψει τη συμφωνία από μόνη της αλλά αυτή πρέπει να υιοθετηθεί από καθένα από τα 28/27 Κοινοβούλια των Κρατών Μελών (Hübner, Balik, Deman, 2016:26).

1.6 ΠΟΙΟΙ ΣΥΜΜΕΤΕΙΧΑΝ ΣΤΙΣ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ

Κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων μία σειρά σημαντικών πολιτικών δρώντων και από τις δύο πλευρές συμμετείχαν ενεργά στη διαμόρφωση του τελικού κειμένου της συμφωνίας. Από την πλευρά του Καναδά, οι δημοσκοπήσεις ήδη από το 2014 έδειξαν πως οι ψηφοφόροι του συνόλου του πολιτικού φάσματος (Κόμμα των Συντηρητικών, το Νέο Δημοκρατικό Κόμμα και το Κόμμα των Φιλελευθέρων) τάσσονταν υπέρ της συμφωνίας. Ωστόσο, ήταν το Κόμμα των Συντηρητικών με Πρωθυπουργό τον Stephen Harper που ξεκίνησε τη διαδικασία και διεξήγαγε το μεγαλύτερο μέρος των διαπραγματεύσεων (Hübner, Balik, Deman, 2016:15). Ωστόσο, ο σημαντικότερος πολιτικός δρών από την πλευρά του Καναδά δεν ήταν η ομοσπονδιακή κυβέρνηση αλλά οι καναδικές επαρχίες.

Μολονότι είναι η ομοσπονδιακή κυβέρνηση που έχει την αποκλειστική αρμοδιότητα όσον αφορά το διεθνές εμπόριο και τη σύναψη διμερών εμπορικών συμφωνιών και ο ρόλος των επαρχιών είναι θεωρητικά μονάχα συμβουλευτικός κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων, στην πραγματικότητα οι σύμφωνη γνώμη των επαρχιών θεωρείται απαραίτητη για την εφαρμογή των συμφωνιών. Αυτό συμβαίνει επειδή πολλές από τις διμερείς συμφωνίες περιλαμβάνουν ζητήματα που αφορούν αρμοδιότητες που ανήκουν στις επαρχίες και σε περίπτωση διαφωνίας των επαρχιών μπορεί να εμποδιστεί η εφαρμογή των εν λόγω συμφωνιών. Για αυτό το λόγο η ομοσπονδιακή κυβέρνηση πάντα περιλαμβάνει τη λεγόμενη «ομοσπονδιακή ρήτρα» σε όλες τις διμερείς και πολυμερείς εμπορικές συμφωνίες σύμφωνα με την οποία η συμφωνία των επαρχιών πρέπει να εξασφαλιστεί προτού επικυρωθεί κάθε συμφωνία (Hübner, Balik, Deman, 2016:20-21). Δύο ήταν οι επαρχίες που συμμετείχαν πιο ενεργά στις διαπραγματεύσεις, το Κεμπέκ και το Οντάριο.

Εξ αρχής το Κεμπέκ, χάρη στους στενούς οικονομικούς και ιστορικούς δεσμούς που το συνδέουν με τη Γαλλία αλλά και τη Μεγάλη Βρετανία, ήταν ένας από τους βασικούς υποστηρικτές της συμφωνίας. Ως μια επαρχία που βασίζεται οικονομικά στο διεθνές εμπόριο, το Κεμπέκ ανέκαθεν υποστήριζε τη φιλελευθεροποίηση του εμπορίου, το άνοιγμα των αγορών και την κατάργηση των τελωνειακών και μη τελωνειακών εμποδίων στο εμπόριο. Ωστόσο, κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων της CETA άσκησε σημαντική επιρροή στη διαμόρφωση των διατάξεων που αφορούν τη γεωργία, την αγορά εργασίας και την αναγνώριση των επαγγελματικών δεξιοτήτων. Η δεύτερη καναδική επαρχία που συμμετείχε ενεργά στις διαπραγματεύσεις ήταν το Οντάριο, μια επαρχία με ιδιαίτερα ισχυρή βιομηχανική βάση. Η ΕΕ αποτελεί το δεύτερο μεγαλύτερο εξαγωγικό προορισμό και εμπορικό εταίρο της επαρχίας του Οντάριο. Για αυτό το λόγο το Οντάριο καθόλη τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων υποστήριξε τη δραστική μείωση των δασμών και άλλων εμπορικών εμποδίων (Hübner, Balik, Deman, 2016:18).

Όσον αφορά την ΕΕ, οι βασικοί πολιτικοί δρώντες που έλαβαν ενεργά μέρος στη διαπραγμάτευση ήταν η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, τρία κράτη μέλη με ιδιαίτερη ισχύ (Γαλλία, Μεγάλη Βρετανία και Γερμανία) και μία σειρά από λόμπι (Hübner, Balik, Deman, 2016:21).

Όπως συμβαίνει και με όλες τις εμπορικές διαπραγματεύσεις της ΕΕ, είναι η Επιτροπή και πιο συγκεκριμένα η Γενική Διεύθυνση Εμπορίου που διεξάγει τις διαπραγματεύσεις συχνά με τη συνδρομή και άλλων Γενικών Διευθύνσεων όποτε αυτό κριθεί απαραίτητο. Ακολουθεί μία σειρά από γύρους διαπραγματεύσεων (Directorate General for Trade, 2013).

Η στάση τριών κρατών μελών ήταν ιδιαίτερα σημαντική κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων. Η Γαλλία είναι μια χώρα με σημαντικούς ιστορικούς, γλωσσικούς και οικονομικούς δεσμούς με τον Καναδά και ειδικά με την επαρχία του Κεμπέκ. Η Μεγάλη Βρετανία διατηρεί και αυτή στενούς ιστορικούς και οικονομικούς δεσμούς με τον Καναδά, μία χώρα που είναι μέρος της Κοινοπολιτείας. Η Μεγάλη Βρετανία αποτελεί το σημαντικότερο εμπορικό εταίρο του Καναδά εντός της ΕΕ. Παρόλο που η Γερμανία δεν ήταν ιδιαίτερα ενεργή κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων και μάλιστα κατά καιρούς αντιτάχθηκε σε ορισμένα βασικά σημεία της (και κυρίως στο ISDS-Investor State dispute settlement το 2014), ήταν παρασκηνακά ένας από τους βασικούς υποστηρικτές της συμφωνίας. Την ίδια στιγμή σημαντική επιρροή άσκησαν και μία σειρά από ισχυρά λόμπι τα οποία τάχθηκαν ανοιχτά υπέρ της συμφωνίας: the European Round Table of Industrialists (ERT), το BusinessEurope και το European Services Forum (ESF) (Hübner, Balik, Deman, 2016:21-23).

Ειδική αναφορά οφείλουμε να κάνουμε στις αντιδράσεις που εκφράστηκαν κατά της CETA από μια σημαντική μερίδα της Κοινωνίας των Πολιτών (και κυρίως των εργατικών συνδικάτων, οργανώσεων που αγωνίζονται για την προστασία του περιβάλλοντος και την προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κ.α.). Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στα ζητήματα της προστασίας των επενδυτών και των κανόνων που θα διέπουν την προσφυγή σε διαιτητικούς μηχανισμούς.

Ο βασικός ισχυρισμός ήταν πως χάρη στις επενδυτικές διατάξεις της CETA θα είναι ευκολότερο για επενδυτές (και κυρίως για τις μεγάλες πολυεθνικές εταιρίες) να κινηθούν νομικά κατά κρατών (κυρίως σε τομείς όπως το πετρέλαιο, το φυσικό αέριο και ο χρυσός) με στόχο την ανατροπή και υπονόμηση της ρυθμιστικής ικανότητάς τους (κυρίως σε ζητήματα που αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος, τη φορολογία, τη μεταφορά κεφαλαίων).

Επίσης, ισχυρίστηκαν πως θα είναι δυνατή η προσφυγή κατά ευρωπαϊκών κρατών ακόμα και μεγάλων πολυεθνικών αμερικανικών συμφερόντων που θα μπορούσαν με ευκολία να ιδρύσουν μία «εικονική» θυγατρική στον Καναδά προκειμένου να προσφύγουν εναντίον ενός ευρωπαϊκού κράτους (φαινόμενο “mailbox company”). Επιπροσθέτως, τέθηκε επιτακτικά το ζήτημα της διαφάνειας κατά τη λήψη των αποφάσεων από τους διεθνείς διαιτητικούς μηχανισμούς οι οποίοι,

σύμφωνα με μερίδα της Κοινωνίας των Πολιτών⁴, μοιάζουν να ευνοούν υπέρμετρα τις πολυεθνικές επιχειρήσεις (Eberhardt, Redlin, Olivet και Verheecke, 2016).

Οι ανησυχίες αυτές εκφράστηκαν κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων σε μία σειρά από δημοσιεύσεις, με σημαντικότερες την έκθεση «CETA: Trading away Democracy. How CETA's Investor Protection Rules could result in a boom of investor claims against Canada and the EU» (Eberhardt, Redlin, Olivet και Verheecke, 2016) αλλά και την δημόσια έκκληση «Stop the Corporate Giveaway! A transatlantic plea for sanity in the EU– Canada CETA negotiations» την οποία υπέγραψαν πολυάριθμες οργανώσεις της Κοινωνίας των Πολιτών τόσο από τον Καναδά όσο και από την ΕΕ (2013), αλλά και στην κοινή ανακοίνωση της Οργάνωσης Εργαζομένων του Καναδά (Canadian Labour Congress) και της Ευρωπαϊκής Συνομοσπονδίας Συνδικαλιστικών Οργανώσεων (European Trade Union Confederation) με τίτλο «More Democracy for a Fair and Progressive Trade Agenda» (2016). Η Επιτροπή επιχείρησε να περιορίσει τις αντιδράσεις μέσω της διεξαγωγής μίας διαδικτυακής διαβούλευσης που αφορούσε το ζήτημα της προστασίας των επενδύσεων στην TTIP (η οποία, ωστόσο, αφορούσε και την CETA) αλλά και μέσω της δημοσιοποίησης του concept paper «Οι επενδύσεις στην TIPP και πέρα, ο δρόμος προς τη μεταρρύθμιση» (European Commission, 2015b).

Ο Μακρυδημήτρης ορίζει την Κοινωνία των Πολιτών ως «το σύνολο των μη κυβερνητικών οργανώσεων, που αναπτύσσουν τη δράση τους στη μεταξύ του κράτους και της αγοράς σφαίρας του κοινωνικού πράττειν». Σε ευρωπαϊκό επίπεδο περιλαμβάνει εργοδοτικές και συνδικαλιστικές οργανώσεις, ΜΚΟ και άλλου είδους οργανώσεις λαϊκής βάσης (τοπικές, θρησκευτικές κ.α.) (Μακρυδημήτρης, 2006:63-64).

1.7 Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΗΣ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Η Κοινή Εμπορική Πολιτική αποτελεί μία από τις σημαντικότερες κοινοτικές πολιτικές ήδη από τα πρώτα χρόνια δημιουργίας της ΕΟΚ/ΕΕ. Κατά τα πρώτα χρόνια δημιουργίας της Κοινότητας τα βήματα που έγιναν για την προώθηση τόσο της εξωτερικής όσο και της εσωτερικής διάστασης της ΚΕΠ ήταν διστακτικά και στόχευαν πρωτίστως στην άσκηση προστατευτικής πολιτικής (κυρίως για τα γεωργικά προϊόντα) και δευτερευόντως στην έστω και περιορισμένη εξαγωγή του κοινοτικού ρυθμιστικού της πλαισίου είτε μέσω της έντονης ευρωπαϊκής παρουσίας κατά τις πολυμερείς διαπραγματεύσεις είτε μέσω της σύναψης συμφωνιών με τρίτες χώρες (Συμφωνίες του Lomé).

Ωστόσο η ΕΟΚ παρέμεινε βαθιά προσηλωμένη στον εμπορικό πολυμερισμό. Σημείο καμπής αποτέλεσαν οι δεκαετίες του '80 και του '90 κατά τις οποίες τέθηκαν οι βάσεις για τη σταδιακή ενίσχυση των αποκλειστικών αρμοδιοτήτων της ΕΕ (ΕΕΠ και Συνθήκη του Μάαστριχτ), πραγματοποιήθηκε και μια σταδιακή στροφή από τον πολυμερισμό στον περιφερισμό αλλά και η

υιοθέτηση μιας πιο φιλελεύθερης πολιτικής που έρχεται σε αντίθεση με την πρότερη προστατευτική της στάση. Αυτή η διττή στροφή (προς τον περιφερισμό και τον φιλελευθερισμό) αντικατοπτρίστηκε στην Στρατηγική της Λισαβόνας, στην πολιτική της «Παγκόσμιας Ευρώπης» αλλά και στις σημαντικές αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο της Συνθήκης της Λισαβόνας.

1.8 ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΤΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΔΙΑΣΤΑΣΗΣ ΤΗΣ ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΕΕ

Μολονότι η ΕΕ απέκτησε μόλις πρόσφατα πλήρη αποκλειστική εξωτερική αρμοδιότητα όσον αφορά την εξωτερική διάσταση της επενδυτικής πολιτικής της ΕΕ (Συνθήκη της Λισαβόνας), τις τελευταίες δεκαετίες έχει επιδείξει σημαντικό ενδιαφέρον για την προώθηση του συγκεκριμένου ζητήματος σε διμερές αλλά και πολυμερές επίπεδο.

Πριν από τη σύναψη της συνθήκης της Λισαβόνας, η ΕΕ επιχείρησε να προωθήσει το ζήτημα, πρωτίστως, σε πολυμερές επίπεδο. Όπως ήδη έχουμε αναφέρει, το ζήτημα αυτό αποτέλεσε ένα από τα βασικά σημεία των ζητημάτων που τέθηκαν κατά τη διάρκεια της Υπουργικής Συνεδρίασης που έλαβε χώρα το 1996 στη Σιγκαπούρη (τα λεγόμενα «Singapore issues»), στα οποία έχουμε ήδη αναφερθεί, συνομιλίες οι οποίες τελικά δεν ευόδωσαν. Ως αποτέλεσμα, ήταν τα μεμονωμένα κράτη μέλη που σύναπταν συμφωνίες με τρίτες χώρες. Μέχρι το 2015 πάνω από 1200 ΒΙΤς έχουν υπογραφεί μεταξύ των μεμονωμένων κρατών μελών και τρίτων χωρών (EU: European Commission, 2010:4) με έμφαση στην προστασία των ευρωπαϊκών επενδύσεων στις τρίτες χώρες (Melo Araujo, 2016:112-113).

Μετά την υπογραφή της Συμφωνίας της Λισαβόνας και την επέκταση της αποκλειστικής αρμοδιότητας στον τομέα της επενδυτικής προστασίας, η Επιτροπή εξέδωσε μια Ανακοίνωση (2010) με τίτλο «Προς μια συνολική διεθνή ευρωπαϊκή επενδυτική πολιτική» (Towards a comprehensive European international investment policy). Στόχος της Ανακοίνωσης είναι η εξέταση των βασικών προσανατολισμών που πρέπει να λάβει η ευρωπαϊκή επενδυτική πολιτική στο μέλλον καθώς και των παραμέτρων εκείνων που θα πρέπει να καθορίσουν την άμεση δράση της Ένωσης στον εν λόγω τομέα με απώτερο σκοπό την επίτευξη των στόχων που τέθηκαν στη Στρατηγική Ευρώπη 2020. (EU: European Commission, 2010).

Η Ανακοίνωση κάνει αναφορά σε μερικά ζητήματα ιδιαίτερης σημασίας. Πρώτον, έμφαση πρέπει να δοθεί όχι μόνο στις ΑΞΕ αλλά και σε μία σειρά από άλλες συναλλαγές που συνοδεύουν μια ΑΞΕ, όπως ο επαναπατρισμός κερδών, οι πληρωμές, η προστασία άυλων περιουσιακών στοιχείων όπως τα πνευματικά δικαιώματα, αλλά και στις επενδύσεις χαρτοφυλακίου. Νομική βάση για τη προώθηση αυτού του στόχου αποτελούν τα Άρθρα 63-66 της ΣΛΕΕ, σύμφωνα με τα οποία όλοι οι περιορισμοί στις πληρωμές και στη διακίνηση κεφαλαίων τόσο μεταξύ των κρατών

μελών αλλά και μεταξύ της ΕΕ και τρίτων χωρών, απαγορεύονται (παρότι δεν γίνεται ρητή αναφορά στην περίπτωση των διεθνών συμφωνιών σχετικά με επενδύσεις, εφόσον αυτές μπορούν να επηρεάσουν τους κοινοτικούς κανόνες θεωρείται πως η αποκλειστική κοινοτική αρμοδιότητα υπονοείται).

Δεύτερον, μολονότι η αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων (η οποία θεμελιώνεται στις βασικές αρχές του Πλέον Ευνοούμενου Κράτους και της Εθνικής Μεταχείρισης) σίγουρα θα συνεχίσει να αποτελεί βασικό συστατικό των διαπραγματεύσεων για τη σύναψη επενδυτικών συμφωνιών, μεγαλύτερη έμφαση πρέπει να δοθεί στην προώθηση των αρχών της δίκαιης και ισότιμης μεταχείρισης αλλά και της μεταχείρισης που διασφαλίζει πλήρη ασφάλεια και προστασία (full security and protection treatment).

Παράλληλα, ακολουθώντας το παράδειγμα πολλών BITs που συνάπτουν τα κράτη μέλη, η χρήση των «διατάξεων-ομπρέλα» (umbrella clauses) με τις οποίες προστατεύονται τα συμβατικά δικαιώματα των επενδυτών, θα πρέπει να επεκταθεί στο σύνολο των υπό διαπραγμάτευση συμφωνιών, ενώ οι διατάξεις που αφορούν το δικαίωμα για απαλλοτρίωση περιουσιακών στοιχείων από κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να είναι ξεκάθαρες σε όλες τις μελλοντικές συμφωνίες και να ακολουθούν τους βασικούς κοινοτικούς κανόνες της απαγόρευσης των διακρίσεων και της αναλογικής αποζημίωσης. Παράλληλα, η επενδυτική πολιτική της ΕΕ δεν μπορεί να έρχεται σε αντίθεση με άλλες βασικές της πολιτικές όπως η προστασία του περιβάλλοντος, οι ανθρώπινες συνθήκες εργασίας, η προστασία των καταναλωτών, η αναπτυξιακή πολιτική, η πολιτική ανταγωνισμού αλλά και η πολιτισμική πολυμορφία.

Το τρίτο ζήτημα στο οποίο αναφέρεται η Ανακοίνωση είναι η διασφάλιση της εκτελεστότητας (enforceability) των διατάξεων ή συμφωνιών που αφορούν επενδύσεις, κάτι το οποίο επιτυγχάνεται κυρίως μέσω δεσμευτικών μηχανισμών επίλυσης διαφορών (ISDS), μία βασική «κληρονομιά» των BITs που έχουν συνάψει τα κράτη μέλη με τρίτες χώρες. Η Ανακοίνωση δεν παραλείπει να υπογραμμίσει πως η ΕΕ δεν έχει αποτελέσει έναν από τους σημαντικούς δρώντες στο πεδίο διαμόρφωσης και ανάπτυξης των εν λόγω μηχανισμών (σε αντίθεση με τις ΗΠΑ) και πως «οι υπάρχουσες δομές δεν είναι προσαρμοσμένες στην έλευση της ΕΕ». Σύμφωνα με την Ανακοίνωση ιδιαίτερη έμφαση πρέπει να δοθεί στην βελτίωση της διαφάνειας, την ενίσχυση της προβλεψιμότητας και της συνέπειας στην απόδοση της δικαιοσύνης αλλά και την εφαρμογή πιο αυστηρών κανόνων και προδιαγραφών (EU: European Commission, 2010:9-10).

Όσον αφορά τους γενικούς προσανατολισμούς που πρέπει να ακολουθήσει η ΕΕ όσον αφορά την επενδυτική πολιτική η Επιτροπή υπογραμμίζει την ανάγκη η ΕΕ να επιδειξει ευελιξία όσον αφορά τις διαπραγματεύσεις και να μην επιδιώξει την διαμόρφωση ενός και μόνου μοντέλου, όπως οι ΗΠΑ (US BIT Model) ή ο Καναδάς (FIPA). Επιπροσθέτως, η επενδυτική πολιτική πρέπει να συμβαδίζει με τις αρχές και τους στόχους της Κοινής Εξωτερικής Δράσης (Melo Araujo, 2016:

114). Από όλα τα παραπάνω διαπιστώνουμε πως η ΕΕ επιδιώκει να ισορροπήσει δύο εν μέρει αντιθετικούς στόχους: την φιλελευθεροποίηση των επενδύσεων από τη μία και τη διασφάλιση των μη εμπορικών και μη οικονομικών αρχών της ΕΕ αλλά και τη διασφάλιση του νομοθετικού και ρυθμιστικού δικαιώματος των κρατών μελών και της ίδιας της ΕΕ (Melo Araujo, 2016:114-115).

Σημείο καμπής για την εξέλιξη της στάσης της ΕΕ απέναντι στο ζήτημα της προστασίας των επενδύσεων και των ISDS αποτέλεσε η διαδικτυακή διαβούλευση που έλαβε χώρα με αφορμή τις διατάξεις σχετικά με την προστασία των επενδυτών και την προσφυγή σε μηχανισμούς ISDS κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων για τη σύναψη της εμπορικής συμφωνίας μεταξύ της ΕΕ και των ΗΠΑ (τη λεγόμενη συμφωνία TTIP). Για πρώτη φορά η Επιτροπή επιδίωξε να αντιμετωπίσει την έντονη κριτική που της ασκήθηκε σχετικά με τη μυστικοπάθεια που χαρακτήριζε τις διαπραγματεύσεις, το δημοκρατικό έλλειμμα αλλά και το έλλειμμα νομιμοποίησης και διαφάνειας που χαρακτηρίζει τον ίδιο το μηχανισμό των ISDS (Melo Araujo, 2016:115).

Η κίνηση αυτή αποτέλεσε και ένα σημαντικό βήμα προς την ενίσχυση της διαφάνειας στο εσωτερικό της Ένωσης αλλά και στις διεθνείς εμπορικές της σχέσεις. Ειδικά μετά την υπογραφή της Συνθήκης της Λισαβόνας στην οποία για πρώτη φορά θεσπίστηκε η αρχή της διαφάνειας (Ιωακείμης, 2010: 96) στο Άρθρο 11 παράγραφοι 2 και 3 αναφέρεται ρητά πως «τα θεσμικά όργανα διατηρούν ανοιχτό, διαφανή και τακτικό διάλογο με τις αντιπροσωπευτικές ενώσεις και την κοινωνία των πολιτών» και «προκειμένου να εξασφαλίζεται η συνοχή και η διαφάνεια των δράσεων της Ένωσης, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διεξάγει ευρείες διαβουλεύσεις με τα ενδιαφερόμενα μέρη» (ΕΕ: Ενοποιημένη Απόδοση της ΣΕΕ και της ΣΛΕΕ, 2016).

Ωστόσο, η έννοια της διαφάνειας μοιάζει να έχει ιδιαίτερη σημασία και για τον τρόπο με τον οποίο η ΕΕ, και πιο συγκεκριμένα η Επιτροπή, διαπραγματεύεται και συνάπτει εμπορικές συμφωνίες με τρίτες χώρες. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στο έγγραφο «Κατάσταση της Ένωσης 2017» το οποίο εκδόθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «το ανοικτό εμπόριο πρέπει να συμπορεύεται με τη διαφάνεια στη χάραξη της πολιτικής» ενώ στη συνέχεια αναφέρεται πως προκειμένου να επιτευχθεί αυτό «τη Επιτροπή θα δημοσιεύει το πλήρες κείμενο όλων των σχεδίων διαπραγματευτικών εντολών» και «οι πολίτες θα έχουν το δικαίωμα να γνωρίζουν τις προτάσεις της Επιτροπής» (European Commission, 2017).

Κατά τη διάρκεια της διαβούλευσης, η Επιτροπή παρουσίασε τα κεφάλαια που σχετίζονταν με την προστασία των επενδύσεων και τους μηχανισμούς ISDS καθώς και μια εκτενή αναφορά της Επιτροπής σχετικά με τη χρησιμότητα τους, υπογραμμίζοντας, ωστόσο, τη βούληση της να διασφαλίσει το δικαίωμα της ΕΕ και των κρατών μελών να ρυθμίζουν και να περιορίζουν (όποτε αυτό κρίνεται σκόπιμο) τα δικαιώματα των ξένων επενδυτών και, ταυτόχρονα, να συμβάλλει ενεργά στη μεταρρύθμιση των μηχανισμών ISDS με στόχο τη βελτίωση της διαφάνειας, των κανόνων που διέπουν τη συμπεριφορά των δικαστών αλλά και τους τρόπους επιλογής τους και τη

δημιουργία ενός δευτεροβάθμιο δικαστικού διαιτητικού μηχανισμού. Οι 15.000 περίπου απαντήσεις που έλαβε η ΕΕ ήταν κατά τη μεγάλη πλειονότητά τους επικριτικές τόσο της ίδιας της συμφωνίας όσο και των διστακτικών προσπαθειών της ΕΕ να βελτιώσει το υπάρχον πλαίσιο (Melo Araujo, 2016:115).

Ως απάντηση στην έντονη κριτική που δέχτηκε η Επιτροπή εξέδωσε το 2015 ένα Έγγραφο Βασικών Εννοιών (Concept Paper) «Οι Επενδύσεις στην ΤΙΡΡ και πέρα, ο δρόμος προς τη μεταρρύθμιση» (Investment in TIPP and beyond, the path for reform: Enhancing the right to regulate and moving away from current ad hoc arbitration towards an Investment Court). Όπως αναφέρεται ρητά στο έγγραφο βασική πρόκληση για την ΕΕ είναι η «διασφάλιση της προστασίας και της προώθησης των επενδύσεων χωρίς να εμποδιστεί η δυνατότητα της ΕΕ και των κρατών μελών να επιδιώκουν στόχους δημόσιας πολιτικής».

Όπως θα διαπιστώσουμε και αναλυτικότερα στη συνέχεια, στο εν λόγω έγγραφο περιλαμβάνονται όλες οι ρυθμίσεις εκείνες που η Επιτροπή επιθυμεί να συμπεριλάβει στις μελλοντικές εμπορικές συμφωνίες που θα συνάψει με τρίτες χώρες σε μία σειρά από τομείς όπως το εύρος των διατάξεων που αφορούν την προστασία των επενδύσεων, τα ζητήματα της μη διάκρισης, της εθνικής και τη δίκαιης και ισότιμης μεταχείρισης, των απαλλοτριώσεων, της διασφάλισης του δικαιώματος των κρατών να ασκούν ρυθμιστική πολιτική καθώς και των κανόνων που διέπουν τα διεθνή διαιτητικά δικαστήρια. Το εν λόγω έγγραφο είναι εξαιρετικά σημαντικό για την παρούσα διπλωματική μιας και αποτελεί τη βασική πηγή των προθέσεων και στόχων της ΕΕ σχετικά με τους κανόνες που επιθυμεί να προωθήσει πρωτίστων σε διμερές αλλά εν συνεχεία και σε πολυμερές επίπεδο (European Commission Concept Paper, 2015).

Πιο συγκεκριμένα για την CETA η οποία αποτελεί το αντικείμενο της παρούσας διπλωματικής, οι προθέσεις της Επιτροπής σχετικά με τις ρυθμίσεις που επιθυμεί να προωθήσει εκφράστηκαν αναλυτικά σε δύο ανεπίσημα αλλά εξαιρετικά σημαντικά έγγραφα. Το πρώτο από αυτά έχει τίτλο «Public consultation on modalities for investment protection and ISDS in TTIP» και αποτελούσε ένα εκτενές κείμενο το οποίο αφορούσε τις αλλαγές που η ΕΕ επιθυμούσε να προωθήσει κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων για την σύναψη της συμφωνίας ΤΤΙΡ και οι οποίες, όπως αναφέραμε παραπάνω αποτέλεσαν το αντικείμενο της διαδικτυακής διαβούλευσης που έλαβε χώρα για το εν λόγω θέμα. Στο κείμενο αυτό γίνεται εκτενής αναφορά και στις διατάξεις που περιλαμβάνονταν στη CETA μιας και αυτή αποτελούσε την τελευταία σημαντική συμφωνία που διαπραγματευόταν η ΕΕ (European Commission, 2015b). Το δεύτερο κείμενο έχει τίτλο «Investment Provisions in the EU-Canada free trade agreement (CETA)», στο οποίο γινόταν εκτενής ανάλυση των ρυθμίσεων που προωθούσε η ΕΕ κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων με τον Καναδά, οι περισσότερες από τις οποίες συμπεριλήφθηκαν και στο τελικό κείμενο (European Commission, 2013).

Πίνακας: Χρονολογίες κλειδιά στην εξέλιξη της επενδυτικής και εμπορικής πολιτικής της ΕΕ

1957: Συνθήκη της Ρώμης

1968: εφαρμογή της Τελωνειακής Ένωσης σε ΕΟΚ

1971: Δόγμα ERTA

1986: Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη

1996: αποτυχημένη πρωτοβουλία της ΕΕ για επέκταση της ατζέντας του ΠΟΕ (“Singapore issues”)

2000: υιοθέτηση της Στρατηγικής της Λισαβόνας

2006: υιοθέτηση της Global Europe Strategy από την Επιτροπή

2009: Συνθήκη της Λισαβόνας (μετατροπή της ΚΕΠ σε κομμάτι της Εξωτερικής Δράσης της ΕΕ και αναγωγή της σε αποκλειστική αρμοδιότητα)

2010: Ανακοίνωση της Επιτροπής με τίτλο «Προς μια συνολική ευρωπαϊκή διεθνή επενδυτική πολιτική»

2015: Ανακοίνωση της Επιτροπής για την υιοθέτηση της στρατηγικής «Εμπόριο για Όλους» και δημοσιοποίηση του Concept Paper της Επιτροπής με τίτλο «η Επενδύσεις από την TIPP και μετά, ο δρόμος προς τη μεταρρύθμιση»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: CETA

2.1 ΤΙ ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΕΙ Η CETA

Η ιδιαίτερη σημασία της CETA έγκειται στην πραγματικά «συνολική» ατζέντα της η οποία περιλαμβάνει όχι μόνο τις συνήθεις διατάξεις περί πρόσβασης στην αγορά και δασμολογικών και μη δασμολογικών εμποδίων (Κεφάλαια 2, 4 και 6), αλλά και διατάξεις που αφορούν μία σειρά ζητημάτων που σπάνια αποτελούν αντικείμενο εμπορικών συμφωνιών. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός πως η CETA περιλαμβάνει κεφάλαια σχετικά με τις επιδοτήσεις (Κεφάλαιο 7), τις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες (Κεφάλαιο 13), τις Τηλεπικοινωνίες (Κεφάλαιο 15), το Ηλεκτρονικό Εμπόριο (Κεφάλαιο 16), την Πολιτική Ανταγωνισμού (Κεφάλαιο 17), τις Κρατικές Επιχειρήσεις και τα Μονοπώλια (Κεφάλαιο 18), τις Δημόσιες Συμβάσεις (Κεφάλαιο 19), την Πνευματική Ιδιοκτησία (Κεφάλαιο 20), τη Ρυθμιστική Συνεργασία (Κεφάλαιο 21), την Αειφόρο Ανάπτυξη και το Περιβάλλον (Κεφάλαιο 22 και 24), την Εργασία (Κεφάλαιο 23).

Παράλληλα η Συμφωνία περιλαμβάνει μία σειρά κεφαλαίων που θέτουν τις βάσεις για περαιτέρω συνεργασία: το Κεφάλαιο 25 το οποίο αφορά το Διμερή Διάλογο και τη Συνεργασία καθώς και το Κεφάλαιο 26 που έχει τίτλο «Διοικητικές και Θεσμικές Διατάξεις» και το οποίο κάνει εκτενή αναφορά στη δημιουργία Κοινής Επιτροπής μεταξύ Καναδά και ΕΕ η οποία θα επιβλέπει την εφαρμογή όλων των διατάξεων που αφορούν το εμπόριο και τις επενδύσεις και θα συμμετέχει ενεργά στην προώθηση της περαιτέρω συνεργασίας μεταξύ των δύο μερών (CETA, 2017).

2.2 CETA ΚΑΙ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ

Προκειμένου να διαπιστωθεί κατά πόσο στη CETA η ΕΕ κατόρθωσε να εξάγει το δικό της ρυθμιστικό πλαίσιο και να προωθήσει τους δικούς της πολιτικούς και ρυθμιστικούς στόχους, όπως αυτοί έχουν διατυπωθεί σε επίσημα κοινοτικά έγγραφα ή σε υπάρχουσες κοινοτικές ή διμερείς συμφωνίες (ως πρότυπο θα χρησιμοποιήσουμε το γερμανικό μοντέλο BIT), ή εάν αντίθετα εισήγαγε το ρυθμιστικό πλαίσιο τρίτων χωρών (του Καναδά εν προκειμένω αλλά και του αμερικανικού μοντέλου), θα προχωρήσουμε σε σύγκριση μεταξύ των βασικών κειμένων στα οποία περιγράφονται οι βασικοί στόχοι της ΕΕ αλλά και του γερμανικού μοντέλου, του Μοντέλου BIT 2012 των ΗΠΑ και του Μοντέλου FIPA του Καναδά.

Σε αυτό το σημείο οφείλουμε να παρατηρήσουμε πως η βούληση της ΕΕ να εξάγει το ρυθμιστικό της πλαίσιο εκδηλώνεται με δύο εξίσου σημαντικούς τρόπους, Πρώτον, με την εξαγωγή ρυθμιστικών προτύπων και κανόνων (τόσο σε επίπεδο γλώσσας όσο και ουσίας) που ήδη περιλαμβάνονται σε Άρθρα συμφωνιών που έχουν συναφθεί μεταξύ της ΕΕ και τρίτων χωρών ή μεταξύ των κρατών μελών μεμονωμένα και τρίτων χωρών (γερμανικό μοντέλο BIT) και, δεύτερον, με την υιοθέτηση καινοτόμων διατάξεων που δεν έχουν περιληφθεί σε υπάρχουσες συμφωνίες αλλά σε επίσημα κείμενα της ΕΕ και αντικατοπτρίζουν τη βούληση και την πρόθεση της Επιτροπής να

προωθήσει συγκεκριμένες ρυθμίσεις και κανόνες σε διμερές επίπεδο και εν συνεχεία σε πολυμερές. Βασική πηγή μας για τις προθέσεις της ΕΕ αποτέλεσαν τέσσερα κυρίως κείμενα.

Τα δύο πρώτα έχουν γενικό χαρακτήρα: η Ανακοίνωση της Επιτροπής του 2010 με τίτλο «Προς μια συνολική ευρωπαϊκή διεθνή επενδυτική πολιτική» (European Commission, 2015a) και το concept paper του 2015 με τίτλο «Οι επενδύσεις στην TTIP και πέρα από αυτήν: ο δρόμος προς τη μεταρρύθμιση» (European Commission, 2015b). Πιο συγκεκριμένο χαρακτήρα έχουν η Αναφορά για τη δημόσια διαβούλευση για την TTIP με τίτλο «Δημόσια Διαβούλευση όσον αφορά τους τρόπους με τους οποίους θα επιτευχθεί η προστασία των επενδύσεων και στους διακανονισμούς των διαφορών μεταξύ των κρατών και των επενδυτών στην TTIP» (European Commission, 2015c) και το κείμενο της Επιτροπής με τίτλο «Επενδυτικές διατάξεις στη συμφωνία CETA μεταξύ της ΕΕ και του Καναδά» (Investment Provisions in the EU-Canada free-trade agreement-CETA) (European Commission, 2013). Θα διαπιστώσουμε πως οι διακηρυγμένοι στόχοι μοιάζουν να έχουν επιδράσει σε μεγαλύτερο βαθμό στη διαμόρφωση των διατάξεων της CETA.

2.3 ΕΠΙΛΥΣΗ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ – ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΒΕΛΤΙΩΣΗΣ ΑΠΟ ΠΛΕΥΡΑΣ ΕΕ

Μελετώντας τις βασικές διατάξεις που περιλαμβάνει η CETA αναφορικά με τις επενδύσεις μπορούμε να προβούμε σε μία σειρά από σημαντικά συμπεράσματα σχετικά με το κατά πόσο, πρώτον, η ΕΕ εισάγει ή εξάγει το ρυθμιστικό της πλαίσιο μέσω των μεγάλων εμπορικών συμφωνιών που συνάπτει με τρίτες χώρες, δεύτερον, ποιες από τις κατηγοριοποιήσεις που αφορούν το ρυθμιστικό ρόλο της ΕΕ ανταποκρίνονται καλύτερα στην πραγματικότητα στην προκειμένη περίπτωση και, τρίτον, τι σημαίνει η CETA εν γένει για το μέλλον της εμπορικής και επενδυτικής πολιτικής της ΕΕ. Επίσης καμία από τις δύο τάσεις (εισαγωγή ή εξαγωγή ρυθμιστικού και κανονιστικού πλαισίου) δεν δείχνει να υπερισχύει.

Πρώτον, σε αρκετές διατάξεις παρατηρείται αμιγής εξαγωγή ρυθμιστικού και κανονιστικού πλαισίου. Οφείλουμε να τονίσουμε εκ νέου πως σε αυτές τις περιπτώσεις η ΕΕ δεν επιχειρεί τόσο να εξάγει διατάξεις και ρυθμίσεις που έχει ήδη εφαρμόσει σε άλλες συμφωνίες, μιας και η CETA είναι η πρώτη εμπορική συμφωνία νέας γενιάς που η ΕΕ συνάπτει, αλλά διατάξεις και ρυθμίσεις που αποτελούσαν δικό της διακηρυγμένο στόχο σε ένα από τα βασικά κείμενα στα οποία οι περιγράφονται οι προθέσεις της.

Οι καινοτομίες αυτές είναι επτά: η ρητή αναφορά στο ζήτημα των «σημαντικών επιχειρηματικών δραστηριοτήτων» στις οποίες πρέπει να προβαίνει κάποιος προκειμένου να θεωρηθεί επενδυτής, η δημιουργία Εξειδικευμένης Επιτροπής για τις Επενδύσεις που θα διευκρινίζει κατά καιρούς τον όρο Δίκαιη και Ισότιμη Μεταχείριση, η ρητή αναφορά σε «συγκεκριμένες προτάσεις και δηλώσεις» προκειμένου οι επενδυτές να αποδείξουν πως υπήρχαν εύλογες προσδοκίες από μεριάς των επενδυτών και με αυτό τον τρόπο να μειωθούν οι περιπτώσεις

προσφυγής σε διαιτητικούς μηχανισμούς, η υιοθέτηση δικλείδων ασφαλείας που εμποδίζουν την εισαγωγή διατάξεων από άλλες συμφωνίες οι οποίες αφορούν την μεταχείριση του Πλέον Ευνοούμενου Κράτους, η προσθήκη ειδικών διατάξεων που αφορούν τις δόλιες και χειριστικές αξιώσεις αλλά και τις αβάσιμες και επιπόλαιες προσφυγές και τέλος η δημιουργία ενός ξεκάθਾਰου πλαισίου όσον αφορά τη δυνατότητα προσφυγής σε εθνικά δικαστήρια και η οποία δεν συναντάται σε καμία από τις 3000 υπάρχουσες επενδυτικές συνθήκες.

Ιδιαίτερη αναφορά οφείλουμε να κάνουμε και στην πρωτοβουλία της ΕΕ σχετικά με την δημιουργία μόνιμου πολυμερούς δικαστηρίου για την επίλυση επενδυτικών διαφορών, μιας και καταδεικνύει τη βούληση της ΕΕ να διαμορφώσει ένα νέο πολυμερή θεσμό. Μολονότι πρόκειται απλώς για μία διακηρυγμένη πρόταση της ΕΕ η οποία δύσκολα θα πραγματοποιηθεί, δεν παύει να αποτελεί μία σημαντική ένδειξη της βούλησης της για την ενίσχυση του πολυμερισμού (και μάλιστα σε μία περίοδο που η ίδια δείχνει να δίνει όλο και περισσότερη έμφαση στο διμερισμό όπως καταδεικνύει και η ίδια η CETA). Ωστόσο, Η δημιουργία δικαστηρίου προϋποθέτει τη μετάβαση από το πιο εύελκτο «ήπιο δίκαιο» που τώρα χαρακτηρίζει τις επενδύσεις (και το οποίο βασίζεται σε αρχές, κατευθυντήριες γραμμές και κανονισμούς όχι αυστηρά δεσμευτικούς) σε ένα πιο αυστηρό, τυποποιημένο και δεσμευτικό δίκαιο που να βασίζεται σε διεθνείς πολυμερείς συνθήκες κάτι που την παρούσα στιγμή δεν μοιάζει δυνατό, ειδικά σε μία περίοδο που επικρατούν ο διμερισμός και ο περιφερισμός. Είναι σχεδόν σίγουρο πως η ΕΕ θα έρθει στο μέλλον αντιμέτωπη με πολλές δυσκολίες και αντιδράσεις από άλλες χώρες, όπως οι ΗΠΑ.

Δεύτερον, ο συχνά διακηρυγμένος στόχος της ΕΕ για αυστηροποίηση και συγκεκριμενοποίηση του πλαισίου που διέπει τις περισσότερες εν ισχύ συμφωνίες σχετικά με τις επενδύσεις, διαπιστώνεται σε αρκετές διατάξεις της CETA. Πιο συγκεκριμένα τρία είναι τα σημεία που με πρωτοβουλία της ΕΕ το υπάρχον πλαίσιο αυστηροποιείται σημαντικά, χωρίς ωστόσο να μπορούμε να μιλήσουμε για καινοτομίες. Πιο συγκεκριμένα αναφερόμαστε στον ορισμό του όρου «επενδυτής» (με στόχο την αντιμετώπιση του ζητήματος του “ treaty shopping ”), στις διατάξεις που αφορούν τη Δίκαιη και Ισότιμη Μεταχείριση οι οποίες με πρωτοβουλία της ΕΕ αυστηροποιήθηκαν προκειμένου να διασφαλιστεί η ρυθμιστική ικανότητα των κρατών, και τέλος, στην προσθήκη διατάξεων που αφορούν την δεοντολογία. Σε αυτές τις περιπτώσεις η ΕΕ επιτυγχάνει ως ένα βαθμό κάποιους από τους διακηρυγμένους στόχους χωρίς ωστόσο να προωθεί την πλήρη αλλαγή του υπάρχοντος πλαισίου.

Τρίτον, ένα σημαντικό μέρος των διατάξεων της CETA είναι επηρεασμένες σε μεγάλο βαθμό από το καναδικό μοντέλο FIPA και το αμερικανικό μοντέλο BIT (το οποίο είναι και το κυρίαρχο μοντέλο διεθνώς ασκώντας μεγάλη επιρροή στη διαμόρφωση των διμερών και πολυμερών εμπορικών και επενδυτικών συμφωνιών). Η εισαγωγή τέτοιου είδους διατάξεων καταδεικνύει τη βούληση της ΕΕ, πρώτον, να προβεί σε σημαντικές υποχωρήσεις προκειμένου να

επιτύχει συμφωνίες που είναι σημαντικές για τη δική της οικονομία αλλά και, δεύτερον, να προσαρμόσει το δικό της ρυθμιστικό και κανονιστικό πλαίσιο στο συχνά πιο φιλικό προς τις επενδύσεις ρυθμιστικό και κανονιστικό πλαίσιο άλλων χωρών (κυρίως των ΗΠΑ και του Καναδά). Τέτοιες διατάξεις είναι αυτές που αφορούν τους όρους «επένδυση» και «μεταχείριση του Πλέον Ευνοούμενου Κράτους», η εισαγωγή του όρου «παρόμοιες συνθήκες» από το канаδικό και το αμερικανικό μοντέλο όσον αφορά ζητήματα Εθνικής Μεταχείρισης, η επέκταση της υποχρέωσης για μη διάκριση και στο στάδιο πριν από την είσοδο της επένδυσης, το λεξιλόγιο που χρησιμοποιείται στις διατάξεις περί του δικαιώματος απαλλοτρίωσης, την εισαγωγή διατάξεων που αφορούν τη διαφάνεια και τη δεοντολογία από το αμερικανικό και το канаδικό μοντέλο καθώς και την εισαγωγή των Κανόνων Διαφάνειας της UNCITRAL τους οποίους παρόλο που αρκετές ευρωπαϊκές χώρες έχουν υπογράψει, δεν έχουν θέσει σε ισχύ.

Σε αυτό το σημείο πρέπει να διευκρινίσουμε πως ο τρόπος με τον οποίο διαμορφώνεται ο ορισμός μίας έννοιας στις επενδυτικές συμφωνίες έχει ιδιαίτερη σημασία μιας και μπορεί να αποτελέσει τη βάση για προσφυγή. Για αυτό το λόγο η εισαγωγή αυτών των όρων αλλά και η εισαγωγή των κανόνων της UNCITRAL καταδεικνύουν τη βούληση της ΕΕ να συμμετέχουν στην προσπάθεια εναρμόνισης του διεθνούς επενδυτικού ρυθμιστικού και κανονιστικού πλαισίου με την υιοθέτηση των κυρίαρχων μοντέλων.

Αυτό που διαπιστώνουμε από όλα τα παραπάνω είναι πως οι διατάξεις στις οποίες η ΕΕ κατόρθωσε να εξάγει το δικό της ρυθμιστικό πλαίσιο ή να επιβάλλει μία σειρά από καινοτομίες οι οποίες αποτελούσαν διακηρυγμένοι στόχοι της, έχουν ως βασικό στόχο την επίλυση μιας σειράς παραδοσιακών προβλημάτων που αφορούν τις διεθνείς επενδύσεις και πιο συγκεκριμένα τα προβλήματα του treaty shopping, των προϋποθέσεων που πρέπει να πληροί κάποιος προκειμένου να θεωρηθεί επενδυτής (η ανάληψη σημαντικής επιχειρηματικής δραστηριότητας) και να έχει τη δυνατότητα προσφυγής ενάντια σε ένα κράτος, την ύπαρξη συγκεκριμένων προτάσεων και δηλώσεων από μέρος του κράτους, καθώς και των δόλιων και χειριστικών αξιώσεων και των αβάσιμων και επιπόλαιων προσφυγών.

Βασικός στόχος ήταν η αντιμετώπιση των έντονων ανησυχιών της Κοινωνίας των Πολιτών για τη δυνατότητα των μεγάλων πολυεθνικών (καναδικών και αμερικανικών συμφερόντων) να προσφύγουν κατά ευρωπαϊκών κρατών επιδιώκοντας την αλλαγή του ρυθμιστικού πλαισίου ή προκαλώντας το πάγωμα των κρατικών ρυθμιστικών παρεμβάσεων από το φόβο και μόνο της προσφυγής (regulatory chill). Επομένως, πρόκειται ουσιαστικά για ζητήματα με σημαντικές πολιτικές και κοινωνικές προεκτάσεις και αγγίζουν τον ίδιο τον πυρήνα της λειτουργίας της ΕΕ ως πρωτίστως «ρυθμιστικού κράτους».

Όσον αφορά τις διατάξεις εκείνες που αποτελούν ουσιαστικά εισαγωγή από το канаδικό και αμερικανικό μοντέλο, αυτές έχουν ως βασικό στόχο την διευκόλυνση των επενδύσεων μιας και

διευκρινίζουν μία σειρά από αρκετά σημαντικά ζητήματα που απασχολούν τους επενδυτές (Εθνική Μεταχείριση, Μεταχείριση του Πλέον Ευνοούμενου Κράτους κ.α.) και συμβάλλουν σημαντικά στη διαμόρφωση ενός πλαισίου που θα είναι πιο φιλικό προς τις επενδύσεις. Η ΕΕ δείχνει να είναι διατεθειμένη να εναρμονιστεί με τους κανόνες που οι ΗΠΑ και ο Καναδάς έχουν επιβάλει διεθνώς χάρη στο εκτεταμένο πλέγμα διμερών επενδυτικών συμφωνιών που έχουν συνάψει με πολυάριθμες χώρες του κόσμου προκειμένου να καταστεί ένας πιο ελκυστικός προορισμός για επενδύσεις.

Πίνακας : Προέλευση των επενδυτικών διατάξεων της CETA

<p>Περιπτώσεις που η ΕΕ εξάγει το ρυθμιστικό της πλαίσιο (καινοτομίες)</p>	<p>Ρητή αναφορά στο ζήτημα των "σημαντικών επιχειρηματικών δραστηριοτήτων" του επενδυτή • Εξειδικευμένη Επιτροπή για τις Επενδύσεις Αναφορά σε "συγκεκριμένες προτάσεις και δηλώσεις" ώστε να είναι δυνατή η προσφυγή του επενδυτή • Προσθήκη δικλείδας ασφαλείας όσον αφορά τη δυνατότητα των εταιριών να εισάγουν από άλλες συμφωνίες πιο συμφέρουσες διατάξεις • Οι διατάξεις που αφορούν τις δόλιες και χειριστικές αξιώσεις αλλά και τις αβάσιμες και επιπόλαιες προσφυγές</p> <p>Δημιουργία ενός ξεκάθਾਰου πλαισίου σχετικά με την προσφυγή σε εθνικά δικαστήρια. Πρόκειται για σημαντική καινοτομία της ΕΕ η οποία δεν συναντάται σε καμία από τις 3000 υπάρχουσες επενδυτικές συνθήκες</p>
<p>Πολυμερείς πρωτοβουλίες της ΕΕ</p>	<p>Δημιουργία μόνιμου πολυμερούς επενδυτικού δικαστηρίου</p>
<p>Αυστηροποίηση και συγκεκριμενοποίηση του υπάρχοντος πλαισίου με πρωτοβουλία της ΕΕ</p>	<p>Αυστηροποίηση του πλαισίου που αφορά τη Δίκαιη και Ισότιμη Μεταχείριση με στόχο τη διασφάλιση της ρυθμιστικής ικανότητας των κρατών & Προσθήκη σημαντικών πρόσθετων δικλείδων ασφαλείας σε θέματα δεοντολογίας που αντικατοπτρίζουν τη βούληση της Επιτροπής</p>

Επομένως, είναι προφανές πως η ΕΕ προσπαθεί ουσιαστικά να ισορροπήσει ανάμεσα σε δύο αντίρροπες τάσεις (την ανάγκη για διασφάλιση της ρυθμιστικής ικανότητας του κράτους και την ενίσχυση των επενδυτικών ροών προς την ΕΕ χάρη στις οποίες θα είναι δυνατή η διατήρηση

των υψηλών ποσοστών ανάπτυξης της). Θα μπορούσαμε να πούμε πως πρόκειται για μια ακόμα προσπάθεια της ΕΕ να «διαχειριστεί την παγκοσμιοποίηση» (Pascal Lamy) αυτή τη φορά στο ζήτημα των επενδύσεων επιδιώκοντας τη διατήρηση και την ενίσχυση της ρυθμιστικής ικανότητας τόσο της ίδιας όσο και των κρατών-μελών της μεμονωμένα αλλά και την ταυτόχρονη δημιουργία ενός πλαισίου φιλικού προς τις επενδύσεις (και κυρίως τις ΑΞΕ) που προέρχονται από χώρες εκτός της Ένωσης. Ωστόσο, η ΕΕ δεν παύει να αποτελεί μία σημαντική οικονομική και ρυθμιστική δύναμη που είναι σε θέση να διαμορφώσει το περιεχόμενο αρκετών διατάξεων και να επιβάλει, έστω και σε συγκεκριμένα ζητήματα, τη θέλησή της στον Καναδά.

2.4 ΠΟΙΑ ΑΠΟ ΤΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΑ ΜΟΝΤΕΛΑ ΜΠΟΡΟΥΝ ΝΑ ΕΠΕΞΗΓΗΣΟΥΝ ΤΗΝ ΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΕ

Διαπιστώνουμε πως αρκετά από τα μοντέλα τα οποία υποστηρίζουν την εξαγωγική ρυθμιστική ικανότητα της ΕΕ μπορούν να ερμηνεύσουν, σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό, τόσο την υπογραφή της CETA συνολικά όσο και ένα μεγάλο μέρος από τις διατάξεις που περιλήφθηκαν στα κεφάλαια που αφορούν τις επενδύσεις πιο συγκεκριμένα.

Ωστόσο, το μοντέλο το οποίο μοιάζει να παρέχει μια πιο ισορροπημένη οπτική σχετικά με τη ρυθμιστική ισχύ της ΕΕ είναι αυτό του Young, σύμφωνα με το οποίο η ικανότητα της ΕΕ να εξάγει το ρυθμιστικό της πλαίσιο εξαρτάται από τον τομέα που αυτό αφορά αλλά και από την ισχύ του άλλου εταίρου. Όσο ισχυρότερος είναι ο άλλος εταίρος τόσο λιγότερο πιθανό είναι η ΕΕ να επιβάλλει το δικό της ρυθμιστικό πλαίσιο. Στην προκειμένη περίπτωση διαπιστώνουμε πως οι επενδυτικές διατάξεις αποτελούν ένα σχετικά ισορροπημένο μείγμα μεταξύ της βούλησης του Καναδά και της ΕΕ, δύο ισχυρών οικονομικά δρώντων. Το γεγονός πως, πριν τη CETA, κατέρρευσαν οι διαπραγματεύσεις της ΕΕ με τις ΗΠΑ για την υπογραφή μιας παρόμοιας συμφωνίας νέας γενιάς, δεν άφησε πολλά περιθώρια στην ΕΕ η οποία χρειαζόταν επιτακτικά την υπογραφή μιας συμφωνίας προκειμένου να αποδείξει πως η στρατηγική Global Europe ήταν ως ένα βαθμό επιτυχημένη.

Όσον αφορά τη γενική εικόνα, το βασικό επιχείρημα των Damro αλλά και του Bradford, που υποστηρίζουν πως το μέγεθος της ευρωπαϊκής αγοράς αποτελεί έναν από τους βασικούς λόγους που οι ξένοι εταίροι είναι διατεθειμένοι να προβούν σε σημαντικές υποχωρήσεις, σίγουρα ανταποκρίνεται σε μεγάλο βαθμό στην πραγματικότητα (και ο Manners αναφέρθηκε σε αυτήν την ικανότητα της ΕΕ με τον όρο «μεταφορά»).

Η βούληση του Καναδά να συνάψει τη CETA με την ΕΕ και να δεχτεί την εισαγωγή αρκετών διατάξεων που αντικατόπτριζαν την οπτική της ΕΕ σχετικά με το πώς πρέπει να διαμορφωθεί το πλαίσιο που αφορά τις εξωτερικές επενδύσεις καταδεικνύει τη διαπραγματευτική δύναμη που ασκεί η ευρωπαϊκή αγορά και οικονομία στους ξένους εταίρους της, ακόμα και σε

αυτούς που είναι εξίσου ισχυροί οικονομικά. Ο Καναδάς επιθυμεί να απεξαρτηθεί οικονομικά από τις ΗΠΑ και να αναπτύξει στενότερες σχέσεις με άλλους σημαντικούς οικονομικούς δρώντες, ο βασικότερος από τους οποίους είναι η ΕΕ. Εξάλλου, χαρακτηριστικό είναι το γεγονός πως σε αρκετά ευρωπαϊκά κράτη η παρουσία εταιριών канаδικών συμφερόντων είναι ήδη ιδιαίτερα έντονη με πιο χαρακτηριστικές τις δραστηριότητες των εταιριών εξόρυξης μετάλλων, όπως οι First Quantum Minerals, Dundee Precious Metals, Edgewater, Dalradian Resources και Eldorado Gold (Eberhardt, Redlin, Olivet και Verheecke, 2016).

Ταυτόχρονα, η ανάλυση της Garcia που επικεντρώνεται στη ρεαλιστικά και ιδεαλιστικά στοιχεία της ευρωπαϊκής εμπορικής πολιτικής μπορεί, επίσης, να προσφέρει, ως ένα βαθμό, μια γενική εξήγηση της στάσης που κράτησε η ΕΕ. Βασικός στόχος της ΕΕ κατά τη σύναψη της CETA ήταν η αύξηση των εμπορικών και επενδυτικών ροών ανάμεσα στην ίδια και τον Καναδά (ρεαλιστικό στοιχείο). Όσον αφορά το ιδεαλιστικό στοιχείο, αυτό έγκειται ουσιαστικά στην προώθηση θεμελιωδών κοινοτικών αξιών και αρχών, με σημαντικότερη τη διασφάλιση της ρυθμιστικής ικανότητας των κρατών (γεγονός που αντανάκλα, άλλωστε, και την ίδια τη φύση της ΕΕ ως ενός πρωτίστως «ρυθμιστικού κράτους») (Nugent, 2012: 575) αλλά και τη διαφάνεια. Ωστόσο, οφείλουμε να τονίσουμε πως μολονότι η προσθήκη αυστηρών κανόνων όσων αφορά τη διαφάνεια αποτελούσε βασικό διακηρυγμένο στόχο της ΕΕ (μιας και η διαφάνεια αποτελεί μία βασική αρχή που), αυτές έχουν εισαχθεί σχεδόν αυτούσιες-σε επίπεδο λεξιλογίου και ουσίας- από το канаδικό και το αμερικανικό μοντέλο.

Ιδιαίτερη αναφορά οφείλουμε να κάνουμε και στο μοντέλο της da Burca το οποίο επικεντρώνεται στην ικανότητα της ΕΕ να εξάγει το κοινοτικό μοντέλο διακυβέρνησης το οποίο βασίζεται στη συλλογική δράση και το διάλογο. Παρόλο που η δημιουργία της Εξειδικευμένης Επιτροπής για τις Επενδύσεις σίγουρα είναι μία σαφής εκδήλωση της κοινοτικής προσήλωσης στο συνεχή διάλογο και διαβούλευση, δεν μπορούμε να αποκλείσουμε το γεγονός πως αντανάκλα και τον канаδικό τρόπο με τον οποίο διαμορφώνεται και υλοποιείται η πολιτική. Ο Καναδάς έχει μία έντονη παράδοση διαλόγου, διαβούλευσης και συνεργασίας η οποία αποτυπώνεται σε μεγάλο βαθμό στο ιδιαίτερο ομοσπονδιακό του σύστημα. Το канаδικό ομοσπονδιακό μοντέλο αποκαλείται συνήθως «εκτελεστικός φεντεραλισμός» και αποτελεί ένα σύστημα πολυεπίπεδης διακυβέρνησης που στηρίζεται στο διαρκή διάλογο και διαβούλευση ανάμεσα στο ομοσπονδιακό επίπεδο και τα επιμέρους κρατίδια (Hague, Harrop, 2011:498-501).

Αντίθετα, θα πρέπει να αναφέρουμε και περιληπτικά τους λόγους για τους οποίους κάποια από τα μοντέλα δεν μπορούν να εφαρμοστούν στην προκειμένη περίπτωση. Τα μοντέλα των Zielonka (ΕΕ ως ιμπεριαλιστική δύναμη) και Laidi (ΕΕ ως κανονιστική αυτοκρατορία) σε καμία περίπτωση δεν μπορούν να εφαρμοστούν στην περίπτωση της CETA για δύο βασικούς λόγους. Πρώτον, διότι ο Καναδάς αποτελεί μία χώρα με ισχυρή οικονομία που δεν έχει αποικιοκρατικούς

δεσμούς με την ΕΕ και, δεύτερον, διότι ο Καναδάς έχει και αυτός μία σημαντική κανονιστική και ρυθμιστική παράδοση, όπως αυτή κυρίως αντικατοπτρίζεται στο καναδικό μοντέλο FIPA το οποίο αποτελεί ένα από τα βασικά μοντέλα επενδυτικών συμφωνιών διεθνώς.

2.5 ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ CETA

Η CETA και οι διατάξεις που αυτή συμπεριλαμβάνει αναφορικά με τις επενδύσεις καταδεικνύουν την προσπάθεια της ΕΕ να «διαχειριστεί την παγκοσμιοποίηση» με τον συνδυασμό δύο ως ένα βαθμό αντιτιθέμενων στόχων: τη δημιουργία ενός περιβάλλοντος πιο ελκυστικού και φιλικού για τις ΑΞΕ, από τη μία, και τη διασφάλιση της ικανότητας των κρατών μελών και της ίδιας της ΕΕ να ασκούν απρόσκοπτα τη ρυθμιστική τους εξουσία, από την άλλη. Ο βασικός αυτός στόχος της ΕΕ επαναδιατυπώθηκε πρόσφατα από Ευρωπαϊκή την Επιτροπή στην «Κατάσταση της Ένωσης 2017» ως μία από τις δέκα βασικές προτεραιότητες της ΕΕ για τα επόμενα χρόνια με τον νέο όρο «τιθάσευση της παγκοσμιοποίησης» (European Commission, 2017).

Ο πρώτος στόχος, η δημιουργία ενός περιβάλλοντος πιο φιλικού προς τις ΑΞΕ συνδέεται άμεσα με τη βούληση της ΕΕ να καταστεί μια πιο ανταγωνιστική οικονομία και παράλληλα να διασφαλίσει ικανοποιητικούς ρυθμούς ανάπτυξης. Πρόκειται για έναν κεντρικής σημασίας στόχο της ΕΕ που εκφράστηκε για πρώτη φορά στην στρατηγική της Λισαβόνας και εν συνεχεία ενισχύθηκε στην στρατηγική της Ένωσης για την επίτευξη της Global Europe αλλά και στη νέα εμπορική και επενδυτική στρατηγική Trade for All (βλ. παραπάνω). Ειδικά μετά την εμφάνιση της οικονομικής κρίσης, κατά τη διάρκεια της οποίας οι εισροές ΑΞΕ μειώθηκαν σημαντικά, (Goncalves, Karkkainen, 2011), η σημασία των ΑΞΕ είναι ιδιαίτερα μεγάλη για τη βελτίωση των οικονομικών δεικτών της ΕΕ συνολικά και ιδιαίτερα των χωρών που επλήγησαν περισσότερο από την κρίση (Ελλάδα, Πορτογαλία, Ιρλανδία). Η Επιτροπή, άλλωστε, δεν σταματά να τονίζει πως «θα συνεχίσουμε να αγωνιζόμαστε για το άνοιγμα των αγορών» καταδεικνύοντας την προσήλωσή της στο ελεύθερο εμπόριο και στις ΑΞΕ (European Commission, 2017).

Ο δεύτερος στόχος είναι η προσπάθεια της ΕΕ να διαφυλάξει το εθνικό και κοινοτικό κεκτημένο της έντονης ρυθμιστικής παρέμβασης των κρατικών και κοινοτικών θεσμών. Η ΕΕ, όπως προαναφέραμε, αποτελεί για πολλούς αναλυτές ένα πρωτίστως «ρυθμιστικό κράτος» ακολουθώντας την έντονη παράδοση κρατικού παρεμβατισμού που χαρακτηρίζει τα περισσότερα από τα κράτη μέλη που την αποτελούν (Nugent, 2012: 575). Αυτό αποτυπώνεται και σε αρκετές επενδυτικές διατάξεις της CETA. Εξάλλου, η διασφάλιση της δυνατότητας των κρατών και της Ένωσης να ασκούν ρυθμιστική επιρροή αποτέλεσε ένα από τα σημεία που η Κοινωνία των Πολιτών άσκησε την εντονότερη κριτική κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων τόσο για τη CETA όσο και για την TTIP. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δεν σταματά να τονίζει στα επίσημα έγγραφα της πως η ΕΕ δεν είναι διατεθειμένη να θυσιάσει στο βωμό του ελεύθερου εμπορίου τα πρότυπά

της και πως σε καμία περίπτωση δεν αποτελεί «αφελή θιασώτη του ελεύθερου εμπορίου» (European Commission, 2017)

Είναι δύσκολο να προβλέψουμε ποιος από τους δύο στόχους θα επιτευχθεί σε μεγαλύτερο βαθμό κατά την εφαρμογή της συμφωνίας τα επόμενα χρόνια. Παρά τις καλές προθέσεις της ΕΕ να συνδυάσει αυτούς τους δύο στόχους είναι αναμφισβήτητο πως αυτό δεν θα είναι εύκολο. Οι ανησυχίες της ευρωπαϊκής Κοινωνίας των Πολιτών αλλά και των εθνικών κυβερνήσεων σχετικά με ζητήματα περιβαλλοντικής προστασίας και προστασίας των κεκτημένων εργασιακών δικαιωμάτων δεν έχουν καταλαγιάσει. Το γεγονός πως ήδη πριν από την υπογραφή της συμφωνίας μία σειρά από εταιρίες канаδικών συμφερόντων είχαν προσφύγει στους υπάρχοντες μηχανισμούς διεθνούς διαιτησίας δημιουργεί ανησυχίες. Χαρακτηριστικές είναι οι περιπτώσεις της канаδικής εταιρίας εξορύξεων Edgewater που έχει προσφύγει κατά της περιφερειακής κυβέρνησης της Γαλικίας στην Ισπανία λόγω της απόφασης της τελευταίας να διακόψει τις εργασίες για τη δημιουργία ορυχείου αλλά και της канаδικής εταιρίας εξορύξης χρυσού Eldorado που βρίσκεται σε διαιτησία με την ελληνική κυβέρνηση (Eberhardt, Redlin, Olivet and Verheecke, 2016).

Ωστόσο η σημασία της CETA δεν περιορίζεται μόνο σε όσα προαναφέραμε. Μέχρι πρόσφατα τα αποτελέσματα της φιλόδοξης στρατηγικής Global Europe ήταν αρκετά απογοητευτικά μιας και είχαν επιτευχθεί συμφωνίες μόνο σχετικά μικρές χώρες (Melo Araujo, 2016: 237).

Η CETA σίγουρα αποτελεί την πρώτη μεγάλη επιτυχία της Επιτροπής σε εμπορικό επίπεδο εδώ και αρκετό καιρό και είναι πιθανό πως θα ανοίξει το δρόμο για την επίτευξη παρόμοιων συμφωνιών. Επιπροσθέτως, η CETA αποτελεί την πρώτη συμφωνία που προωθεί πραγματικά την «deep trade agenda» της ΕΕ, δηλαδή προχωρά πέρα από τα παραδοσιακά εμπορικά και επενδυτικά ζητήματα και επιχειρεί να προάγει τη ρυθμιστική εναρμόνιση μέσω της δημιουργίας ενός κοινού κανονιστικού και ρυθμιστικού πλαισίου. Για αυτούς τους λόγους είναι αναμφίβολο πως η CETA θα λειτουργήσει ως ένα σημαντικό σημείο αναφοράς για τις μελλοντικές εμπορικές και επενδυτικές συμφωνίες που θα συνάψει η ΕΕ κυρίως με διεθνείς δρώντες που παρουσιάζουν τα οικονομικά και πολιτικά χαρακτηριστικά του Καναδά.

Μολονότι οι αξιωματούχοι της ΕΕ έχουν τονίσει πως η ΕΕ δεν επιδιώκει τη δημιουργία ενός «κοινοτικού μοντέλου» όσον αφορά τις επενδυτικές και εμπορικές συμφωνίες αντίστοιχου προς τα μοντέλα των ΗΠΑ και του Καναδά (European Commission, 2010:6), η σημαντική προσπάθεια που κατέβαλε η Επιτροπή για τη διαμόρφωση των διατάξεων που η CETA περιλαμβάνει (δημόσια διαβούλευση, προσπάθεια εξαγωγής των διακηρυγμένων στόχων της) καταδεικνύουν πως πολλές από αυτές θα αποτελέσουν σημεία αναφοράς για μελλοντικές συμφωνίες παρόμοιου βεληνεκούς.

Πίνακας: Συνοπτική και αναλυτική παρουσίαση των κανονιστικών και ρυθμιστικών αλλαγών που επέφερε η CETA

Όρος «επένδυση»	Διαπιστώνουμε την ξεκάθαρη εισαγωγή του όρου "επένδυση" που περιλαμβάνεται στο αμερικανικό μοντέλο BIT του 2012 και την ταυτόχρονη επίτευξη του κοινοτικού στόχου για αυστηροποίηση του υπάρχοντος πλαισίου με προσθήκη συγκεκριμένων όρων
Όρος «επενδυτής»	Σημαντική αυστηροποίηση και συγκεκριμενοποίηση του υπάρχοντος πλαισίου με πρωτοβουλία της ΕΕ με στόχο την αντιμετώπιση του προβλήματος του treaty shopping Σημαντική καινοτομία: η ρητή αναφορά στο ζήτημα των «σημαντικών επιχειρηματικών δραστηριοτήτων» του επενδυτή
Δίκαιη και Ισότιμη Μεταχείριση	Σημαντική αυστηροποίηση και συγκεκριμενοποίηση του υπάρχοντος πλαισίου με πρωτοβουλία της ΕΕ: ρητή αναφορά στην ρυθμιστική ικανότητα των Κρατών Σημαντική καινοτομία είναι η δημιουργία Εξειδικευμένης Επιτροπής για τις Επενδύσεις που θα διευκρινίζει περαιτέρω κατά καιρούς την έννοια του όρου Δίκαιη και Ισότιμη Μεταχείριση Σημαντική καινοτομία είναι και η αναφορά σε «συγκεκριμένες προτάσεις ή δηλώσεις» (specific representation), χάρη στην οποία οι επενδυτές πρέπει να αποδείξουν πως υπήρχαν συγκεκριμένες, χειροπιαστές και σαφείς αναφορές πάνω στις οποίες βασίστηκαν οι εύλογες προσδοκίες τους και δεν μπορούν πλέον να βασιστούν σε αόριστες διασφαλίσεις ή σχόλια των κυβερνητικών αξιωματούχων. Με αυτόν τον τρόπο επιχειρείται να περιοριστούν οι περιπτώσεις προσφυγής των επενδυτών κατά των κρατών υποδοχής και να καταστεί πιο σαφές πως οι αλλαγές στην νομοθεσία των κρατών δεν μπορεί να θεωρηθούν αυτόματα παραβίαση της Δίκαιης και Ισότιμης μεταχείρισης
Χρονικό σημείο εφαρμογής της αρχής της εθνικής μεταχείρισης και της αρχής	Απομάκρυνση από κοινοτικό και εθνικό μοντέλο και προσέγγιση του αμερικανικού και καναδικού μοντέλου: επέκταση της υποχρέωσης για μη διάκριση και στο στάδιο πριν την είσοδο της επένδυσης

Τέλος, με τις πρόσφατες διεθνείς εξελίξεις αναφορικά με τη στάση των ΗΠΑ η οποία δείχνει να στρέφεται εκ νέου στον προστατευτισμό (με την απειλή επιβολής δασμών σε

εισαγόμενες πρώτες ύλες και προϊόντα) και να επιδιώκει την επαναδιαπραγμάτευση σημαντικών εμπορικών συμφωνιών (και πιο συγκεκριμένα της NAFTA, η εμπορική και οικονομική σύμπραξη μεταξύ Καναδά και ΕΕ μοιάζει να αποκτά ακόμα μεγαλύτερη σημασία για την προστασία των οικονομικών και εμπορικών των δύο χωρών. Επιπροσθέτως, καθιστά όλο και πιο επιτακτική τη σύναψη εμπορικών συμφωνιών με τρίτες χώρες προκειμένου να αποφευχθούν οι πιθανές αρνητικές συνέπειες μίας προστατευτικής στροφής από μέρους της μεγαλύτερης οικονομικής δύναμης του πλανήτη (BBC, 2018).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: ΠΟΕ (ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ)

3.1 Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΈΝΩΣΗ ΚΑΙ Ο ΠΟΕ

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (ΠΟΕ) εργάζεται για τη διασφάλιση ενός συστήματος διεθνών εμπορικών συναλλαγών που βασίζεται σε κανόνες. Παρά το αδιέξοδο στις εμπορικές διαπραγματεύσεις, διερευνώνται τρόποι για τον εκσυγχρονισμό των κανόνων του ΠΟΕ και την αντιμετώπιση των νέων παγκόσμιων προκλήσεων. Η έναρξη ισχύος της Συμφωνίας για τη Διευκόλυνση του Εμπορίου, τον Φεβρουάριο του 2017, επέφερε νέες εξελίξεις στους εμπορικούς κανόνες του ΠΟΕ. Βάσει της Συνθήκης της Λισαβόνας, το Κοινοβούλιο νομοθετεί από κοινού με το Συμβούλιο και διαδραματίζει σημαντικό ελεγκτικό ρόλο στην πολιτική διεθνούς εμπορίου.

Κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα, τα εμπορικά θέματα ώθησαν τις χώρες να συμμετάσχουν σε ολοένα και πιο πολύπλοκες αλληλεπιδράσεις, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί η ανάγκη για μια πλατφόρμα που να διευκολύνει και να ρυθμίζει τις εμπορικές σχέσεις. Η συνεπακόλουθη Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου(ΓΣΔΕ) του 1947, όχι μόνο προσέφερε ένα φόρουμ συζήτησης, το οποίο επέτρεψε μια πολυμερή προσέγγιση του εμπορίου, αλλά καθιέρωσε επίσης ένα σύστημα διεθνώς αναγνωρισμένων κανόνων για το εμπόριο. Ο απώτερος στόχος ήταν η δημιουργία ίσων όρων ανταγωνισμού για όλα τα μέλη, μέσω «ουσιαστικής μείωσης των δασμών και άλλων φραγμών στο εμπόριο και εξάλειψης της διακριτικής μεταχείρισης στο διεθνές εμπόριο»

Καθώς το διεθνές εμπόριο επεκτάθηκε, πέρα από την ανταλλαγή απτών αγαθών, προκειμένου να συμπεριλάβει υπηρεσίες και ιδέες, η ΓΣΔΕ μετεξελίχθηκε και θεσμοθετήθηκε ως Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (ΠΟΕ). Ο ΠΟΕ ιδρύθηκε το 1995 μετά τις εμπορικές διαπραγματεύσεις του Γύρου της Ουρουγουάης και ενοποίησε προγενέστερες εμπορικές συμφωνίες, όπως η ίδια η ΓΣΔΕ, η συμφωνία για τη γεωργία και η συμφωνία για τα κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα και τα είδη ένδυσης, καθώς και άλλες γενικές συμφωνίες. Οι σημαντικότερες νέες συμφωνίες ήταν η Γενική Συμφωνία για τις συναλλαγές στον τομέα των υπηρεσιών (GATS) και η συμφωνία για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας στον τομέα του εμπορίου (TRIPS). Τον Φεβρουάριο του 2017, τέθηκε σε ισχύ η Συμφωνία για τη Διευκόλυνση του Εμπορίου— η πρώτη πολυμερής συμφωνία που επιτυγχάνεται από τότε που ιδρύθηκε ο ΠΟΕ. Επιπλέον, διερευνώνται ιδέες ως προς τον τρόπο επίτευξης νέων εξελίξεων στον ΠΟΕ, που θα μπορούσαν να εκσυγχρονίσουν το σύστημα, προκειμένου να το καταστήσουν περισσότερο αποτελεσματικό και προσαρμόσιμο σε έναν συνεχώς εξελισσόμενο κόσμο του εμπορίου.

Οι στατιστικές καταδεικνύουν ότι υπάρχει σαφής σχέση μεταξύ του ελεύθερου και δίκαιου εμπορίου και της οικονομικής ανάπτυξης. Η δημιουργία του ΠΟΕ ήταν ένα σημαντικό βήμα προς ένα πιο ολοκληρωμένο και συνεπώς πιο δυναμικό σύστημα διεθνούς εμπορίου. Ο ΠΟΕ εργάζεται

για την προώθηση του ελεύθερου εμπορίου, ιδίως εξασφαλίζοντας ότι οι διάφορες χώρες διατηρούν τη δυναμική εξάλειψης των εμποδίων στο εμπόριο κατά τις εμπορικές συνομιλίες. Επί του παρόντος, τα δύο τρίτα των μελών του ΠΟΕ είναι αναπτυσσόμενες χώρες, κάτι που επιτρέπει στις μεταβατικές οικονομίες και στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες να χρησιμοποιήσουν το ανοικτό εμπόριο για την προώθηση των αναπτυξιακών τους προσπαθειών.

3.2 Ο ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ ΕΠΙΛΥΣΗΣ ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ

Ένα από τα πιο σημαντικά επιτεύγματα του ΠΟΕ υπήρξε η ενίσχυση του οργάνου επίλυσης διαφορών που διαθέτει, το οποίο έχει την εξουσία ρύθμισης εμπορικών διαφορών και επιβολής των αποφάσεών του. Ο μηχανισμός επίλυσης διαφορών λειτουργεί επί τη βάση προκαθορισμένων κανόνων, και επιτρέπει στα μέλη του ΠΟΕ, ανεξάρτητα από την πολιτική ή οικονομική βαρύτητά τους, να υποβάλλουν καταγγελίες σχετικά με εικαζόμενες παραβιάσεις των κανόνων του ΠΟΕ, καθώς και να ζητούν αποζημίωση. Ο μηχανισμός αυτός έχει οδηγήσει σε μείωση των μονομερών αμυντικών μέτρων, στα οποία κατέφευγαν οι χώρες στο παρελθόν και πολλά από τα οποία προκαλούσαν συνήθως αντίποινα από τις χώρες-στόχους, ενίοτε δε και κανονικούς εμπορικούς πολέμους.

Μέχρι στιγμής, το σύστημα επίλυσης διαφορών του ΠΟΕ έχει βοηθήσει στο να κατοχυρωθεί ότι τα ισχυρότερα μέλη δεν υπερισχύουν των πιο αδύναμων και έχει παράσχει σαφείς κανόνες σχετικά με τα μέτρα αντιποίνων. Ωστόσο, το σύστημα κινδυνεύει με παράλυση, δεδομένου ότι τα μέλη του δευτεροβάθμιου δικαιοδοτικού οργάνου έχουν φθάσει στο τέλος της εντολής τους και οι κενές θέσεις δεν έχουν καλυφθεί.

Αφότου ιδρύθηκε ο ΠΟΕ, η ΕΕ υπήρξε ένας από τους μεγαλύτερους χρήστες του μηχανισμού επίλυσης διαφορών στο πλαίσιο του. Η Ένωση ενεπλάκη σε 187 υποθέσεις επίλυσης διαφορών, σε 102 από τις οποίες ως ενάγουσα και σε 85 ως εναγόμενη[2]. Σε 197 άλλες υποθέσεις, ζήτησε να περιβληθεί το καθεστώς «τρίτου μέρους», που επιτρέπει στα μέλη του ΠΟΕ να παρακολουθούν διαφορές στις οποίες εμπλέκονται άλλα συμβαλλόμενα μέρη. Η ΕΕ, η οποία εκπροσωπείται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, έχει επίσης επιδιώξει συχνά να βελτιώσει και να αποσαφηνίσει τις συμφωνίες του ΠΟΕ, ζητώντας την έκδοση αποφάσεων από τις ειδικές επιτροπές και το όργανο προσφυγής του οργανισμού.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο παρακολουθεί εκ του σύνεγγυς την εξέλιξη των διαφορών στις οποίες εμπλέκεται η ΕΕ. Η Επιτροπή Διεθνούς Εμπορίου του Κοινοβουλίου παρουσιάζει τις θέσεις της σχετικά με εμπορικές διαφορές μέσω εκθέσεων, δημοσίων ακροάσεων και προφορικών ερωτήσεων προς την Επιτροπή και το Συμβούλιο. Αυτό συμβαίνει, λόγω χάριν, στο πλαίσιο της διαφοράς Airbus-Boeing μεταξύ ΕΕ και ΗΠΑ.

3.3 Η ΕΕ και ο ΠΟΕ

Μέχρι στιγμής, η ΕΕ έχει διαδραματίσει κεντρικό ρόλο στην ανάπτυξη του συστήματος διεθνών εμπορικών συναλλαγών μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Επί του παρόντος, η ΕΕ διερευνά ιδέες για τον εκσυγχρονισμό του ΠΟΕ.

Όπως η ΓΣΔΕ (και αργότερα ο ΠΟΕ), η ίδια η ΕΕ είχε αρχικά σχεδιαστεί με σκοπό την άρση των τελωνειακών φραγμών και την προώθηση του εμπορίου μεταξύ των κρατών μελών της. Η ενιαία αγορά της ΕΕ είχε εν μέρει εμπνευστεί από τις αρχές και τις πρακτικές της ΓΣΔΕ. Η Ένωση υπήρξε ανέκαθεν ένας από τους κύριους υπερασπιστές ενός αποτελεσματικού διεθνούς εμπορίου βασισμένου στο κράτος δικαίου. Ένα τέτοιο σύστημα βοηθά στο να διασφαλιστεί ότι οι επιχειρήσεις της θα έχουν δίκαιη πρόσβαση στις αγορές τρίτων χωρών και, επομένως, στηρίζει την οικονομική ανάπτυξη, τόσο στην εγχώρια αγορά όσο και στις τρίτες χώρες, ιδίως τις λιγότερο ανεπτυγμένες.

Η κοινή εμπορική πολιτική της ΕΕ είναι ένας από τους τομείς στους οποίους η Ένωση έχει πλήρη και αποκλειστική αρμοδιότητα. Με άλλα λόγια, η ΕΕ λειτουργεί ως ενιαίος φορέας στον ΠΟΕ και εκπροσωπείται από την Επιτροπή και όχι από τα κράτη μέλη. Η Επιτροπή διαπραγματεύεται εμπορικές συμφωνίες και υπερασπίζεται τα συμφέροντα της ΕΕ ενώπιον του μηχανισμού επίλυσης διαφορών του ΠΟΕ, εξ ονόματος του συνόλου των 28 κρατών μελών. Η Επιτροπή διαβουλεύεται τακτικά με το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και τους υποβάλλει εκθέσεις σχετικά με το περιεχόμενο και την στρατηγική των πολυμερών συζητήσεων. Βάσει της Συνθήκης της Λισαβόνας, το Συμβούλιο και το Κοινοβούλιο είναι συννομοθέτες και ο λόγος τους έχει ίση βαρύτητα σε θέματα διεθνούς εμπορίου.

Μέσω του ΠΟΕ, η ΕΕ έχει επίσης επιδιώξει να προωθήσει ένα πολυμερές πλαίσιο εμπορικών διαπραγματεύσεων που προορίζεται να συμπληρώσει και ενδεχομένως να αντικαταστήσει τις διμερείς διαπραγματεύσεις. Ωστόσο, το αδιέξοδο στο οποίο έχει περιέλθει ο Γύρος της Ντόχα και το γεγονός ότι άλλοι εμπορικοί εταίροι έχουν στραφεί στις διμερείς συμφωνίες, έχουν αναγκάσει την ΕΕ να αναθεωρήσει εν μέρει τη μακροχρόνια στρατηγική της και να επιστρέψει στις περιφερειακές και διμερείς διαπραγματεύσεις.

Τα υφιστάμενα αδιέξοδα στον ΠΟΕ υποδηλώνουν επίσης ότι το διεθνές σύστημα εμπορικών συναλλαγών έχει αλλάξει δραματικά τα τελευταία 20 έτη. Το σύστημα έχει εξελιχθεί και περιλαμβάνει νέους παράγοντες — κυρίως χώρες σε μετάβαση και αναπτυσσόμενες χώρες — που διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο. Η ελευθέρωση του διεθνούς συστήματος εμπορικών συναλλαγών ωφέλησε ορισμένες αναπτυσσόμενες χώρες, οι οποίες βιώνουν έκτοτε μια άνευ προηγουμένου φάση διαρκούς οικονομικής ανάπτυξης. Η ΕΕ γνωρίζει καλά αυτές τις νέες δυναμικές. Έχει επισημάνει την ανάγκη να προχωρήσει πέρα από τη διαπραγματευτική προσέγγιση

των τελευταίων ετών και να δοκιμάσει καινοτόμες προσεγγίσεις που να αντιμετωπίζουν την αυξανόμενη σημασία των κανονιστικών ζητημάτων έναντι των δασμολογικών.

3.4 Η ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΣΚΕΨΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΟΕ

Η Κοινοβουλευτική Διάσκεψη για τον ΠΟΕ συνδιοργανώνεται από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και τη Διακοινοβουλευτική Ένωση (ΔΚΕ) και αποσκοπεί στην ενίσχυση της δημοκρατίας σε διεθνές επίπεδο, προσδίδοντας κοινοβουλευτική διάσταση στην πολυμερή εμπορική συνεργασία.

Η πρώτη επίσημη συνάντηση των βουλευτών στο πλαίσιο του ΠΟΕ πραγματοποιήθηκε τον Δεκέμβριο του 1999, στο πλαίσιο της υπουργικής διάσκεψης του ΠΟΕ στο Seattle. Το 2001, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και η ΔΚΕ συμφώνησαν να ενώσουν τις προσπάθειές τους και να χρηματοδοτήσουν μια κοινοβουλευτική συνεδρίαση κατά τη διάρκεια της Διάσκεψης του ΠΟΕ στην Ντόχα. Η συνάντηση αυτή έθεσε τα θεμέλια για τη σημερινή Κοινοβουλευτική Διάσκεψη για τον ΠΟΕ.

Η διάσκεψη παρέχει ένα φόρουμ στο οποίο βουλευτές από όλον τον κόσμο ανταλλάσσουν απόψεις, πληροφορίες και εμπειρίες σχετικά με θέματα διεθνούς εμπορίου. Οι συμμετέχοντες παρακολουθούν τις δραστηριότητες του ΠΟΕ· προάγουν την αποτελεσματικότητα και την αμεροληψία του ΠΟΕ· προωθούν τη διαφάνεια στις διαδικασίες του ΠΟΕ· καταβάλλουν προσπάθειες για τη βελτίωση του διαλόγου μεταξύ κυβερνήσεων, κοινοβουλίων και κοινωνίας των πολιτών· επηρεάζουν τον προσανατολισμό των συζητήσεων στο πλαίσιο του ΠΟΕ· και ενισχύουν τις ικανότητες συμμετοχής των εθνικών κοινοβουλίων σε ζητήματα διεθνούς εμπορίου.

Η Κοινοβουλευτική Διάσκεψη για τον ΠΟΕ συγκαλείται σε ετήσια βάση, καθώς και κατά τη διάρκεια των υπουργικών διασκέψεων του ΠΟΕ. Η τελευταία συνεδρίαση πραγματοποιήθηκε στο Μπουένος Άιρες, στις 9 και 10 Δεκεμβρίου 2017.

Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση - 20196

www.europarl.europa.eu/factsheets/el

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: ΕΠΕΝΔΥΤΕΣ & ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ

4.1 ΟΡΙΣΜΟΙ

Η ιδιαίτερη σημασία των όρων «επένδυση» και «επενδυτής» είναι καθοριστικής σημασίας για την προστασία των κρατών μελών απέναντι σε προσφυγές στους μηχανισμούς διαιτησίας από εταιρίες που επιθυμούν να εκμεταλλευτούν την αοριστία ή την ευρύτητα του όρου (European Commission, 2015b).

Παραδοσιακά ο όρος «επένδυση» παρέμενε ως πρόσφατα εξαιρετικά νεφελώδης, μίας και δεν είχε επικρατήσει ένας σταθερός ορισμός του ενώ τα διαιτητικά δικαστήρια τον ερμηνεύουν κατά περίπτωση. Ακόμα και στη Σύμβαση για τα ICSID δεν περιέχεται ορισμός του όρου «επένδυση», παρότι αυτός αναφέρεται στο Άρθρο 25 χωρίς να γίνεται περαιτέρω διευκρίνηση. Συνήθως οι BIT ή και άλλου είδους διμερείς εμπορικές συμφωνίες που περιείχαν κεφάλαια που αναφέρονταν σε επενδύσεις, τυπικά περιείχαν τον δικό τους ορισμό για τον όρο «επένδυση» (χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της NAFTA). Στις περισσότερες περιπτώσεις περιλαμβάνεται μία σειρά από συγκεκριμένα στοιχεία όπως μια γενική φράση που να ορίζει τι αποτελεί επένδυση (π.χ. «όλα τα περιουσιακά στοιχεία») η οποία εν συνεχεία διευκρινίζεται με την αναφορά σε κατηγορίες στοιχείων που μπορούν να χαρακτηριστούν ως τέτοια (π.χ. «υλικά και μη υλικά περιουσιακά αγαθά, συμπεριλαμβανομένων δικαιωμάτων») ενώ σε άλλες περιπτώσεις γίνεται αναφορά στην οικονομική διάσταση του όρου επένδυση, δηλαδή στη δημιουργία μακροχρόνιων οικονομικών σχέσεων, τη δέσμευση πόρων, την προσδοκία κέρδους από μέρους του επενδυτή και την ανάληψη κινδύνου (Dolzer, Schreuer, 2008:60-64).

Το γεγονός αυτό δεν αποτελούσε απαραίτητα ένα μειονέκτημα, μιας και παρείχε στους ενδιαφερομένους (τα κράτη που συνάπτουν επενδυτικές συμφωνίες αλλά και τους ίδιους τους επενδυτές) τη δυνατότητα να προσαρμόσουν τον όρο στις εκάστοτε συνθήκες. Ωστόσο, η ευελιξία αυτή και το ευρύ πεδίο που ο όρος (όπως αυτός διαμορφωνόταν κατά περίπτωση) μπορούσε να καλύπτει δημιουργούσε σημαντικά προβλήματα σε περιπτώσεις προσφυγής σε διαιτητικά μέσα. Τα διαιτητικά δικαστήρια βρίσκονταν στη συχνά δύσκολη θέση να διευκρινίσουν και να ερμηνεύσουν το περιεχόμενο και τα όρια του εκάστοτε ορισμού (Dolzer, Schreuer, 2008:60-62).

Στο Άρθρο 8.1 της CETA περιλαμβάνεται ο εξής ορισμός για τον όρο επένδυση: «Με τον όρο επένδυση εννοούμε κάθε περιουσιακό στοιχείο που ένας επενδυτής έχει στην κατοχή του ή ελέγχει, άμεσα ή έμμεσα, το οποίο έχει τα χαρακτηριστικά μιας επένδυσης, στα οποία περιλαμβάνονται μια συγκεκριμένη χρονική διάρκεια αλλά και μια σειρά από άλλα χαρακτηριστικά, όπως δέσμευση κεφαλαίου ή άλλων πόρων, η προσδοκία της επίτευξης κέρδους ή η ανάληψη ρίσκου». Η γλώσσα που χρησιμοποιήθηκε στον ορισμό της επένδυσης είναι ταυτόσημη με αυτή που χρησιμοποιείται στον ορισμό της επένδυσης στο αμερικανικό Μοντέλο BIT του 2012, το οποίο αποτελεί βασικό σημείο αναφοράς για πολλές BIT: «Με τον όρο επένδυση εννοούμε κάθε

περιουσιακό στοιχείο που ένας επενδυτής έχει στην κατοχή του ή ελέγχει, άμεσα ή έμμεσα, και το οποίο έχει τα χαρακτηριστικά μίας επένδυσης, συμπεριλαμβανομένων χαρακτηριστικών όπως η δέσμευση κεφαλαίου ή άλλων πόρων, η προσδοκία της επίτευξης κέρδους ή η ανάληψη ρίσκου» (Άρθρο 1-Ορισμοί) και στη συνέχεια προχωρά σε μία απαρίθμηση όλων εκείνων των στοιχείων που αποτελούν επένδυση (π.χ. εταιρία, μετοχές κ.α.) (US Model BIT, 2012).

Αντίθετα, ο εν λόγω ορισμός δεν παρουσιάζει μεγάλες ομοιότητες με τον αντίστοιχο που βρίσκουμε στο καναδικό μοντέλο FIPA στον οποίο ουσιαστικά γίνεται μία καταγραφή όλων εκείνων των κατηγοριών που αποτελούν επένδυση, δηλαδή «(I) των εταιριών, (II) των μετοχικών τίτλων μιας εταιρίας, (III) τα χρεόγραφα μίας εταιρίας» ενώ εν συνεχεία αναφέρεται πως «Επένδυση ενός επενδυτή του Μέρους σημαίνει μία επένδυση που έχει στην κατοχή του ή υπό τον άμεσο ή έμμεσο έλεγχο του επενδυτή του Μέρους» (Άρθρο 1-Ορισμοί) (Canadian FIPA Model, 2004).

Στόχος του εν λόγω ορισμού, όπως αυτός περιλαμβάνεται στη CETA, είναι να παρέχει στα διαιτητικά δικαστήρια τη δυνατότητα να εξετάζουν με σαφήνεια τι αποτελεί επένδυση και τι όχι. Μολονότι η σύσταση θυγατρικών εταιριών καλύπτεται (μέσα από την αναφορά σε έμμεσο έλεγχο), η αναφορά στη χρονική διάρκεια αλλά και τη δέσμευση κεφαλαίων και πόρων διασφαλίζει πως μόνο οι επενδύσεις που συμβάλλουν στην οικονομία της χώρας υποδοχής θα καλύπτονται από τη συμφωνία και θα έχουν το δικαίωμα προσφυγής στους διαιτητικούς μηχανισμούς (π.χ. πρόβλημα του treaty shopping το οποίο αναλύουμε στη συνέχεια) (Melo Araujo, 2016:116-117). Με αυτόν τον τρόπο η ΕΕ επιτυγχάνει την αντιμετώπιση του ζητήματος την οποία και είχε θέσει ως βασικό στόχο στην Αναφορά για τη δημόσια διαβούλευση για την TTIP με τίτλο «Δημόσια Διαβούλευση όσον αφορά τους τρόπους με τους οποίους θα επιτευχθεί η προστασία των επενδύσεων και στους διακανονισμούς των διαφορών μεταξύ των κρατών και των επενδυτών στην TTIP» (European Commission, 2015c) εισάγοντας, ωστόσο, τον ορισμό από ένα μοντέλο τρίτης χώρας (US Model BIT, 2012).

Ωστόσο, στην περίπτωση του ορισμού του όρου «επενδυτής» το κείμενο της CETA προχωρά ένα βήμα παραπάνω. Παραδοσιακά ο όρος «επενδυτής» περιλαμβάνει αλλοδαπά (δηλαδή που έχουν εθνικότητα διαφορετική από εκείνη του κράτους υποδοχής) φυσικά και νομικά πρόσωπα (εταιρίες κατά κύριο λόγο). Μολονότι στην περίπτωση των φυσικών προσώπων τα προβλήματα που εγείρονται δεν είναι ιδιαίτερα σοβαρά, το ζήτημα της εθνικότητας των νομικών προσώπων είναι εξαιρετικά ακανθώδες. Στις περισσότερες BIT ή άλλου είδους επενδυτικές διατάξεις η εθνικότητα μιας εταιρίας που αποτελεί επενδυτή βασίζεται σε ένα η περισσότερα κριτήρια ή σε ένα συνδυασμό από αυτά, τα βασικότερα από τα οποία είναι η έδρα της εταιρίας, η εγγραφή της σε μητρώο επιμελητηρίου (incorporation) αλλά και σε ορισμένες περιπτώσεις η δημιουργία ενός σημαντικού οικονομικού δεσμού με τη χώρα υποδοχής ή η ύπαρξη σημαντικής οικονομικής

δραστηριότητας σε αυτή ή η ύπαρξη σημαντικού οικονομικού συμφέροντος από μέρους της εταιρίας. Όπως και στην περίπτωση του ορισμού του όρου «επένδυση» δεν υπάρχει ένας καθιερωμένος ορισμός και αυτό συχνά εγείρει ζητήματα ερμηνείας σε περίπτωση προσφυγής σε διαιτητικά μέσα (Dolzer, Schreuer, 2008: 46-54).

Ο ορισμός του επενδυτή στο Άρθρο 8.1 της CETA είναι ο εξής: «Με τον όρο επενδυτή εννοούμε ένα Μέρος, φυσικό πρόσωπο ή εταιρία του Μέρους, που να μην αποτελεί υποκατάστημα ή γραφείο, που επιθυμεί να πραγματοποιήσει, πραγματοποιεί ή έχει πραγματοποιήσει μία επένδυση στο έδαφος του άλλου Μέρους». Στη συνέχεια γίνεται σαφής αναφορά στο γεγονός πως «η εταιρία του Μέρους είναι η εταιρία που έχει συσταθεί ή οργανωθεί με βάση τους νόμους του έτερου Μέρους (εννοεί τη χώρα υποδοχής) και η οποία διατηρεί σημαντικές επιχειρηματικές δραστηριότητες στο έδαφος του εν λόγω Μέρους». Ο ορισμός αυτός διαφοροποιείται από τον αντίστοιχο που χρησιμοποιείται στο αμερικανικό μοντέλο BIT του 2012 αλλά και στο καναδικό μοντέλο στα οποία δεν γίνεται καμία αναφορά στη σύσταση ή οργάνωση της εταιρίας με βάση τους νόμους της χώρας υποδοχής (κάτι το οποίο ωστόσο τονίζεται στο γερμανικό μοντέλο) αλλά ούτε στην υποχρέωση για διατήρηση «σημαντικών επιχειρηματικών δραστηριοτήτων» στη χώρα υποδοχής της επένδυσης.

Η σημαντική αυτή προσθήκη στο κείμενο της CETA σχετικά με το νομικό πλαίσιο στο οποίο γίνεται η σύσταση της εταιρίας σε συνδυασμό με την βασική προϋπόθεση λειτουργίας της («σημαντικές επιχειρηματικές δραστηριότητες») αποτελεί ακόμα μία σημαντική προσπάθεια της ΕΕ να αντιμετωπίσει το ζήτημα του λεγόμενου «treaty-shopping», με το οποίο εταιρίες χωρίς σημαντική ουσιαστική παρουσία σε μία χώρα συστήνουν θυγατρικές ή παραρτήματα-φαντάσματα (mailbox companies) με μοναδικό στόχο να προσφύγουν ενάντια σε μέτρα που έχει θεσμοθετήσει η χώρα υποδοχής. Παρότι τέτοιου είδους άρθρα υπάρχουν σε ορισμένες αμερικανικές BITs, είναι η πρώτη φορά που σε μια μεγάλη εμπορική συμφωνία καταβάλλεται τόση προσπάθεια για τον περιορισμό του φαινομένου του treaty shopping, αν και υπάρχουν περιθώρια για περαιτέρω διευκρίνιση του όρου «σημαντικές επιχειρηματικές δραστηριότητες» (Melo Araujo, 2016:116-119). Η βούληση της ΕΕ να αντιμετωπίσει το ζήτημα είχε εκφραστεί ρητά τόσο στην Αναφορά για τη δημόσια διαβούλευση για την TTIP με τίτλο «Δημόσια Διαβούλευση όσον αφορά τους τρόπους με τους οποίους θα επιτευχθεί η προστασία των επενδύσεων και στους διακανονισμούς των διαφορών μεταξύ των κρατών και των επενδυτών στην TTIP» (European Commission, 2015c) όσο και στο κείμενο της Επιτροπής με τίτλο «Επενδυτικές διατάξεις στη συμφωνία CETA μεταξύ της ΕΕ και του Καναδά» (Investment Provisions in the EU-Canada free-trade agreement-CETA) (European Commission, 2013).

4.2 Η ΔΙΚΑΙΗ ΚΑΙ ΙΣΟΤΙΜΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ (FAIR AND EQUITABLE TREATMENT) ΚΑΙ ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΟΥ ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΥΠΟΔΟΧΗΣ

Ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα που απασχολούν την ΕΕ είναι η εξισορρόπηση μεταξύ του δικαιώματος των ξένων επενδυτών για προστασία των επενδύσεών τους από τη μία, και του δικαιώματος των κρατών μελών και της ίδιας της Ένωσης να ασκούν το ρυθμιστικό τους ρόλο από την άλλη. Η δυνατότητα των κρατών να ασκούν το ρυθμιστικό τους ρόλο συνδέεται άμεσα με την αρχή της Δίκαιης και Ισότιμης Μεταχείρισης (Fair and Equitable Treatment), πάνω στην οποία θεμελιώνεται το δικαίωμα της προστασίας των ξένων επενδύσεων. Η εν λόγω αρχή αποτελεί μία από τις σημαντικότερες αρχές/πρότυπα τόσο του διεθνούς εμπορίου όσο και του διεθνούς επενδυτικού δικαίου. Με την πρώτη αναφορά σε αυτήν την αρχή να περιλαμβάνεται στο Άρθρο 11(2) του Χάρτη της Αβάνας η αρχή αποτέλεσε σημαντικό σημείο αναφοράς για τις αμερικανικές συμφωνίες για Φιλία, Εμπόριο και Ναυσιπλοΐα (FCN) αλλά και συμπεριλαμβάνεται σε όλες σχεδόν τις Διεθνείς Επενδυτικές Συμφωνίες ενώ αποτελεί τη βάση για πλήθος προσφυγών στη διεθνή διαιτησία (Melo Araujo, 2016:121).

Η ερμηνεία του όρου «Δίκαιη και Ισότιμη Μεταχείριση» δεν είναι εύκολη μιας και μπορεί να συμπεριλάβει όλες εκείνες τις κυβερνητικές δράσεις που μπορούν να επηρεάσουν μία επένδυση (Dolzer, Schreuer, 2008:121). Ο όρος είναι ιδιαίτερα ευρύς και έχει ερμηνευτεί με ποικίλους τρόπους από κυβερνητικούς αξιωματούχους, διαιτητές και ακαδημαϊκούς ενώ διαφοροποιείται και ανάλογα με το περιεχόμενο των συμφωνιών στις οποίες περιλαμβάνεται (ο τρόπος με τον οποίο εκφράζεται, οι λέξεις που χρησιμοποιούνται, η διαπραγματευτική ιστορία ή η πρόθεση των μερών της σύμβασης κ.α.). Ορισμένοι υποστηρίζουν πως η ασάφεια του όρου είναι ηθελημένη προκειμένου οι διαιτητές να διαθέτουν την ευχέρεια να τον ερμηνεύουν με βάση το γενικότερο στόχο της σύμβασης. Ωστόσο η ασάφεια αυτή έχει αποτελέσει ιδιαίτερα σημαντικό ζήτημα για ορισμένα κράτη ή ενώσεις κρατών και ιδιαίτερα για την ΕΕ, μιας και εγείρει σημαντικά ερωτήματα σχετικά με το εύρος της διακριτικής ευχέρειας των δικαστών (OECD, 2004:2-3).

Σε γενικές γραμμές ο όρος περιλαμβάνει τη διαφάνεια, τη σταθερότητα και την προστασία των «εύλογων προσδοκιών» του επενδυτή, την εφαρμογή των συμβατικών υποχρεώσεων από πλευράς και των δύο μερών (*pacta sunt servanda*) το οποίο συνεπάγεται νομική σταθερότητα και προβλεψιμότητα, τη δυνατότητα προσφυγής σε ένδικα μέσα και την απόδοση δικαιοσύνη, την τήρηση της νομιμότητας και των νόμιμων διαδικασιών (σε δικαστικό και διοικητικό επίπεδο), την καλή πίστη, την προστασία του επενδυτή από την αυθαιρεσία, τη βία, τον εξαναγκασμό και την κακοποίηση (άδικη ή ασταθής συμπεριφορά των αρχών) (Dolzer, Schreuer, 2008:133-148). Βασικός στόχος είναι η προστασία του επενδυτή από συμπεριφορά του κράτους υποδοχής η οποία είναι αυθαίρετη, άδικη ή καταχρηστική (European Commission, 2015b).

Συχνά το ζήτημα της Δίκαιης και Ισότιμης Μεταχείρισης συνδέεται με τις λεγόμενες διατάξεις-ομπρέλα (umbrella clauses), σύμφωνα με τις οποίες το κράτος υποδοχής είναι υποχρεωμένο να τηρήσει δεσμεύσεις που περιλαμβάνονται στη συμφωνία. Η πρώτη αναφορά σε τέτοιου είδους διατάξεις περιλήφθηκε στο Προσχέδιο για τη Διεθνή Σύμβαση για την Αμοιβαία Προστασία των Περιουσιακών Δικαιωμάτων στις Ξένες Χώρες (1959) των Abs και Shawcross (βλέπε παραπάνω), περιελήφθη στην πρώτη BIT μεταξύ της Γερμανίας και του Πακιστάν (1959) αλλά και στο Προσχέδιο της Σύμβασης για την Προστασία της Ξένης Περιουσίας του ΟΟΣΑ το 1967. Σήμερα περίπου το 40% των BIT που βρίσκονται σε ισχύ περιλαμβάνουν τέτοιες διατάξεις (Yannaca-Small, 2006). Η σημασία τους έγκειται στο γεγονός πως ουσιαστικά μετατρέπουν την εμπορική ή επενδυτική συμφωνία από ένα απλό συμβόλαιο, η παραβίαση του οποίου θα μπορούσε να επιλυθεί με προσφυγή στα εσωτερικά ένδικα μέσα της χώρας υποδοχής, σε μία διεθνή σύμβαση η οποία προστατεύεται υπό το διεθνές δίκαιο και θα επιλυόταν σε έναν από τους διεθνείς διαιτητικούς μηχανισμούς (Wong, 2006:144-146).

Ένα ακόμα αμφιλεγόμενο σημείο είναι αυτό των «εύλογων προσδοκιών» το οποίο αναφέρεται ουσιαστικά στην απαίτηση που προβάλλουν οι επενδυτές στα κράτη υποδοχής της επένδυσής τους να μην υιοθετούν μέτρα που επηρεάζουν τις βασικές προσδοκίες που είχαν την περίοδο κατά την οποία πραγματοποίησαν την επένδυση. Σε αρκετές περιπτώσεις κατά το παρελθόν, τα διαιτητικά δικαστήρια εξέδωσαν αποφάσεις σύμφωνα με τις οποίες τα κράτη ήταν υποχρεωμένα να διατηρήσουν σταθερό το νομικό πλαίσιο και να μην προχωρήσουν σε μεταρρυθμίσεις που θα οδηγούσαν σε διάψευση των εύλογων προσδοκιών των επενδυτών (π.χ. Tecmed S.A. vs Mexico) οδηγώντας σε αυτό που αποκαλείται στη διεθνή βιβλιογραφία «ρυθμιστικό πάγωμα» (regulatory chill). Το «ρυθμιστικό πάγωμα» παρατηρείται όταν τα κράτη υποδοχής των επενδύσεων περιορίζουν το ρυθμιστικό τους ρόλο, ακόμα και αν αυτό αποβαίνει εις βάρος του δημόσιου συμφέροντος, από το φόβο πως οι επενδυτές θα προσφύγουν κατά των ρυθμιστικών τους παρεμβάσεων στους διεθνείς διαιτητικούς μηχανισμούς (Melo Araujo, 2016: 121-122).

Τα προβλήματα αυτά επιχείρησε να αντιμετωπίσει σε μεγάλο βαθμό το αμερικανικό μοντέλο BIT του 2012: μολονότι στο άρθρο 5, παράγραφος 1, γίνεται αναφορά στην τήρηση της Δίκαιης και Ισότιμης Μεταχείρισης («Το κάθε Μέρος θα παρέχει στις καλυπτόμενες επενδύσεις μεταχείριση που είναι σύμφωνη με τα διεθνές εθιμικό δίκαιο, συμπεριλαμβανομένης της δίκαιης και ισότιμης μεταχείρισης και της πλήρους προστασίας») τονίζεται στην παράγραφο 2 του ίδιου Άρθρου πως αυτό «δεν δημιουργεί παραπάνω ουσιαστικά δικαιώματα για τον Επενδυτή» (US Model BIT, 2012). Ωστόσο, στο αμερικανικό μοντέλο δεν γίνεται καμία σαφής αναφορά στη ρυθμιστική ικανότητα των Μερών με εξαίρεση τους τομείς του περιβάλλοντος και το εργατικό δίκαιο. Όσον αφορά το περιβάλλον, στο Άρθρο 12 παράγραφος 2 αναφέρεται χαρακτηριστικά πως

«κάθε Μέρος θα διασφαλίσει πως δεν θα παραιτηθεί ή θα αποκλίνει ούτε θα προτείνει να παραιτηθεί ή να αποκλίνει από την περιβαλλοντική του νομοθεσία», ενώ στην παράγραφο 3 διευκρινίζεται πως «τα Μέρη αναγνωρίζουν πως κάθε Μέρος διατηρεί τη διακριτική ευχέρεια σε ρυθμιστικά, εφαρμοστικά, ερευνητικά και διωκτικά ζητήματα καθώς και να λαμβάνει». Στο Άρθρο 13 με τίτλο «Επενδύσεις και Εργατικό Δίκαιο» αναφέρεται πως «κάθε Μέρος θα διασφαλίζει πως δεν θα παραιτηθεί ή θα αποκλίνει ούτε θα προτείνει να παραιτηθεί ή να αποκλίνει από την εργατική του νομοθεσία» (US Model BIT, 2012).

Σχεδόν ταυτόσημη είναι και η αναφορά που γίνεται στην Δίκαιη και Ισότιμη Μεταχείριση στο καναδικό μοντέλο FIPA. Στο Άρθρο 5, παράγραφος 1, αναφέρεται πως «Το κάθε Μέρος θα παρέχει στις καλυπτόμενες επενδύσεις μεταχείριση που είναι σύμφωνη με τα διεθνές εθιμικό δίκαιο, συμπεριλαμβανομένης της δίκαιης και ισότιμης μεταχείρισης και της πλήρους προστασίας» ενώ στην παράγραφο 2 αναφέρεται πως «οι έννοιες της “δίκαιης και ισότιμης μεταχείρισης” και της “πλήρους προστασίας και ασφάλειας” που περιλαμβάνονται στην παράγραφο 1 δεν απαιτούν πρόσθετη μεταχείριση ή μεταχείριση που υπερβαίνει αυτό που απαιτείται από τα ελάχιστα πρότυπα προστασίας που παρέχεται σε αλλοδαπούς όπως αυτά ορίζονται από το διεθνές εθιμικό δίκαιο».

Ωστόσο οι διατάξεις αυτές δεν θεωρήθηκαν επαρκείς για την ΕΕ και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δήλωσε την πρόθεσή της να προχωρήσει ακόμα παραπέρα στην Αναφορά για τη δημόσια διαβούλευση για την TTIP με τίτλο «Δημόσια Διαβούλευση όσον αφορά τους τρόπους με τους οποίους θα επιτευχθεί η προστασία των επενδύσεων και στους διακανονισμούς των διαφορών μεταξύ των κρατών και των επενδυτών στην TTIP» (European Commission, 2015c) και στο κείμενο της Επιτροπής με τίτλο «Επενδυτικές διατάξεις στη συμφωνία CETA μεταξύ της ΕΕ και του Καναδά» (Investment Provisions in the EU-Canada free-trade agreement-CETA) (European Commission, 2013). Στη CETA γίνεται μια σημαντική προσπάθεια να διασφαλιστεί αυτή η ισορροπία μεταξύ της ρυθμιστικής ικανότητας του κράτους και των επενδύσεων, γεγονός που είναι αρκετά καινοτόμο και πρωτοποριακό τόσο για τα κοινοτικά όσο και για τα διεθνή δεδομένα. Η πρώτη ρητή αναφορά γίνεται στο προοίμιο της συμφωνίας όπου αναφέρεται πως «οι διατάξεις της παρούσας Συμφωνίας διασφαλίζουν τόσο το δικαίωμα των Μερών να ασκούν ρυθμιστική πολιτική εντός της επικράτειάς τους όσο και την ευελιξία των Μερών να επιτυγχάνουν εύλογους πολιτικούς στόχους, όπως η διασφάλιση της δημόσιας υγείας, της ασφάλειας, του περιβάλλοντος, των χρηστών ηθών, καθώς και της προώθησης και προστασίας της πολιτισμικής διαφοροποίησης».

Ωστόσο, ο φόβος πως η προσθήκη της εν λόγω αναφοράς στο προοίμιο και όχι σε κάποιο άρθρο που να αφορά άμεσα τις επενδύσεις μπορεί να αποδυνάμωνε το δεσμευτικό του χαρακτήρα συνέβαλε στο να προστεθεί αυτολεξεί η εν λόγω αναφορά στο Άρθρο 8.9 το οποίο και αφορά τα ρυθμιστικά μέτρα. Στο εν λόγω άρθρο τονίζεται πως προκειμένου να προστατευτεί ακόμα περισσότερο η δυνατότητα των κρατών να ασκούν ρυθμιστική πολιτική «το γεγονός και μόνο πως

ένα Μέρος ασκεί ρυθμιστική πολιτική, συμπεριλαμβανομένης μιας μεταβολής του νομικού του πλαισίου, με τρόπο που επηρεάζει αρνητικά μία επένδυση ή που επεμβαίνει αρνητικά στις προσδοκίες του επενδυτή, συμπεριλαμβανομένων των προσδοκιών του για κέρδος, δεν αποτελεί παραβίαση μίας υποχρέωσης».

Επιπροσθέτως, στο άρθρο 8.10 με τίτλο «Μεταχείριση των Επενδυτών και των καλυπτόμενων επενδύσεων» γίνεται ρητή αναφορά στη Δίκαιη και Ισότιμη Μεταχείριση στην παράγραφο 1 («Κάθε Μέρος θα παρέχει στο έδαφός του στις καλυπτόμενες επενδύσεις του άλλους Μέρους και στους επενδυτές όσον αφορά τις καλυπτόμενες επενδύσεις δίκαιη και ισότιμη μεταχείριση και πλήρη προστασία και ασφάλεια σύμφωνα με τις παραγράφους 2 ως 7») και εν συνεχεία (στην παράγραφο 2) παρέχεται ένας εκτενής ορισμός που προσδιορίζει τι περιλαμβάνει η παραβίαση της Δίκαιης και Ισότιμης Μεταχείρισης: «ένα Μέρος παραβιάζει την υποχρέωση της δίκαιης και ισότιμης μεταχείρισης στην οποία γίνεται αναφορά στην παράγραφο 1 στις περιπτώσεις που ένα από τα μέτρα ή μία σειρά από μέτρα αποτελούν: (α) άρνηση απόδοσης δικαιοσύνης σε ποινικά, αστικά ή διοικητικά δικαστήρια, (β) θεμελιώδης παραβίασης της νόμιμης/ορθής διαδικασίας, συμπεριλαμβανομένης της θεμελιώδους παραβίασης της διαφάνειας στις δικαστικές και διοικητικές διαδικασίες (γ) έκδηλη αυθαιρεσία, (δ) στοχευμένη διάκριση με έκδηλα μη νόμιμη δικαιολόγηση, όπως το φύλο, η φυλή ή η θρησκεία, (ε) η καταχρηστική μεταχείριση των επενδυτών, όπως ο εξαναγκασμός, η απειλή και η παρενόχληση ή (στ) η παραβίαση άλλων στοιχείων που αποτελούν την υποχρέωση της δίκαιης και ισότιμης μεταχείρισης όπως αυτή υιοθετήθηκε από τα Μέρη σύμφωνα με την παράγραφο 3 του παρόντος Άρθρου». Στην παράγραφο 3 προβλέπεται η σύσταση μίας Εξειδικευμένης Επιτροπής για τις Υπηρεσίες και τις Επενδύσεις που θα καταθέτει σε τακτά χρονικά διαστήματα προτάσεις στην Κοινή Επιτροπή της CETA με στόχο την περαιτέρω διευκρίνιση του δικαιώματος της Δίκαιης και Ισότιμης Μεταχείρισης.

Ιδιαίτερη σημασία έχει και η παράγραφος 4 του άρθρου 8.10 στην οποία αναφέρεται πως σε περίπτωση παραβίασης ενός από τα δικαιώματα που περιλαμβάνει η Δίκαιη και Ισότιμη Μεταχείριση «το δικαστήριο θα πρέπει να λάβει υπόψη το κατά πόσο το ένα μέρος (εννοεί το κράτος υποδοχής) προέβη σε συγκεκριμένες προτάσεις ή δηλώσεις σε έναν επενδυτή να προβεί σε μία επένδυση, οι οποίες δημιουργούσαν εύλογες προσδοκίες, και πάνω στις οποίες βασίστηκε η απόφαση του επενδυτή να προβεί η να διατηρήσει την επένδυση». Το καινοτόμο σημείο στην εν λόγω παράγραφο είναι η αναφορά σε «συγκεκριμένες προτάσεις ή δηλώσεις» (specific representation), χάρη στην οποία οι επενδυτές πρέπει να αποδείξουν πως υπήρχαν συγκεκριμένες, χειροπιαστές και σαφείς αναφορές πάνω στις οποίες βασίστηκαν οι εύλογες προσδοκίες τους και δεν μπορούν πλέον να βασιστούν σε αόριστες διασφαλίσεις ή σχόλια των κυβερνητικών αξιωματούχων. Με αυτόν τον τρόπο επιχειρείται να περιοριστούν οι περιπτώσεις προσφυγής των επενδυτών κατά των κρατών υποδοχής και να καταστεί πιο σαφές πως οι αλλαγές στην νομοθεσία

των κρατών δεν μπορεί να θεωρηθούν αυτόματα παραβίαση της Δίκαιης και Ισότιμης μεταχείρισης (Melo Araujo, 2016:122-124).

4.3 ΜΗ ΔΙΑΚΡΙΣΗ: ΕΘΝΙΚΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΠΛΕΟΝ ΕΥΝΟΟΥΜΕΝΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Η αρχή της μη διάκρισης (non discrimination) αποτελεί μία από τις σημαντικότερες και παλιότερες αρχές που διέπουν τις διεθνείς επενδύσεις. Οι μορφές που η βασική αυτή αρχή μπορεί να λάβει είναι δύο, την Εθνική Μεταχείριση (National Treatment) και την Μεταχείριση του Πλέον Ευνοούμενου Κράτους (Most Favorable Nation treatment) (Melo Araujo, 2016:119). Και οι δύο αποτελούν βασικές αρχές που διέπουν το διεθνές εμπόριο, όπως αυτό έχει διαμορφωθεί μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο στα πλαίσια της GATT αρχικά και εν συνεχεία του ΠΟΕ (Baldwin, 2012:29-30). Στην περίπτωση της μη διάκρισης των επενδυτών, το κράτος δεσμεύεται να μεταχειριστεί τους ξένους επενδυτές του άλλου συμβαλλόμενου μέρους με τον ίδιο τρόπο με τον οποίο μεταχειρίζεται τους εγχώριους επενδυτές (Εθνική Μεταχείριση) και παράλληλα δεσμεύεται να μεταχειρίζεται τους ξένους επενδυτές του άλλου συμβαλλόμενου μέρους με τον ίδιο τρόπο με τον οποίο μεταχειρίζεται τους επενδυτές άλλων ξένων κρατών (Μεταχείριση του Πλέον Ευνοούμενου Κράτους). Με αυτό τον τρόπο εξασφαλίζεται πως οι όροι με τους οποίους όλοι οι επενδυτές δραστηριοποιούνται εντός μιας χώρας είναι ίδιοι για όλους και πως κανείς δεν διαθέτει κάποιο συγκριτικό πλεονέκτημα (European Commission, 2015b). Οι δύο αρχές εντοπίζονται στο σύνολο των διεθνών επενδυτικών συμφωνιών αν και παρατηρούνται διαφοροποιήσεις όσον αφορά το περιεχόμενό τους και το εύρος εφαρμογής τους.

Ένα βασικό σημείο που αφορά και τις δύο εκφάνσεις της αρχής της μη διάκρισης είναι ο καθορισμός του χρονικού σημείου κατά το οποίο αυτές ξεκινούν να ισχύει. Παραδοσιακά όλες οι διατάξεις που αφορούν την Εθνική Μεταχείριση (αλλά και τη Μεταχείριση του Πλέον Ευνοούμενου Κράτους σε μικρότερο, ωστόσο, βαθμό) ισχύουν για την περίοδο μετά την εγκατάσταση των επενδυτών στη χώρα υποδοχής (post entry national treatment), δηλαδή αφότου έχει δοθεί το δικαίωμα πρόσβασης στην αγορά της χώρας υποδοχής. Ωστόσο σε όλες σχεδόν τις επενδυτικές συμφωνίες που συνάπτει ο Καναδάς και οι ΗΠΑ συμπεριλαμβάνονται διατάξεις που παρέχουν το δικαίωμα πρόσβασης σε μία αγορά με βάση την αρχή της Εθνικής Μεταχείρισης (pre-entry national treatment) (Dolzer, Schreuer, 2008:179).

Σε αυτό το σημείο οφείλουμε να διευκρινίσουμε ορισμένα ζητήματα που αφορούν το δικαίωμα πρόσβασης σε μία αγορά και το δικαίωμα εγκατάστασης σε αυτή, τα οποία είναι διακριτά. Το δικαίωμα της πρόσβασης αφορά κατά κύριο λόγο το δικαίωμα εισαγωγής μίας επένδυσης καταρχήν, ενώ το δικαίωμα εγκατάστασης αφορά τις συγκεκριμένες προϋποθέσεις που πρέπει να τηρήσει κάποιος επενδυτής προκειμένου να είναι σε θέση να δραστηριοποιηθεί στη χώρα

υποδοχής. Το δικαίωμα της πρόσβασης συνδέεται με ζητήματα προσδιορισμού των οικονομικών εκείνων τομέων και γεωγραφικών περιοχών όπου μπορεί να πραγματοποιηθεί μία επένδυση, οι προϋποθέσεις για εγγραφή σε κάποιο μητρώο ή για έκδοση κάποιας άδειας καθώς και τη νομική δομή της επένδυσης (μορφή της επιχείρησης, έδρα, περιορισμοί στο καθεστώς ιδιοκτησίας της). Αντίθετα, το δικαίωμα της εγκατάστασης αφορά ζητήματα όπως η επέκταση μιας επένδυσης, η καταβολή των φόρων ή η μεταφορά κεφαλαίων. Η διαφοροποίηση μεταξύ της πρόσβασης και της εγκατάστασης έχει ιδιαίτερη σημασία στις επενδυτικές συνθήκες ή στις εμπορικές συνθήκες με διατάξεις που αφορούν τις επενδύσεις, όπως θα δούμε στη συνέχεια (Dolzer, Schreuer, 2008:80).

Παραδοσιακά, οι επενδυτικές συμφωνίες που έχουν συνάψει μεμονωμένα τα ευρωπαϊκά κράτη με τρίτες χώρες δεν παρέχουν δικαίωμα πρόσβασης σε όλους τους επενδυτές της τρίτης χώρας. Το κράτος διατηρεί τη διακριτική ευχέρεια να αποφασίσει κατά περίπτωση εάν επιθυμεί να παρέχει το δικαίωμα πρόσβασης σε μία επένδυση (Dolzer, Schreuer, 2008:80-81). Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του Γερμανικού Μοντέλου του 2005 όπου στο Άρθρο 2 παράγραφος 1 με τίτλο «Πρόσβαση και Προστασία των επενδύσεων» αναφέρεται πως «Κάθε Συμβαλλόμενο Μέρος θα προωθήσει όσο είναι δυνατόν στο έδαφός του πιθανές επενδύσεις από επενδυτές του άλλου Συμβαλλόμενου Μέρους και θα δεχτεί αυτές τις επενδύσεις σύμφωνα με τη δική του νομοθεσία» (German Model Treat, 2008). Με αυτό τον τρόπο οι υποχρέωση των κρατών να τηρήσουν την αρχή της μη διάκρισης αφορά αποκλειστικά και μόνο το στάδιο μετά την εγκατάσταση (post-entry situations) (Melo Araujo, 2016:119-120).

Στην περίπτωση των συμφωνιών που έχει συνάψει η ΕΕ με τρίτες χώρες προβλέπονται παρόμοιες δικλείδες ασφαλείας. Στη Συμφωνία μεταξύ ΕΕ και Σιγκαπούρης στο Κεφάλαιο 9 που αφορά τις επενδύσεις, στο Άρθρο 9.1 που αφορά το πεδίο εφαρμογής της συμφωνίας, αναφέρεται πως «Αυτό το κεφάλαιο θα εφαρμόζεται μόνο στις στους καλυπτόμενους επενδυτές και τις καλυπτόμενες επενδύσεις που έχουν πραγματοποιηθεί σύμφωνα με το εφαρμοζόμενο δίκαιο» ενώ στο κεφάλαιο 9.3 που αφορά την Εθνική Μεταχείριση διευκρινίζεται πως αυτή αφορά μονάχα τη «δραστηριοποίηση, διαχείριση, συμπεριφορά, διατήρηση, χρήση, απόλαυση και πώληση ή άλλη διάθεση των επενδύσεων» και δεν γίνεται αναφορά σε «εγκατάσταση» (EU-Singapore FTA, 2014).

Αντίθετα οι καναδικές και οι αμερικανικές επενδυτικές ή εμπορικές συμφωνίες έχουν διατάξεις που ως ένα βαθμό παρέχουν σε ξένες επενδύσεις πρόσβαση στις αγορές τους με βάση την αρχή της Εθνικής Μεταχείρισης (Dolzer, Schreuer, 2008:80-81). Χαρακτηριστικά στο αμερικανικό μοντέλο BIT του 2012 στο Άρθρο 3 παράγραφος 1 αναφέρεται πως η εθνική μεταχείριση που παρέχεται στους ξένους επενδυτές αφορά «την εγκατάσταση, την απόκτηση, την επέκταση, τη διαχείριση, τη συμπεριφορά, τη δραστηριοποίηση και αγορά ή άλλη διάθεση των επενδύσεων στο έδαφός του» (US Model BIT, 2012). Ταυτόσημη είναι η αναφορά που γίνεται στο καναδικό μοντέλο FIPA. Ωστόσο, στην πράξη καμία χώρα δεν παρέχει άνευ όρων πρόσβαση των ξένων

επενδύσεων στο έδαφός της, αλλά στις περισσότερες περιπτώσεις περιλαμβάνονται αρνητικές ή θετικές λίστες που προσδιορίζουν τους τομείς στους οποίους απαγορεύονται οι επενδύσεις ή τους τομείς εκείνους στους οποίους επιτρέπονται οι επενδύσεις (Dolzer, Schreuer, 2008:81). Εντούτοις, παραμένει το γεγονός πως οι αρχές της μη διάκρισης εφαρμόζονται και πριν την είσοδο και μετά (pre-entry and post-entry situations) (Melo Araujo, 2016:119-120).

Στην περίπτωση της CETA, είναι προφανές πως η ΕΕ απομακρύνεται από το εθνικό και κοινοτικό μοντέλο και προσεγγίζει το καναδικό μοντέλο FIPA και το αμερικανικό μοντέλο BIT 2012 επεκτείνοντας την υποχρέωση για τη μη διάκριση στο στάδιο πριν από την είσοδο της επένδυσης. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στο Άρθρο 8.6 που αφορά την Εθνική Μεταχείριση, αυτή παρέχεται αναφορικά με την «εγκατάσταση, απόκτηση, επέκταση, συμπεριφορά, δραστηριοποίηση, διαχείριση, συντήρηση, χρήση, απόλαυση και πώληση ή διάθεση των επενδύσεών τους στο έδαφός τους».

Όσον αφορά την Εθνική Μεταχείριση αυτή καθαυτή, εντοπίζουμε μία βασική διαφορά ανάμεσα στις BIT των κρατών μελών της ΕΕ και εκείνων του Καναδά και των ΗΠΑ στη χρήση συγκεκριμένων όρων. Στις αμερικανικές και καναδικές BIT διευκρινίζεται πως οι υποχρεώσεις του κράτους για τη διασφάλιση της μη διάκρισης κατά των ξένων επενδυτών αφορά «παρόμοιες καταστάσεις» (like situations) ή «παρόμοιες συνθήκες» (like circumstances) ενώ στις ευρωπαϊκές BIT δεν γίνεται κάποια σαφής αναφορά αλλά συνήθως παρέχεται ανεπιφύλακτα το δικαίωμα σε εθνική μεταχείριση. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του γερμανικού μοντέλου BIT, στο άρθρο 3 του οποίου με τίτλο «Εθνική Μεταχείριση και Μεταχείριση του Πλέον Ευνοούμενου Κράτους» αναφέρεται πως «Κανένα Συμβαλλόμενο Κράτος δεν θα υποβάλλει στο έδαφός του επενδύσεις που ανήκουν ή ελέγχονται από επενδυτές του άλλου Συμβαλλόμενου Κράτους σε μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή από εκείνη που παρέχει στους εγχώριους επενδυτές ή σε επενδύσεις επενδυτών από οποιαδήποτε τρίτη χώρα» (German Model Treaty, 2008). Οφείλουμε να αναφέρουμε πως η αρχή της Εθνικής Μεταχείρισης εν προκειμένω αναφέρεται μόνο στο στάδιο της εγκατάστασης και όχι στο στάδιο της πρόσβασης μίας επένδυσης (Dolzer, Schreuer, 2008:179).

Η ευρωπαϊκή ορολογία θεωρείται ως ένα βαθμό προβληματική μιας και δεν διευκρινίζει το κατά πόσο οι συνθήκες στις οποίες οι ξένοι και οι εγχώριοι επενδυτές δραστηριοποιούνται είναι παρόμοιες ή ίδιες, τη στιγμή που η αναφορά σε «παρόμοιες συνθήκες» δεν αφήνει καμία αμφιβολία για κάτι τέτοιο. Ωστόσο, το εν λόγω ζήτημα δεν θεωρείται τόσο σημαντικό μιας και σε περίπτωση προσφυγής σε διαιτητικό μηχανισμό στις περισσότερες περιπτώσεις πραγματοποιείται μία συγκριτική ανάλυση των συνθηκών μεταξύ των εγχώριων και των ξένων επενδυτών (Melo Araujo 2016:119-120).

Στη CETA διαπιστώνουμε πως εισάγεται η καναδική και αμερικανική ορολογία και υιοθετείται η χρήση του όρου «παρόμοιες συνθήκες». Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στην

παράγραφο 1 του άρθρου 8.6 που αφορά την Εθνική Μεταχείριση «Κάθε Μέρος θα παρέχει σε έναν επενδυτή του άλλου Μέρους και σε μια καλυπτόμενη επένδυση μεταχείριση που δεν θα είναι λιγότερο ευνοϊκή από τη μεταχείριση που παρέχει, σε παρόμοιες συνθήκες, στους εγχώριους επενδυτές και στις επενδύσεις τους όσον αφορά την εγκατάσταση, απόκτηση, επέκταση, συμπεριφορά, λειτουργία, διαχείριση, συντήρηση, χρήση, απόλαυση και πώληση ή διάθεση των επενδύσεών τους στο έδαφός του».

Όσον αφορά τη Μεταχείριση του Πλέον Ευνοούμενου κράτους τίθεται το ερώτημα του κατά πόσο ένας επενδυτής μπορεί να εκμεταλλευτεί την εν λόγω αρχή και να επικαλεστεί διαδικαστικές ή και ουσιαστικές διατάξεις που περιλαμβάνονται σε άλλες επενδυτικές συμφωνίες που έχουν συναφθεί από τη χώρα υποδοχής και οι οποίες μπορεί να είναι πιο ευνοϊκές για τους ίδιους και να επιτρέπουν την εφαρμογή ή μη μέτρων που δεν περιλαμβάνονται στην αρχική συμφωνία (European Commission, 2015b). Σύμφωνα με την υπάρχουσα διεθνή νομολογία κάτι τέτοιο είναι δυνατό αν και σε γενικές γραμμές αυτό συμβαίνει μόνο στις περιπτώσεις που οι δύο συμφωνίες παρουσιάζουν ουσιαστικές ομοιότητες και όπου η διαφοροποίηση στη μεταχείριση αφορά ζητήματα που δεν είναι ιδιαίτερα σημαντικά (Melo Araujo, 2016:120).

Στη CETA διαπιστώνουμε πως η ΕΕ, από τη μία εισήγαγε τον βασικό ορισμό της Μεταχείρισης του Πλέον Ευνοούμενου Κράτους απευθείας από το καναδικό μοντέλο FIPA αλλά, ταυτόχρονα, κατόρθωσε να προωθήσει την ατζέντα που είχε θέσει στην Αναφορά για τη δημόσια διαβούλευση για την TTIP με τίτλο «Δημόσια Διαβούλευση όσον αφορά τους τρόπους με τους οποίους θα επιτευχθεί η προστασία των επενδύσεων και στους διακανονισμούς των διαφορών μεταξύ των κρατών και των επενδυτών στην TTIP» (European Commission, 2015c) σχετικά με το ζήτημα της επίκλησης διατάξεων που περιλαμβάνονται σε άλλες εμπορικές ή επενδυτικές συμφωνίες προκαλώντας εμμέσως ουσιαστική μεταβολή στους όρους της υπάρχουσας συμφωνίας (κάτι που αποκαλεί «εισαγωγή προτύπων»). Στο άρθρο 8.7 της CETA, το οποίο αναφέρεται στη μεταχείριση του πλέον ευνοούμενου κράτους, γίνεται σαφής αναφορά στη βασική αυτή αρχή των διεθνών επενδύσεων στην παράγραφο 1 όπου αναφέρεται πως «κάθε Μέρος θα παρέχει σε έναν επενδυτή του άλλου Μέρους και στην καλυπτόμενη επένδυση, μεταχείριση όχι λιγότερο ευνοϊκή από τη μεταχείριση που παρέχει σε παρόμοιες συνθήκες, σε επενδυτές τρίτων χωρών και στις επενδύσεις τους όσον αφορά την εγκατάσταση, απόκτηση, επέκταση, συμπεριφορά, λειτουργία, διαχείριση, συντήρηση, χρήση, απόλαυση και πώληση ή διάθεση των επενδύσεών τους στο έδαφός του». Ταυτόσημες διατάξεις εντοπίζουμε και στη καναδική FIPA αλλά και στο αμερικανικό μοντέλο BIT, όπως ήταν άλλωστε αναμενόμενο.

Ωστόσο, στην παράγραφο 4 του ίδιου άρθρου της CETA αναφέρεται πως «για μεγαλύτερη ασφάλεια η «μεταχείριση» στην οποία γίνεται αναφορά στις παραγράφους 1 και 2 δεν περιλαμβάνει διαδικασίες για την επίλυση των επενδυτικών διαφορών μεταξύ επενδυτών και

κρατών που προβλέπονται σε άλλες διεθνείς επενδυτικές συνθήκες και σε άλλες εμπορικές συμφωνίες. Ουσιαστικές υποχρεώσεις που περιλαμβάνονται σε άλλες διεθνείς επενδυτικές συνθήκες και σε άλλες εμπορικές συμφωνίες δεν αποτελούν αυτές καθαυτές «μεταχείριση» και επομένως δεν μπορούν να αποτελέσουν επαρκή βάση για προσφυγή για παραβίαση του εν λόγω άρθρου, ελλείψει μέτρων που υιοθετήθηκαν ή διατηρήθηκαν από ένα Μέρος δυνάμει των εν λόγω υποχρεώσεων». Με αυτόν τον τρόπο δημιουργείται μία δικλείδα ασφαλείας απέναντι στις προσπάθειες εταιριών να «εισάγουν» από άλλες συμφωνίες διατάξεις που θα ήταν πιο συμφέρουσες για τις ίδιες, προσθήκη η οποία αποτελεί μία σημαντική καινοτομία που κατόρθωσε να προωθήσει η ΕΕ (Melo Araujo, 2016:120-121).

4.4 ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΕΝΟΣ ΚΡΑΤΟΥΣ ΝΑ ΠΡΟΒΕΙ ΣΕ ΑΠΑΛΛΟΤΡΙΩΣΗ

Το ζήτημα της απαλλοτρίωσης έχει απασχολήσει τη διεθνή βιβλιογραφία και νομολογία μιας και αποτελεί τη σημαντικότερη μορφή κρατική παρέμβασης στην ιδιοκτησία ενός ξένου επενδυτή. Το εθνικό διεθνές δίκαιο αναγνωρίζει το δικαίωμα των κρατών να απαλλοτριώνουν την ιδιοκτησία ξένων επενδυτών (Melo Araujo, 2016:124). Σε επίπεδο επενδυτικών συμφωνιών και συνθηκών περιλαμβάνονται διατάξεις που αφορούν το ζήτημα της απαλλοτρίωσης (τις προϋποθέσεις και τις συνέπειές της), το οποίο ακόμα και στις συμφωνίες τελευταίας γενιάς συνεχίζει να θεωρείται ένα από τα θεμελιώδη δικαιώματα ενός κράτους. Όσον αφορά τις προϋποθέσεις, αυτές είναι αποφασιστικής σημασίας για τη διασφάλιση της νομιμότητας της απαλλοτρίωσης και στις περισσότερες περιπτώσεις είναι οι εξής: το μέτρο πρέπει να στοχεύει στην επίτευξη ή διασφάλιση του δημοσίου συμφέροντος (βασικό πρόβλημα εν προκειμένω είναι η δυσκολία ερμηνείας του όρου «δημόσιο συμφέρον»), το μέτρο δεν πρέπει να είναι αυθαίρετο ή να εισάγει διακρίσεις, πρέπει να ακολουθούνται οι νόμιμες προβλεπόμενες διαδικασίες και, τέλος, η απαλλοτρίωση πρέπει να ακολουθείται από την άμεση καταβολή επαρκούς και αποτελεσματικής αποζημίωσης (Dolzer, Schreuer, 2008:89-91).

Ένα κρίσιμη σημασίας σημείο αποτελεί η διάκριση μεταξύ άμεσης και έμμεσης απαλλοτρίωσης. Με τον όρο άμεση απαλλοτρίωση εννοούμε την αφαίρεση από τα χέρια του επενδυτή του νόμιμου τίτλου ιδιοκτησίας του περιουσιακού στοιχείου. Τα τελευταία χρόνια οι περιπτώσεις άμεσης απαλλοτρίωσης είναι εξαιρετικά σπάνιες μιας και επηρεάζουν συνολικά το επενδυτικό κλίμα που επικρατεί σε μία χώρα λόγω της αρνητικής διαφήμισης που τις συνοδεύει. Συνεπώς παρατηρείται μία σημαντική αύξηση στις περιπτώσεις έμμεσης απαλλοτρίωσης, κατά τις οποίες ο τίτλος ιδιοκτησίας παραμένει στα χέρια του επενδυτή αλλά, μέσω της λήψης συγκεκριμένων κυβερνητικών μέτρων, του αφαιρείται η δυνατότητα να χρησιμοποιήσει την επένδυσή του με ουσιαστικό τρόπο. Βασικό χαρακτηριστικό των έμμεσων απαλλοτριώσεων είναι το γεγονός πως το κράτος αρνείται πως πρόκειται για περίπτωση απαλλοτρίωσης και αρνείται να

καταβάλει αποζημίωση (Dolzer, Schreuer, 2008:92-93). Βασικά παραδείγματα έμμεσης απαλλοτρίωσης είναι η υπερβολική ή αυθαίρετη φορολόγηση, η στέρηση των κερδών, μέτρα που επεμβαίνουν ουσιαστικά στη διαχείριση της επένδυσης ή στον έλεγχο της επιχείρησης, ακύρωση των συμβατικών δικαιωμάτων, αδειών ή η πλήρης απαγόρευση της πώλησης και εκμετάλλευσης του περιουσιακού στοιχείου (Melo Araujo, 2016:124-125). Η διεθνής νομολογία δεν έχει κατορθώσει μέχρι στιγμής να συγκεκριμενοποιήσει τα νόμιμα κριτήρια για την πραγματοποίηση μιας απαλλοτρίωσης αλλά ούτε και τα κριτήρια σχετικά με το ποια κυβερνητικά μέτρα μπορούν να θεωρηθούν έμμεση απαλλοτρίωση. Τα κριτήρια διαφοροποιούνται σημαντικά ανά περίπτωση και ανά διαιτητικό μηχανισμό.

Ωστόσο στην περίπτωση της ΕΕ και πιο συγκεκριμένα της CETA είναι προφανής η επιρροή που έχει ασκήσει τόσο σε γλωσσικό όσο και σε ουσιαστικό επίπεδο το αμερικανικό μοντέλο BIT του 2012 (άρθρο 6 με τίτλο «Απαλλοτρίωση και Αποζημίωση») σε επίπεδο ορισμού των προϋποθέσεων για απαλλοτρίωση, του καθορισμού της αποζημίωσης αλλά κυρίως του ορισμού της έμμεσης απαλλοτρίωσης. Στο αμερικανικό κείμενο και πιο συγκεκριμένα στο Άρθρο 6, αναφέρεται πως «Κανένα από τα δύο μέρη δεν δύναται να απαλλοτριώσει ή να εθνικοποιήσει μια καλυπτόμενη επένδυση ούτε άμεσα ούτε έμμεσα μέσω μέτρων που ισοδυναμούν με απαλλοτρίωση ή εθνικοποίηση, με εξαίρεση τις περιπτώσεις που αφορούν (α) περιπτώσεις δημοσίου συμφέροντος, (β) πραγματοποιούνται με τρόπο που δεν επιφέρει διακρίσεις (γ) καταβάλλεται άμεση, ικανοποιητική και αποτελεσματική αποζημίωση (δ) ακολουθούνται οι νόμιμες διαδικασίες του νόμου και το Άρθρο 5». Όσον αφορά την αποζημίωση, αυτή αναφέρεται πως θα καταβάλλεται (α) χωρίς καθυστέρηση (β) θα ισούται με την αγοραία αξία της απαλλοτριωμένης επένδυσης όπως αυτή διαμορφώνεται κατά την περίοδο πριν την πραγματοποίηση της απαλλοτρίωσης («ημερομηνία της απαλλοτρίωσης»), (γ) δεν αντανακλά κάποια αλλαγή στην αξία η προκλήθηκε από την πρότερη δημοσιοποίηση της προτιθέμενης απαλλοτρίωσης και (δ) να είναι πλήρως εφικτή και ελεύθερα μεταβιβάσιμη (US Model BIT, 2012:8-9).

Σχεδόν ταυτόσημη είναι και η γλώσσα που χρησιμοποιείται στο καναδικό μοντέλο FIPA: «Κανένα από τα δύο μέρη δεν δύναται να εθνικοποιήσει ή να απαλλοτριώσει μία καλυπτόμενη επένδυση (από εδώ και πέρα θα αναφέρεται ως «απαλλοτρίωση»), με εξαίρεση περιπτώσεις που αφορούν το δημόσιο συμφέρον, και σύμφωνα με τη νόμιμη διαδικασία, με έναν τρόπο που δεν παραβιάζει την αρχή της μη διάκρισης και με την έγκαιρη καταβολή ικανοποιητικής και αποτελεσματικής αποζημίωσης». Εν συνεχεία διευκρινίζεται πως «η αποζημίωση θα ισούται με την αγοραία αξία της απαλλοτριωμένης επένδυσης όπως αυτή διαμορφώνεται κατά την περίοδο πριν την πραγματοποίηση της απαλλοτρίωσης» (Άρθρο 13).

Αντίθετα, στο γερμανικό μοντέλο του 2008 υπάρχουν αρκετές διαφορές. Στο Άρθρο 4 αναφέρεται πως: «οι επενδύσεις από επενδυτές των δύο Συμβαλλόμενων Μερών δεν μπορούν

άμεσα ή έμμεσα να απαλλοτριωθούν, εθνικοποιηθούν ή να υποβληθούν σε μέτρα τα αποτελέσματα των οποίων ισούται με απαλλοτρίωση ή εθνικοποίηση στο έδαφος του άλλου Συμβαλλόμενου Μέρους, με εξαίρεση τις περιπτώσεις που αφορούν το δημόσιο συμφέρον και μόνο με την καταβολή αποζημίωσης». Η αποζημίωση πρέπει να ισούται με «την αξία της απαλλοτριώμενης επένδυσης όπως αυτή διαμορφώθηκε αμέσως πριν την ημερομηνία κατά την οποία η απαλλοτρίωση ή η επαπειλούμενη απαλλοτρίωση, εθνικοποίηση ή άλλο μέτρο δημοσιοποιήθηκε» ενώ αναφέρεται και πως «η νομιμότητα της απαλλοτρίωσης, εθνικοποίησης ή της λήψης άλλου μέτρου καθώς και το ύψος της αποζημίωσης πρέπει να υπόκεινται στην νόμιμη διαδικασία»

Στο κεφάλαιο 8.12 της CETA με τίτλο «Απαλλοτρίωση» παρατηρούμε πως η γλώσσα που χρησιμοποιείται είναι σχεδόν ταυτόσημη με εκείνη του καναδικού αλλά κυρίως του αμερικανικού μοντέλου: «Ένα Μέρος δεν θα εθνικοποιήσει ή απαλλοτριώσει μια καλυπτόμενη επένδυση ούτε άμεσα ούτε έμμεσα μέσω μέτρων που ισοδυναμούν με εθνικοποίηση ή απαλλοτρίωση, με εξαίρεση τις περιπτώσεις που αφορούν (α) περιπτώσεις δημοσίου συμφέροντος, (β) πραγματοποιούνται με βάση τις νόμιμες διαδικασίες (γ) πραγματοποιούνται με τρόπο που δεν επιφέρει διακρίσεις (δ) καταβάλλεται άμεση, ικανοποιητική και αποτελεσματική αποζημίωση» και στη συνέχεια αναφέρεται πως «η αποζημίωση η οποία αναφέρεται στην παράγραφο 1 θα ισούται με τη δίκαιη αγοραία αξία της επένδυσης όπως αυτή διαμορφώθηκε τη χρονική στιγμή πριν πραγματοποιηθεί η απαλλοτρίωση ή πριν δημοσιοποιηθεί η επικείμενη απαλλοτρίωση».

Ωστόσο, το σημαντικότερο σημείο αφορά τον ορισμό της έμμεσης απαλλοτρίωσης και τα κριτήρια που πρέπει να ληφθούν υπόψη από τους διαιτητικούς μηχανισμούς σε περίπτωση προσφυγής σε αυτούς. Στο αμερικανικό μοντέλο BIT 2012 και πιο συγκεκριμένα στην Παράγραφο 4 (α), Παράρτημα Β με τίτλο «Απαλλοτρίωση» αναφέρεται χαρακτηριστικά πως «ο καθορισμός του κατά πόσο μία πράξη ή μια σειρά από πράξεις ενός Μέρους, σε μία συγκεκριμένη περίπτωση, αποτελούν έμμεση απαλλοτρίωση, απαιτεί την διεξαγωγή μίας κατά περίπτωση και εμπεριστατωμένης έρευνας που λαμβάνει υπόψη, μεταξύ άλλων: (α) τις οικονομικές συνέπειες της κυβερνητικής πράξης, αν και το γεγονός πως μία πράξη ή μια σειρά από πράξεις ενός Μέρους έχουν δυσμενείς επιπτώσεις στην οικονομική αξία μιας επένδυσης, δεν αποδεικνύει από μόνο του πως η απαλλοτρίωση έχει λάβει χώρα, 9, (β) το εύρος της παρέμβασης της κυβέρνησης σε διακριτές, εύλογες προσδοκίες κέρδους και (γ) το χαρακτήρα της κυβερνητικής δράσης. Εξαιρούνται σπάνιες περιπτώσεις, κατά τις οποίες οι χωρίς διακρίσεις ρυθμιστικές πράξεις ενός μέρους έχουν σχεδιαστεί και εφαρμόζονται με στόχο την προστασία στόχων δημοσίου συμφέροντος, όπως η δημόσια υγεία, η δημόσια ασφάλεια και το περιβάλλον, οι οποίες δεν θεωρούνται έμμεσες απαλλοτριώσεις»

Σχεδόν ταυτόσημη είναι η γλώσσα που χρησιμοποιείται και στο Παράρτημα 8-A της CETA στο οποίο διευκρινίζεται ο όρος έμμεση απαλλοτρίωση. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται «ο

καθορισμός του κατά πόσο ένα μέτρο ή μια σειρά από μέτρα που λαμβάνει ένα Μέρος, σε μια συγκεκριμένη περίπτωση, αποτελούν έμμεση απαλλοτριώση, απαιτούν την διεξαγωγή μιας κατά περίπτωση, εμπειριστατωμένης έρευνας που λαμβάνει υπόψη, μεταξύ άλλων: (α) τις οικονομικές συνέπειες του μέτρου ή της σειράς των μέτρων, αν και από μόνο του το γεγονός πως ένα μέτρο ή μια σειρά από μέτρα που λαμβάνει ένα μέρος έχουν δυσμενείς επιπτώσεις στην οικονομική αξία μιας επένδυσης δεν αποδεικνύει πως έχει λάβει χώρα μια έμμεση απαλλοτριώση (β) η διάρκεια του μέτρου ή της σειράς των μέτρων που έλαβε το Μέρος, (γ) το κατά πόσο το μέτρο ή η σειρά των μέτρων παρεμβαίνει σε διακριτές, εύλογες προσδοκίες για κέρδος και (δ) το χαρακτήρα του μέτρου ή της σειράς των μέτρων, και πιο συγκεκριμένα τους στόχους τους, το πλαίσιο στο οποίο αυτά εφαρμόζονται και η πρόθεσή τους». Στη συνέχεια διευκρινίζεται πως «για μεγαλύτερη ασφάλεια, με εξαίρεση τις σπάνιες περιπτώσεις όπου οι συνέπειες ενός μέτρου ή μιας σειράς μέτρων είναι τόσο σοβαρές σε σχέση με τον σκοπό για τον οποίο εφαρμόζεται ώστε να είναι έκδηλα υπερβολικό, οι χωρίς διακρίσεις ρυθμιστικές πράξεις ενός Μέρους που έχουν σχεδιαστεί και εφαρμόζονται με στόχο την προστασία στόχων δημοσίου συμφέροντος, όπως η δημόσια υγεία, η δημόσια ασφάλεια και το περιβάλλον, δεν θεωρούνται έμμεσες απαλλοτριώσεις».

Παρατηρούμε πως η μοναδική ουσιαστική διαφορά ανάμεσα στα δύο κείμενα εντοπίζεται στην προσθήκη στο κείμενο της CETA της φράσης «με εξαίρεση τις σπάνιες περιπτώσεις όπου οι συνέπειες ενός μέτρου ή μιας σειράς μέτρων είναι τόσο σοβαρές σε σχέση με τον σκοπό για τον οποίο εφαρμόζεται ώστε να είναι έκδηλα υπερβολικό» με την οποία διευκρινίζεται ακόμα περισσότερο ο όρος «ρυθμιστικά μέτρα» και τίθεται ένα ακόμα κριτήριο όσον αφορά το τι μπορεί να θεωρηθεί απαλλοτριώση, όπως ήταν, άλλωστε και πρόθεση της Επιτροπής στο TIPP Consultation Paper (Melo Araujo, 2016:126-127). Οφείλουμε επίσης να προσθέσουμε πως η εισαγωγή μία κατά περίπτωση και εμπειριστατωμένης έρευνας αποτελεί ένα μέσο αποτροπής των προσφυγών από μέρους των επενδυτών λόγω του επιπλέον κόστους που αυτή επιφέρει (European Commission, 2013).

4.5 ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΕΠΙΛΥΣΗΣ ΔΙΑΦΟΡΩΝ: ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΩΝ ISDS

Κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων για τη CETA το σημείο εκείνο που προσέλκυσε τη μεγαλύτερη δημοσιότητα και στο οποίο ασκήθηκε και η μεγαλύτερη κριτική ήταν η το ζήτημα της επίλυσης των διαφορών που μπορεί να προκύψουν μεταξύ επενδυτών και κρατών και τι επιπτώσεις μπορεί να έχουν οι αποφάσεις των διαιτητικών μηχανισμών για τη ρυθμιστική ικανότητα των κρατών (τα οποία μπορεί να κληθούν να περιορίσουν το ρυθμιστικό τους ρόλο από το φόβο και μόνο πως τα ιδιωτικά συμφέροντα θα επιδιώξουν την επιδίκαση σημαντικών αποζημιώσεων) αλλά και για την ίδια τη δημοκρατία ως έκφρασης της βούλησης ενός λαού. Οι

φόβοι αυτοί συνοδεύονται και από μια αυξανόμενη δυσπιστία τόσο για τις ίδιες τις διαδικασίες εκδίκασης των υποθέσεων (ζητήματα διαφάνειας αλλά και ανακολουθίας όσον αφορά τις αποφάσεις που εκδίδονται) όσο και για το ρόλο των δικηγόρων και των δικαστών που συμμετέχουν στις εν λόγω διαδικασίες (ζητήματα αμεροληψίας των δικαστών αλλά και έκδοσης αποφάσεων που ευνοούν κατά κύριο λόγο τους ιδιώτες και προωθούν τον οικονομικό φιλελευθερισμό) (Melo Araujo, 2016:129).

Στην περίπτωση της CETA η ΕΕ επιδιώκει να διατηρήσει βασικά σημεία του συστήματος των ISDS, προωθώντας ωστόσο και αρκετές σημαντικές αλλαγές κάποιες από τις οποίες έχουν ήδη υιοθετηθεί από άλλες χώρες (από τον Καναδά στο καναδικό μοντέλο FIPA αλλά και στο αμερικανικό μοντέλο BIT) και οργανισμούς (Κανονισμοί και Συμβάσεις της UNCITRAL) και κάποιες από τις οποίες αποτελούν σημαντικές κοινοτικές καινοτομίες. Το κεφάλαιο της συμφωνίας τα οποία θα μας απασχολήσουν είναι το κεφάλαιο 8 το οποίο αφορά τις επενδύσεις.

4.5.1 ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΜΟΝΙΜΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ

Η βασική καινοτομία είναι η πρόβλεψη για τη δημιουργία ενός Μόνιμου Επενδυτικού Πρωτοβάθμιου αλλά και Δευτεροβάθμιου Δικαστηρίου (Άρθρα 2.27 και 2.28), τα οποία θα εκδικάζουν υποθέσεις οι οποίες δεν ήταν δυνατό να επιλυθούν μέσω διαβούλευσης ή μεσολάβησης (μαζί θα αποτελούν το Σύστημα Επενδυτικών Δικαστηρίων-ICS). Το πρωτοβάθμιο δικαστήριο θα αποτελείται από 15 μέλη (5 θα προέρχονται από τον Καναδά, 5 από κράτη μέλη της ΕΕ και 5 από τρίτες χώρες) με πενταετή θητεία που θα δύναται να ανανεωθεί μία φορά. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό μιας και παραδοσιακά στους μηχανισμούς ISDS οι διαιτητές επιλέγονται κατά περίπτωση μετά από συμφωνία μεταξύ των δύο μερών και δεν είναι μόνιμοι (Investment provisions in the EU-Canada free trade agreement). Πρόκειται για μία εξαιρετικά σημαντική καινοτομία η οποία έρχεται σε αντίθεση με ότι ίσχυε μέχρι στιγμής. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός πως η Ευρωπαϊκή Επιτροπή φρόντισε σε όλες τις εν ενεργεία διαπραγματεύσεις της να αντικαταστήσει τα ISDS με ένα μόνιμο Σύστημα Επενδυτικών Δικαστηρίων (European Commission, 2017).

Το καναδικό μοντέλο FIPA, το αμερικανικό μοντέλο BIT αλλά και το γερμανικό μοντέλο BIT προβλέπουν μόνο την προσφυγή στους υπάρχοντες ad hoc μηχανισμούς. Στην περίπτωση του καναδικού μοντέλου FIPA αναφέρεται στο Τμήμα Γ με τίτλο «Επίλυση των Διαφορών μεταξύ ενός Επενδυτή και του Κράτους Υποδοχής» (Άρθρα 20-47) η δημιουργία ενός δικαστηρίου σύμφωνα με τους διαιτητικούς κανόνες της UNCITRAL το οποίο θα δημιουργείται κατά περίπτωση προκειμένου να εκδικάσει μία συγκεκριμένη προσφυγή. Αντίστοιχα στο αμερικανικό μοντέλο BIT, και πιο συγκεκριμένα στα Άρθρα 24-29, αναφέρεται αναλυτικά η διαδικασία προσφυγής σε διεθνείς διαιτητικούς μηχανισμούς αλλά και οι κανόνες που τη διέπουν (πρόκειται ουσιαστικά για τους κανόνες της UNCITRAL στους οποίους αναφερθήκαμε εκτενώς παραπάνω). Στο γερμανικό

μοντέλο, αντίστοιχα, γίνεται στο Άρθρο 9 αναφορά στην προσφυγή σε διαιτητικό δικαστήριο αλλά και στο γεγονός πως η Σύμβαση του Διεθνούς Κέντρου Διακανονισμού Διαφορών από Επενδύσεις αλλά και οι κανόνες της UNCITRAL θα διέπουν την διαδικασία (Άρθρο 10).

Ιδιαίτερη σημασία έχει το άρθρο 8.29 στο οποίο προβλέπεται πως «τα μέρη θα επιδιώξουν σε συνεργασία με άλλους εμπορικούς εταίρους τη δημιουργία ενός πολυμερούς επενδυτικού πρωτοβάθμιου και δευτεροβάθμιου δικαστηρίου για την επίλυση των επενδυτικών διαφορών». Με αυτό τον τρόπο η ΕΕ σε συνεργασία με τον Καναδά επιδιώκει να θέσει τις βάσεις για τη δημιουργία ενός μόνιμου επενδυτικού δικαστηρίου που ίσως να ήταν σε θέση να αντικαταστήσει τους υπάρχοντες διαιτητικούς μηχανισμούς. Αν και δεν πρόκειται απλά και μόνο για μια γενική πρόταση, καταδεικνύει τη βούληση της ΕΕ να αποτελέσει έναν πρωτεργάτη στη διαμόρφωση του διεθνούς επενδυτικού ρυθμιστικού πλαισίου. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην Κατάσταση της Ένωσης 2017 και πιο συγκεκριμένα στο κεφάλαιο με τίτλο «Ένα Πολυμερές Επενδυτικό Δικαστήριο» στόχος της είναι η δημιουργία ενός Πολυμερούς Επενδυτικού Δικαστηρίου, ενός «διεθνούς δικαστηρίου» που θα συμβάλλει στη διαμόρφωση ενός «πιο διαφανούς, συνεκτικού και δίκαιου συστήματος» που θα χαρακτηρίζεται από μονιμότητα, προβλεψιμότητα, αποδοτικότητα και διαφάνεια. Συζητήσεις για το εν λόγω ζήτημα έχουν ξεκινήσει και στους κόλπους της UNCITRAL (European Commission, 2017).

4.5.2. ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ ΚΑΙ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΡΙΤΩΝ ΜΕΡΩΝ

Ιδιαίτερη σημασία έχει το ζήτημα της διαφάνειας το οποίο στα μάτια της κοινής γνώμης συνδέεται στενά με το ζήτημα της νομιμότητας αλλά και της υποχρέωσης λογοδοσίας. Στην πλειονότητα των υπάρχουσών επενδυτικών συμφωνιών, σε περιπτώσεις προσφυγής σε μηχανισμούς επίλυσης διαφορών τόσο ο εναγόμενος (το κράτος εν προκειμένω) όσο και ο ενάγων (ο επενδυτής) πρέπει να συμφωνήσουν προκειμένου να δημοσιοποιηθούν στοιχεία που αφορούν την υπόθεση. Συνεπώς, στις περισσότερες υποθέσεις που παραπέμπονται στους μηχανισμούς επίλυσης διαφορών όλα τα έγγραφα της υπόθεσης παραμένουν κρυφά και η υπόθεση εκδικάζεται κεκλεισμένων των θυρών (European Commission, 2015b:30).

Σε επίπεδο ΕΕ, το ζήτημα της διαφάνειας (transparency) αλλά και της διεξαγωγής των εργασιών όσο το δυνατόν πιο ανοιχτά (openness) έχουν αποκτήσει ιδιαίτερη σημασία τα τελευταία χρόνια. Ωστόσο, η έμφαση έχει δοθεί κυρίως στην εσωτερική διάσταση του προβλήματος και πιο συγκεκριμένα στη δυνατότητα της Κοινωνίας των Πολιτών να παρακολουθεί στενά τόσο τη διαμόρφωση της κοινοτικής πολιτικής όσο και την ίδια τη νομοθετική διαδικασία μέσα από την ανοιχτή πρόσβαση σε όλα τα κοινοτικά έγγραφα (Alemanno, 2014) αλλά και την ενεργή συμμετοχή της Κοινωνίας των Πολιτών στη διαμόρφωση των κοινοτικών πολιτικών (με βασικό όργανο την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή) (<http://eur-lex.europa.eu/homepage.html>, 2017).

Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός πως στο Άρθρο 11 της ΣΕΕ, παράγραφος 2 αναφέρεται ρητά πως «Τα θεσμικά όργανα διατηρούν ανοιχτό, διαφανή και τακτικό διάλογο με τις αντιπροσωπευτικές ενώσεις και την Κοινωνία των Πολιτών» (Ενοποιημένη Απόδοση της ΣΕΕ και της ΣΛΕΕ, 2016).

Όσον αφορά την εξωτερική διάσταση του ζητήματος της διαφάνειας (δηλαδή της προσθήκης διατάξεων που αφορούν το ζήτημα σε διμερείς ή πολυμερείς εμπορικές ή επενδυτικές συμφωνίες) η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στο Public Consultation Paper on modalities for investment protection and ISDS in TTIP εξέφρασε την πρόθεσή της να προωθήσει δύο βασικές αλλαγές, τη δημοσιοποίηση όλων των εγγράφων που αφορούν μια υπόθεση αλλά και το δημόσιο και ανοιχτό χαρακτήρα όλων των ακροαματικών διαδικασιών (European Commission, 2015b:31), χωρίς ωστόσο τέτοιου είδους διατάξεις να έχουν προστεθεί, μέχρι τη στιγμή της υπογραφής της CETA, σε κάποια εμπορική ή επενδυτική συμφωνία.

Τα τελευταία χρόνια οι ΗΠΑ και ο Καναδάς ήταν οι μόνες χώρες που επιδίωξαν να επιλύσουν το ζήτημα της διαφάνειας μέσα από μια σειρά διατάξεις που περιελήφθησαν στο αμερικανικό μοντέλο BIT (Άρθρο 29 του αμερικανικού μοντέλου BIT του 2012) αλλά και στο καναδικό μοντέλο FIPA (Άρθρο 38 και 39 του καναδικού μοντέλου FIPA) στα οποία προβλέπεται πως όλα τα έγγραφα που αφορούν τη διαφορά θα δημοσιοποιούνται, θα επιτρέπεται στο κοινό να έχει πρόσβαση στις ακροαματικές διαδικασίες και παράλληλα θα επιτρέπεται σε τρίτα, ενδιαφερόμενα μέρη να συμμετέχουν στις διαδικασίες μέσω *amicus curiae*⁵ προτάσεων. Με αυτόν τον τρόπο επιδιωκόταν όχι μόνο η διασφάλιση της διαφάνειας αλλά και ο περιορισμός επιπόλαιων προσφυγών (Melo Araujo, 2016:130). Πιο συγκεκριμένα στο Άρθρο 38 του καναδικού μοντέλου FIPA αναφέρεται πως «οι ακροαματικές διαδικασίες που πραγματοποιούνται σύμφωνα με το παρόν Τμήμα θα είναι ανοιχτές στο κοινό. Στο βαθμό που κάτι τέτοιο θεωρηθεί απαραίτητο προκειμένου να διασφαλιστεί η προστασία απόρρητων πληροφοριών, συμπεριλαμβανομένων επιχειρηματικών εμπιστευτικών πληροφοριών, το Δικαστήριο δύναται να πραγματοποιήσει μέρος της ακροαματικής διαδικασίας κλεισμένων των θυρών». Στο αμερικανικό μοντέλο BIT, στην παράγραφο 2 του Άρθρου 29 με τίτλο «Διαφάνεια της Διαιτητικής Διαδικασίας» αναφέρεται πως «το δικαστήριο θα πραγματοποιεί τις ακροαματικές διαδικασίες δημοσίως και θα καθορίζει σε διαβούλευση με τα διάδικα μέρη τις κατάλληλες ρυθμίσεις». Ωστόσο, και στην προκειμένη περίπτωση υπάρχουν και ρυθμίσεις για τις περιπτώσεις των ευαίσθητων πληροφοριών».

Επιπροσθέτως, για την αντιμετώπιση του ζητήματος της έλλειψης διαφάνειας, σημαντικές προσπάθειες έχουν καταβληθεί, όπως έχουμε αναφέρει παραπάνω, και στο επίπεδο της Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για το Διεθνές Εμπορικό Δίκαιο (UNCITRAL).

Ο όρος *amicus curiae* αναφέρεται σε ένα άτομο ή σε μια ομάδα ατόμων που δεν είναι μέρη της υπόθεσης αλλά θίγονται και δικά τους συμφέροντα και επιθυμούν με τη συμμετοχή τους στη διαδικασία να επηρεάσουν την απόφαση του δικαστηρίου (Legal Information Institute, 2017)

διεθνές κείμενο όσον αφορά το ζήτημα της διαφάνειας, τους Κανόνες της UNCITRAL για τη Διαφάνεια στη Διαιτησία που προκύπτει από συνθήκες μεταξύ Κρατών και Επενδυτών (UNCITRAL Rules on Transparency in Treaty-based Investor-State Arbitration). Οι Κανόνες, οι οποίοι αποτελούν μια μορφή soft law, τέθηκαν σε ισχύ για τις συμφωνίες που έχουν συναφθεί μετά την 1η Απριλίου του 2014 για όσες χώρες είναι εγγεγραμμένες στο Μητρώο Διαφάνειας της UNCITRAL και επιθυμούν να περιλάβουν τους κανόνες στις εμπορικές και επενδυτικές τους συμφωνίες. Ιδιαίτερη σημασία έχει το γεγονός πως μία από τις ελάχιστες χώρες που έχουν εισάγει τους εν λόγω κανόνες σε συμφωνίες οι οποίες έχουν τεθεί σε ισχύ είναι ο Καναδάς ενώ μόνο 2 ευρωπαϊκές χώρες (η Δανία και η Ελλάδα στις BIT μεταξύ Ελλάδας και ΗΑΕ και της Δανίας και της ΠΓΔΜ) έχουν πράξει κάτι αντίστοιχο (UN, 2014).

Στην περίπτωση της CETA είναι προφανές πως η επιρροή του Καναδά ήταν μεγάλη. Στην πρώτη παράγραφο του Άρθρου 8.36 με τίτλο «Διαφάνεια των Διαδικασιών» αναφέρεται χαρακτηριστικά πως «Οι Κανονισμοί Διαφάνειας της UNCITRAL, όπως αυτοί τροποποιήθηκαν σε αυτό το κεφάλαιο, θα εφαρμόζονται στις διαδικασίες που αφορούν τον εν λόγω τομέα». Εν συνεχεία γίνεται συγκεκριμένη αναφορά στα άρθρα των Κανονισμών που θα εφαρμόζονται σε κάθε περίπτωση. Στις παραγράφους 3 και 4 αναφέρεται πως «πειστήρια θα συμπεριλαμβάνονται στον κατάλογο με τα έγγραφα που θα είναι διαθέσιμα για το κοινό σύμφωνα με το Άρθρο 3(2) των Κανονισμών Διαφάνειας της UNCITRAL» (Άρθρο 3) αλλά και πως «ο Καναδάς ή η Ευρωπαϊκή Ένωση κατά περίπτωση θα δημοσιοποιούν έγκαιρα σχετικά έγγραφα σύμφωνα με την παράγραφο 2, υπό την επιφύλαξη της αφαίρεσης εμπιστευτικών ή προστατευμένων πληροφοριών». Εν συνεχεία στην παράγραφο 5 του ίδιου Άρθρου αναφέρεται πως «οι ακροαματικές διαδικασίες θα είναι ανοιχτές στο κοινό. Το Δικαστήριο σε διαβούλευση με τους διαδίκους, θα καθορίζει τον τρόπο με τον οποίο θα εξασφαλίζεται η πρόσβαση σε αυτές τις ακροαματικές διαδικασίες. Σε περίπτωση που το Δικαστήριο αποφασίσει πως υπάρχει η ανάγκη προστασίας εμπιστευτικών ή προστατευμένων πληροφοριών, θα προχωρήσει στις κατάλληλες ρυθμίσεις προκειμένου το μέρος της ακροαματικής διαδικασίας που πρέπει να προστατευθεί να πραγματοποιηθεί κλεισμένων των θυρών».

Το ζήτημα της συμμετοχής στις ακροαματικές διαδικασίες τρίτων μερών επιλύεται στην Παράγραφο 2 του Άρθρου 8.38 με τίτλο «Μη διάδικοι» στο οποίο αναφέρεται πως «το Δικαστήριο θα αποδέχεται, ή μετά από διαβούλευση με τους διαδίκους, θα δέχεται, προφορικές ή γραπτές καταθέσεις από μη διάδικα Μέρη όσον αφορά την ερμηνεία της παρούσας Συμφωνίας. Το μη διάδικο Μέρος μπορεί να παρευρεθεί στην ακροαματική διαδικασία όπως προβλέπεται σε αυτό το Τμήμα». Μολονότι είναι προφανές πως η πρόσβαση των τρίτων μερών (*amicus curiae*) δεν είναι ελεύθερη, μιας και εξαρτάται από τη διακριτική ευχέρεια του δικαστή αλλά και των διάδικων, η

προσθήκη αυτή αποτέλεσε ένα σημαντικό βήμα στην πρόσβαση τρίτων ενδιαφερομένων μερών στη διαδικασία (Melo Araujo, 2016:132).

4.5.3 ΑΜΕΡΟΛΗΨΙΑ ΔΙΚΑΣΤΩΝ – ΚΩΔΙΚΑΣ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ

Στο Άρθρο 8.30 με τίτλο «Δεοντολογία» γίνεται μια προσπάθεια να αντιμετωπιστεί το ζήτημα της αμεροληψίας των δικαστών, οι οποίοι κατά το παρελθόν έχουν κατηγορηθεί για την έκδοση αποφάσεων οι οποίες μεροληπτούν υπέρ των επιχειρηματικών συμφερόντων και οι οποίες διαπνέονται από οικονομικά φιλελεύθερες ιδέες (Melo Araujo, 2016:132). Η CETA έχει σε μεγάλο βαθμό επηρεαστεί από το καναδικό μοντέλο FIPA το οποίο στην παράγραφο 2 του Άρθρου 29 με τίτλο «Διαιτητές» αναφέρει χαρακτηριστικά πως οι διαιτητές «θα είναι ανεξάρτητοι, δεν θα συνδέονται ούτε θα λαμβάνουν εντολές από κανένα από τα δύο μέρη ή διάδικα μέρη» ενώ παράλληλα στην παράγραφο 1 διευκρινίζεται πως οι διαιτητές οφείλουν να έχουν «εμπειρογνωμοσύνη ή εμπειρία στο δημόσιο διεθνές δίκαιο, το διεθνές εμπόριο ή τους διεθνείς επενδυτικούς κανόνες, ή στην επίλυση διαφορών που προκύπτουν από το διεθνές εμπόριο ή από τις διεθνείς επενδυτικές συμφωνίες» (Canadian FIPA Model, 2004:27). Στο αμερικανικό μοντέλο δεν υπάρχει καμία αναφορά σε ζητήματα αμεροληψίας των δικαστών ή σε κάποιο κώδικα δεοντολογίας.

Στο Άρθρο 8.30 της CETA είναι καταφανές πως καταβάλλονται σημαντικές προσπάθειες προκειμένου να δημιουργηθούν και άλλες δικλείδες ασφαλείας αναφορικά με τη συμπεριφορά και την επιλογή των διαιτητών οι οποίες σε μεγάλο βαθμό αντικατοπτρίζουν την προσπάθεια της Επιτροπής να κατευνάσει τις ανησυχίες της ευρωπαϊκής κοινής γνώμης: «Τα Μέλη του Δικαστηρίου θα είναι ανεξάρτητα. Δεν θα σχετίζονται με καμία κυβέρνηση. Δεν θα λαμβάνουν εντολές από κανένα οργανισμό ή κυβέρνηση όσον αφορά ζητήματα που σχετίζονται με τη διαφορά. Δεν θα συμμετέχουν στην εκδίκαση διαφορών που εγείρουν άμεση ή έμμεση σύγκρουση συμφερόντων». Εν συνεχεία, προστίθεται ένα ακόμα σημαντικό στοιχείο: «(οι διαιτητές) θα συμμορφώνονται με τις Κατευθυντήριες Γραμμές του Διεθνούς Δικηγορικού Συλλόγου σχετικά με τη Σύγκρουση Συμφερόντων στη Διεθνή Διαιτησία (International Bar Association Guidelines of Conflicts of Interest in International Arbitration) ή σε άλλους συμπληρωματικούς κανόνες που υιοθετήθηκαν σύμφωνα με το Άρθρο 8.44.2.».

Οι Κατευθυντήριες Γραμμές του Διεθνούς Δικηγορικού Συλλόγου σχετικά με τη Σύγκρουση Συμφερόντων στη Διεθνή Διαιτησία αποτελούν μία σειρά από μη δεσμευτικούς κανόνες που δημιουργήθηκαν το 2004 και αναθεωρήθηκαν το 2014. Αναφέρονται κατά κύριο λόγο σε μία σειρά από προϋποθέσεις που οφείλει να πληροί ο δικαστής/διαιτητής και οι οποίες αφορούν 4 βασικά πρότυπα που πρέπει να ακολουθούνται (αμεροληψία και ανεξαρτησία του δικαστή, ζητήματα σύγκρουσης συμφερόντων, γνωστοποίηση από μέρους του δικαστή/διαιτητή πληροφοριών που

μπορεί να εγείρουν αμφιβολίες για την ουδετερότητα ή την αμεροληψία του, δυνατότητα εξαίρεσής του από τη διαδικασία) (IBA Guidelines on Conflicts of Interest in International Arbitration). Η σημασία τους, παρά το μη δεσμευτικό τους χαρακτήρα έγκειται στο γεγονός πως αποτελούν μέχρι στιγμής το πιο λεπτομερές κείμενο όσον αφορά τη συμπεριφορά και τις προϋποθέσεις επιλογής των διαιτητών (Melo Araujo, 2016:133).

4.5.4 ΠΡΟΣΦΥΓΗ ΣΕ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟΥΣ ΑΠΟ ΕΝΑ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΥΣ ΕΠΙΛΥΣΗΣ ΔΙΑΦΟΡΩΝ

Κεντρικής σημασίας ζήτημα είναι η δυνατότητα των επενδυτών να προσφύγουν ταυτόχρονα ή διαδοχικά σε περισσότερους από έναν μηχανισμούς επίλυσης διαφορών (σε εθνικό και διεθνές επίπεδο) αλλά και η συχνά τεταμένη σχέση μεταξύ επενδυτών και εθνικών δικαστηρίων (τα οποία σε πολλές περιπτώσεις φαίνεται να είναι πιο ευνοϊκά διακείμενα υπέρ των κρατών και των τοπικών αρχών και όχι των επενδυτών) δημιουργώντας σημαντικά προβλήματα βασικότερα των οποίων είναι η έκδοση αντικρουόμενων αποφάσεων καθώς και ζητήματα που αφορούν την επιδίκαση αποζημίωσης. Οι υπάρχουσες συμφωνίες στις περισσότερες περιπτώσεις δεν περιλαμβάνουν ρυθμίσεις σχετικά με τη δυνατότητα προσφυγής στα εθνικά δικαστήρια. Σε κάποιες αναφέρεται απλώς η δυνατότητα επιλογής μεταξύ εθνικών δικαστηρίων και διεθνών μηχανισμών επίλυσης διαφορών αλλά συχνά το ζήτημα της παράλληλης προσφυγής δεν επιλύεται (European Commission, 2015b:31).

Στο Άρθρο 25, παράγραφος 3, του καναδικού μοντέλου FIPA αναφέρεται πως στις περιπτώσεις που αποφασιστεί τα δύο μέρη να προχωρήσουν σε διαβούλευση, «αυτή θα λάβει χώρα στην πρωτεύουσα του διαδικού (disputing party), με εξαίρεση τις περιπτώσεις που τα διάδικα μέρη αποφασίσουν διαφορετικά». Εξαιρετικά διφορούμενος είναι ο όρος "disputing party" που χρησιμοποιείται μιας και δεν διευκρινίζει ποιο από τα δύο μέρη εννοούνται (plaintiff-ενάγων ή defendant-εναγόμενος), γεγονός που θα μπορούσε να δημιουργήσει σημαντικά προβλήματα σε περίπτωση που ανακύψει κάποια διαφορά. Αντίστοιχα, στο αμερικανικό μοντέλο BIT και πιο συγκεκριμένα στο Άρθρο 24 γίνεται μονάχα αναφορά στην υποχρέωση προσφυγής σε διαδικασίες διαβούλευσης ή διαπραγμάτευσης πριν την προσφυγή στα διεθνή διαιτητικά δικαστήρια, χωρίς, ωστόσο, να διευκρινίζεται εάν αυτές θα πραγματοποιούνται από τις εγχώριες δικαστικές αρχές ή όχι. Τα υπόλοιπα άρθρα που αφορούν την επίλυση των διαφορών δεν κάνουν σαφή αναφορά σε εγχώρια ή διεθνή δικαστήρια αλλά με βάση τη συνήθη πρακτική θεωρείται πως εννοούν τα διεθνή διαιτητικά δικαστήρια.

Στη CETA γίνεται σαφής αναφορά στο εν λόγω ζήτημα. Στη παράγραφο 1 του Άρθρου 8.22 της CETA αναφέρεται πως «Ένας επενδυτής μπορεί να καταθέσει προσφυγή σύμφωνα με το Άρθρο 8.23 εάν ο επενδυτής (...) (ε) αποσύρει ή διακόψει τις υφιστάμενες προσφυγές σε πρωτοβάθμιο ή

δευτεροβάθμιο δικαστήριο που υπάγεται στο εθνικό ή διεθνές δίκαιο όσον αφορά ένα μέτρο που φέρεται να αποτελεί παραβίαση όπως αναφέρεται στην προσφυγή του· και (στ) παραιτηθεί του δικαιώματός του να προβεί σε προσφυγή ή να εκκινήσει νομική διαδικασία ενώπιον δικαστηρίου σύμφωνα με το εθνικό ή διεθνές δίκαιο όσον αφορά ένα μέτρο που φέρεται να αποτελεί παραβίαση όπως αναφέρεται στην προσφυγή του». Παράλληλα στο Άρθρο 8.24 με τίτλο «Προσφυγές σύμφωνα με μια άλλη διεθνή διαδικασία» αναφέρεται πως «στην περίπτωση που κατατίθεται μια προσφυγή σύμφωνα με το εν λόγω Μέρος και μια άλλη διεθνή συμφωνία και: (α) υπάρχει η πιθανότητα διπλής αποζημίωσης ή (β) η άλλη διεθνής προσφυγή μπορεί να επηρεάσει σημαντικά την επίλυση της προσφυγής που έχει κατατεθεί με βάση το παρόν Μέρος, το Δικαστήριο, μόλις είναι δυνατό μετά την ολοκλήρωση της ακροαματικής διαδικασίας των μερών, θα αναστείλει την έκδοση της απόφασης ή σε αντίθετη περίπτωση θα διασφαλίσει πως η διαδικασία προσφυγής που πραγματοποιήθηκε με βάση μια άλλη διεθνή συμφωνία λαμβάνεται υπόψη στην απόφαση, διαταγή ή αποζημίωση που θα εκδικάσει το Δικαστήριο». Με αυτόν τον τρόπο ουσιαστικά απαγορεύεται η παράλληλη προσφυγή τόσο σε εθνικά/διεθνή δικαστήρια όσο και στο ειδικό επενδυτικό δικαστήριο το οποίο προβλέπεται από τη CETA η οποία θα μπορούσε να οδηγήσει σε αντικρουόμενες αποφάσεις ή στην επιδίκαση διπλής αποζημίωσης ή σε περίπτωση που κάτι τέτοιο δεν είναι δυνατό, διασφαλίζεται πως οι αποφάσεις όλων των διαφορετικών οργάνων θα εναρμονίζονται όσο αυτό είναι δυνατό. Πρόκειται για μία εξαιρετικά σημαντική πρωτοβουλία της ΕΕ η οποία δεν συναντάται σε καμία από τις 3000 υπάρχουσες εμπορικές και επενδυτικές συμφωνίες (European Commission, 2013).

4.5.5 ΔΟΛΙΕΣ Ή ΑΒΑΣΙΜΕΣ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΚΑΙ ΑΞΙΩΣΕΙΣ

Το επόμενο σημαντικό ζήτημα αφορά τη δυνατότητα των επενδυτών να προβούν στις λεγόμενες «δόλιες ή χειριστικές αξιώσεις» (fraudulent or manipulative claims) ή «αβάσιμες ή επιπόλαιες προσφυγές (unfounded or frivolous claims).

Οι «δόλιες ή χειριστικές αξιώσεις» αναφέρονται σε περιπτώσεις που ένας επενδυτής κατηγορείται πως έχει προβεί σε πράξεις που μπορούν να θεωρηθούν απάτη (π.χ. αναδιοργάνωση της επιχείρησης ή πραγματοποίηση μιας επένδυσης αποκλειστικά και μόνο με σκοπό την κατάθεση προσφυγής εναντίον ενός κράτους). Χαρακτηριστική περίπτωση αποτελεί η προσφυγή της Philip Morris Asia Limited κατά της Κοινοπολιτείας της Αυστραλίας (PCA Case No. 2012-12) κατά την οποία η καπνοβιομηχανία απαιτούσε την απόσυρση του Νόμου για τα Απλά Πακέτα Τσιγάρων (Tobacco Plain Packaging Act) ο οποίος προέβλεπε την προσθήκη γραφικών εικόνων που αποτρέπουν την κατανάλωση τσιγάρων με τον παράλληλο περιορισμό του λογότυπου των εταιριών. Η εταιρία θεωρούσε πως ο νέος νόμος παραβίαζε πως η επιβολή των νέων πακέτων ισούταν με απαλλοτρίωση των δικαιωμάτων της περί πνευματική ιδιοκτησία. Η υπόθεση αυτή είναι

εξαιρετικά σημαντική όχι μόνο διότι αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα προσπάθειας ενός επενδυτή να περιορίσει το ρυθμιστικό ρόλο ενός κράτους αλλά και διότι αποτελεί το πιο διάσημο παράδειγμα «δόλιας ή χειριστικής αξίωσης»: η Philipp Morris, λίγο πριν την εφαρμογή της νέας νομοθεσίας, προχώρησε σε εκτενή εσωτερική αναδιάρθρωση με αποτέλεσμα η ασιατική Philipp Morris (Philipp Morris Asia) με έδρα το Hong Kong να αποκτήσει τον πλήρη έλεγχο της αυστραλιανής θυγατρικής εταιρίας (Philipp Morris Australia) και με αυτό τον τρόπο να είναι σε θέση να επικαλεστεί τις διατάξεις της BIT μεταξύ Αυστραλίας και Hong Kong (De Oliveira, 2016). Στο καναδικό μοντέλο FIPA, στο αμερικανικό μοντέλο BIT αλλά και πιο γενικά στο σύνολο των διεθνών επενδυτικών ή εμπορικών συμφωνιών δεν υπάρχουν διατάξεις που να αντιμετωπίζουν το ζήτημα των «δόλιων ή χειριστικών αξιώσεων» (European Commission, 2013).

Ωστόσο, η αντιμετώπιση του ζητήματος των δόλιων προσφυγών και αξιώσεων έχει απασχολήσει τις κοινοτικές αρχές και είναι χαρακτηριστικό το γεγονός πως και σε συμφωνίες που υπεγράφησαν πριν τη CETA και οι οποίες περιλαμβάνουν σημαντικά κεφάλαια για τις επενδύσεις (FTA μεταξύ ΕΕ και Βιετνάμ αλλά και την FTA μεταξύ της ΕΕ και της Σιγκαπούρης) περιλαμβάνονται διατάξεις που αφορούν τις περιπτώσεις αυτές. Πιο χαρακτηριστική είναι η συμφωνία FTA μεταξύ ΕΕ και Βιετνάμ. Στο Άρθρο 1 με τίτλο «Πεδίο Εφαρμογής», παράγραφος 2 του Μέρους 3 με τίτλο «Επίλυση των διαφορών» αναφέρεται χαρακτηριστικά πως «Για μεγαλύτερη ασφάλεια, ένας προσφεύγων δεν μπορεί να καταθέσει μία προσφυγή με βάση τα όσα προβλέπονται στο παρόν Μέρος σε περίπτωση που η επένδυση έχει πραγματοποιηθεί μέσω παραπλανητικής παρουσίασης, απόκρυψης, διαφθοράς ή συμπεριφοράς που αντιστοιχεί σε κατάχρηση νομικής διαδικασίας» (EU-Vietnam, 2016:25). Ταυτόσημη είναι και η γλώσσα που χρησιμοποιείται στη CETA και πιο συγκεκριμένα στην παράγραφο 3 του Άρθρου 8.18 όπου αναφέρεται πως «για μεγαλύτερη ασφάλεια, ένας επενδυτής δεν δύναται να καταθέσει προσφυγή με βάση αυτό το Μέρος εάν η επένδυση έχει πραγματοποιηθεί μέσω δόλιας στρέβλωσης της πραγματικότητας, απόκρυψης, διαφθοράς ή συμπεριφοράς που εξισώνεται σε καταστρατήγηση της νόμιμης διαδικασίας». Πρόκειται για μία από τις ελάχιστες περιπτώσεις που περιλαμβάνονται σε μία διεθνή εμπορική συμφωνία διατάξεις που έχουν στόχο να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα των δόλιων προσφυγών (European Commission, 2013).

Ειδική αναφορά γίνεται και στην περίπτωση των αβάσιμων ή επιπόλαιων προσφυγών, οι οποίες είναι προσφυγές οι οποίες δεν έχουν κάποια νομική βάση αλλά συχνά έχουν ως μοναδικό τους στόχο να εγκλωβίσουν τον άλλο διάδικο (εν προκειμένω τα κράτη υποδοχής των επενδύσεων) σε χρονοβόρες και συχνά ακριβές δικαστικές μάχες (European Commission, 2015c:36). Η τροποποίηση των Arbitrations Rules του ICSID το 2006 συνέβαλε στη δημιουργία κάποιων μη δεσμευτικών κανόνων και πιο συγκεκριμένα του Κανόνα 41 (5) και (6) (<https://icsid.worldbank.org/en/pages/default.aspx>, 2017), σύμφωνα με τον οποίο ένα μέρος έχει το

δικαίωμα να καταθέσει ένσταση σχετικά με τη νομική βάση μίας αξίωσης και πιο συγκεκριμένα «Η απόφαση του Δικαστηρίου δεν θα θίγει το δικαίωμα ενός μέρους να καταθέσει ένσταση σύμφωνα με την παράγραφο (1) ή να ενίσταται, κατά τη διάρκεια των διαδικασιών, σχετικά με τα νομική βάση μιας αξίωσης» (ICSID Convention, Regulations and Rules, 2006).

Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός πως στα υπάρχοντα μοντέλα, και πιο συγκεκριμένα στο αμερικανικό μοντέλο BIT 2012, οι μοναδικές διατάξεις που σε περιορισμένο βαθμό αντιμετωπίζουν το ζήτημα είναι η Παράγραφος 2(γ) του Άρθρου 24 του Μέρους Β με τίτλο «Κατάθεση αίτησης προσφυγής σε Μεσολάβηση» στην οποία αναφέρεται πως «τουλάχιστον 90 ημέρες προτού κατατεθεί η προσφυγή σε μεσολάβηση, ο προσφεύγων θα παρέχει στον εναγόμενο μία ανακοίνωση της πρόθεσης του να καταθέσει την αίτηση προσφυγής σε μεσολάβηση (...) η οποία θα περιλαμβάνει (...) (γ) τη νομική βάση και τα πραγματικά περιστατικά στα οποία βασίζεται η κάθε προσφυγή» (US Model BIT, 2012). Σχεδόν ταυτόσημη είναι η διάταξη που συναντάμε στο καναδικό μοντέλο FIPA, όπου στο Άρθρο 24 με τίτλο «Ειδοποίηση της πρόθεσης για κατάθεση προσφυγής σε μεσολάβηση» αναφέρεται πως «ο προσφεύγων επενδυτής θα παραδίδει στο εναγόμενο Μέρος γραπτή ανακοίνωση της πρόθεσής του να καταθέσει αίτηση προσφυγής σε μεσολάβηση τουλάχιστον 90 μέρες πριν από την κατάθεση της αίτησης, και στην ειδοποίηση θα αναφέρεται συγκεκριμένα (...) (γ) τα θέματα και τα πραγματικά περιστατικά στα οποία βασίζεται η προσφυγή, συμπεριλαμβανομένων των μέτρων που αυτή αφορά» (Canadian FIPA Model, 2004). Και στις δύο περιπτώσεις η υποχρέωση δικαιολόγησης της προσφυγής γίνεται σε ένα πολύ αρχικό στάδιο και είναι μάλλον τυπική μιας δεν παρέχει τη δυνατότητα κατάθεσης ένστασης κατά της προσφυγής, πόσο μάλλον τη δυνατότητα απόρριψης της από τους δικαστές ή διαιτητές σε μεταγενέστερο στάδιο.

Η ΕΕ είχε συμπεριλάβει σε άλλες εμπορικές συμφωνίες (π.χ. την FTA μεταξύ ΕΕ και Βιετνάμ) διατάξεις οι οποίες να έχουν ως στόχο τον περιορισμό των εν λόγω προσφυγών. Ωστόσο για πρώτη φορά στην CETA περιλαμβάνεται ένα ολοκληρωμένο σύστημα αντιμετώπισης των αβάσιμων και επιπόλαιων προσφυγών, γεγονός που αποτελεί σημαντική καινοτομία σε παγκόσμιο επίπεδο. Το Άρθρο 8.32 με τίτλο «Προφανώς νομικά αβάσιμες προσφυγές» αναφέρει χαρακτηριστικά στην παράγραφο 1 πως «ο εναγόμενος, εντός 30 ημερών από την σύσταση του τμήματος του Δικαστηρίου, και σε κάθε περίπτωση πριν την πρώτη συνεδρίασή του, μπορεί να καταθέσει ένσταση υποστηρίζοντας πως η προσφυγή είναι προφανώς νομικά αβάσιμη», ενώ στην παράγραφο 3 αναφέρεται πως «ο εναγόμενος πρέπει να διευκρινίσει με όσο το δυνατόν περισσότερες λεπτομέρειες τη βάση της ένστασης». Εν συνεχεία, αναφέρεται στην παράγραφο 4 πως «το Δικαστήριο θα αναστείλει τη διαδικασία επί της ουσίας (...)» και στην παράγραφο 5 αναφέρεται πως «το Δικαστήριο, αφού δώσει στα διάδικα μέρη τη δυνατότητα να παρουσιάσουν τις παρατηρήσεις τους, κατά τη διάρκεια της πρώτης συνεδρίασης ή αμέσως μετά, θα εκδώσει

απόφαση ή αποζημίωση την οποία και θα αιτιολογήσει» και, τέλος, στην παράγραφο 6 αναφέρεται πως «αυτό το Άρθρο δεν θίγει την αρμοδιότητα του Δικαστηρίου να επιληφθεί άλλων ενστάσεων ως προκαταρκτικών ερωτήσεων ή ως του δικαιώματος του εναγόμενου να αρνηθεί, κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, πως η προσφυγή στερείται νομικής βάσης». Παρόμοιες διατάξεις περιλαμβάνονται και στο Άρθρο 8.33 με τίτλο «αβάσιμες αξιώσεις σύμφωνα με το νόμο».

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ:

Σε μια προσπάθεια της ΕΕ να αναδειχθεί οικονομικά, πολιτικά και θεσμικά παρατηρούμε πως η σύναψη της CETA δίνει μια ευκαιρία σε αυτή την έντονη επιθυμία να ανθίσει. Η ΕΕ αρχίζει να θέτει τους δικούς της κανόνες και με βάση το Διεθνές αλλά και το Ευρωπαϊκό Δίκαιο θεμελιώνει βασικές αλλαγές, όπως αναλύονται ανωτέρω και όχι μόνο στο χώρο του Διεθνούς Εμπορίου, αλλά και σε πολλούς ακόμη τομείς όπως η Εκπαίδευση, η Οικονομία, η δυνατότητα ευκαιριών σε όλους τους Ευρωπαίους πολίτες.

Τα συμπεράσματα για το τι τελικά προάγει η CETA, πόσο αποτελεσματική τελικά θα αποβεί, πόσο ο ΠΟΕ θα συμβάλει με τους μηχανισμούς του στη διευκόλυνση των διεθνών επενδύσεων θα φανεί στην πορεία των ετών από το πώς η ΕΕ θα διαχειριστεί τη μεγάλη αυτή ευθύνη που αναλαμβάνει.

Η ΕΕ δεν έχει τίποτα να ζηλέψει από άλλες υπερδυνάμεις και με δεδομένο ότι στην κρίση που αυτή την περίοδο διανύουμε λόγω της ασύμμετρης διασποράς της πανδημίας COVID – 19 αρκετές ευρωπαϊκές χώρες αποδεικνύουν καθημερινά ότι μπορούν να ανταπεξέλθουν , άλλες περισσότερο άλλες λιγότερο, όλες όμως έχουν ως γνώμονα ότι η Ένωση θα βρίσκεται πάντα αρωγός, με αποτέλεσμα την αντιμετώπιση της οποιαδήποτε κρίσης. Αναγνωρίζουμε όλοι ότι ίσως κάποιες φορές οι «αδικίες» να υπάρχουν, αυτό δεν αλλάζει τίποτα όμως από την έννοια που πρεσβεύει η ΕΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική Βιβλιογραφία

1. Ιωακειμίδης Π.Κ. 2010. Η Συνθήκη της Λισαβόνας. Παρουσίαση, ανάλυση, αξιολόγηση. Αθήνα: Εκδόσεις Θεμέλιο
2. Cohn T. 2009. Διεθνής Πολιτική Οικονομία. Θεωρία και Πράξη. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg
3. Hague R., Harrop M. 2011. Συγκριτική Πολιτική και Διακυβέρνηση. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική
4. Μούσης Ν. 2010. Εγχειρίδιο Ευρωπαϊκής Πολιτικής. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση
5. Μουτσάτσος Δ.Ι. 2007. «Η θεσμική διάσταση της κοινής εμπορικής πολιτικής». Στο Νέα Ευρωπαϊκή Ένωση: Οργάνωση και πολιτικές. 50 χρόνια. Επιμέλεια Ν. Μαραβέγιας και Μ. Τσινισιζέλης. Αθήνα: Εκδόσεις Θεμέλιο
6. Μακρυδημήτρης. 2006. Κράτος και Κοινωνία των Πολιτών. Αθήνα: Μεταμεσονύκτιες Εκδόσεις
7. Nugent N. 2012. Πολιτική και Διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ιστορία, Θεσμοί, Πολιτικές. Επιμέλεια Μ. Μενδρινού, Αθήνα: Εκδόσεις Σαββάλας
8. Ο' Brian R. και Williams M. 2004. Παγκόσμια Πολιτική Οικονομία. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

1. Akhtar S.I. Weiss M.A. 2013. "US International Investment Issues for Congress". In Congressional Research Service. Στο <https://fas.org/sgp/crs/row/R43052.pdf> (Ανάκτηση 30.07.19)
2. Alemanno A. 2014. "Unpacking the Principle of Openness in EU Law: Transparency, Participation and Democracy". In European Law Review
3. Allee T. 2012. "The role of the United States: a multilevel explanation for decreased support over time". In The Oxford Handbook on the World Trade Organization. Ed. A. Narlikar, M. Daunton, R. Stern. Oxford: Oxford University Press
4. Alter K. Meunier S. 2006. "Nested and overlapping regimes in the transatlantic banana trade dispute". Journal of European Public Policy. Vol. 13 No 3
5. Baldwin R.E. 2012. "The Case for a Multilateral Trade Organization". In The Oxford Handbook on the World Trade Organization. Ed. A. Narlikar, M. Daunton, R. Stern. Oxford: Oxford University Press
6. Bradford A. 2012. "The Brussel's Effect". Northwestern University Law Review, Vol. 107, No 1

7. Brown A.G and Stern M. 2012. "Fairness in the WTO Trading System". In The Oxford Handbook on the World Trade Organization. Ed. A. Narlikar, M. Daunton, R. Stern. Oxford: Oxford University Press
8. Canadian Labour Congress and European Trade Union Confederation. 2016. "More Democracy for a Fair and Progressive Trade Agenda". Στο https://www.etuc.org/sites/www.etuc.org/files/press-release/files/etuc-clc_statement_on_ceta_en.pdf (Ανάκτηση 30.07.19)
9. Costa O., Jorgensen K. 2012. The influence of International Institutions on the EU: When Multilateralism hits Brussels. Palgrave Mcmillan Editions
10. Dabrowski M. 2014. "Transport Policy: EU as a taker, shaper or shaker of the global civil aviation regime" In EU Policies in a Global Perspective. Shaping or taking international regimes?. Ed. GG.Falkner and P.Muller. New York: Routledge
11. Damro C. 2015. "Market Power Europe: exploring a dynamic conceptual framework". Journal of European Public Policy, Vol.22 No9
12. Dattu R.2000. A Journey from Havana to Paris: The Fifty-year Quest for the Elusive Multilateral Agreement on Investment. Fordham International Law Journal. Vol. 24 No 1. Στο <http://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1738&context=ilj> (Ανάκτηση 30.07.19)
13. De Bievre D. Poletti. 2013. "The EU in trade policy: From regime shaper to status quo power". In Falkner, Gerda and Muller (Eds) EU Policies in a Global Perspective, London: Routledge
14. De Oliveira I.S. 2016. "Corporate Restructuring and abuse of rights: PCA tribunal deems Philip Morris's claims against Australia's tobacco plain packaging rules inadmissible ". In Investment Treaty News. International Institute for Sustainable Development. Στο <https://www.iisd.org/itn/2016/08/10/philip-morris-asia-limited-v-the-commonwealth-of-australia-pca-case-no-2012-12/> (Ανάκτηση 30.07.19)
15. Dolzer R., Schreuer Chr. 2008. Principles of International Investment Law. Oxford: Oxford University Press
16. Duchene F. 1973. "The European Community and the Uncertainties of Interdependence". In Kollistamm and Hager (eds.) Nation Writ Large: Foreign Policy Problems before the European Communities. London: Macmillan
17. Eriksen, E. O. 2006. "The EU – a cosmopolitan polity?". Journal of European Public Policy. Vol. 1 No 2
18. Eberhardt P., Redlin B., Olivet C. and Verheecke L. Σεπτέμβριος 2016. "CETA: Trading away Democracy. How CETA's Investor Protection rules could result in a boom of investor claims

- against Canada and the EU”. Στο https://www.tni.org/files/publication-downloads/ceta-trading_away_democracy-2016en.pdf (Ανάκτηση 30.07.19)
19. Garcia M. 2013. “From Idealism to Realism? EU Preferential Trade Agreement Policy”. *Journal of Contemporary European Research*, Vol. 9 No 4
20. Garcia Mora M.R. 1950. “The Calvo Clause in Latin American Constitutions and International Law”. *Marquette Law Review*. Vol. 33 No 4. Στο <http://scholarship.law.marquette.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3399&context=mulr> (Ανάκτηση 30.07.19)
21. Gauthier A. 2015. “Investor-State Dispute Settlement Mechanisms: What is Their History and Where are They Going ?”. *Library of Parliament Background Papers*. Canada: No 2015-115-E. Στο <https://lop.parl.ca/Content/LOP/ResearchPublications/2015-115-e.pdf> (Ανάκτηση 30.07.19)
22. Goncalves E., Karkkainen A. 2011. «Foreign Direct Investment flows still influenced by the crisis». *Eurostat Statistics in Focus 25/20011*. Στο <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/634ef74c-23d2-482e-8009-15ee87ebf654/language-en/format-PDF/source-63628060> (Ανάκτηση 30.07.19)
23. Holzinger K., Sommerer T. 2014. “EU Environmental Policy: greening the world?”. In *EU Policies in a Global Perspective. Shaping or taking international regimes?*. Ed. GG.Falkner and P.Muller. New York: Routledge
24. Hübner K. 2016. “Canada and the EU”. In *Europe, Canada and the Comprehensive Economic and Trade Agreement*. Ed. by K. Hübner. Routledge
25. Hübner K. Balik T., Deman A.S. 2016.”CETA: the Making of the Comprehensive Economic and Trade Agreement Between Canada and the EU”. *Notes de l’Institute Francais des relations internationales (Ifri)*
26. International Centre for Settlement of Investment Disputes (ICSID). 2006. *ICSID Convention , Regulations and Rules*. Στο <http://icsidfiles.worldbank.org/icsid/icsid/staticfiles/basicdoc/basic-en.htm> (Ανάκτηση 30.07.19)
27. Kagan R. 2003. *Of Paradise and Power. America and Europe in the New World Order*. New York: Alfred A.Knopf
28. Kleimann D. Kübek G. 2016. “The Signing, Provisional Application and Conclusion of Trade and Investment Agreements in the EU. The Case of CETA and Opinion 2/15”. *European University Institute Working Papers*
29. Krugman P.R., Obstfeld M. 2011. *Διεθνής Οικονομική. Θεωρία και Πολιτική*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική

30. Laidi Z. 2007. "The Unintended Consequences of European Power". Les Cahiers Europeens de Sciences Po, No 5.
31. Legal Information Institute. 2017. In <https://student.unsw.edu.au/how-do-i-cite-electronic-sources>
32. Lentner G.M. "A Uniform European Investment Policy?: The Unwritten EU Model BIT" Journal of Law and Administrative Sciences. No 2
33. Manners I. 2002. "Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?". Journal of Common Market Studies. Vol.40 No2
34. Melo Araujo B.A. 2016. The EU Deep Trade Agenda. Law and Policy. Oxford: Oxford University Press
35. Meunier S., Nikolaidis K. 2006. "The European Union as a conflicted trade power". The Journal of European Public Policy, Vol. 13 No 6
36. Müller P. Kudrna Z. Falkner G. 2014. "EU-global interactions: policy export, import, promotion and protection". Journal of European Public Policy, Vol.21 No 8
37. Newcomb A. Paradell L. 2009. Law and Practice of Investment Treaties. Standards of Treatment. The Netherlands: Kluwer Law International
38. Paarlberg R. 1997. Agricultural Policy Reform and the Uruguay Round: Synergistic Linkage in a Two Level Game. In International Organization. Vol. 51 No 3
39. Public Statement. Νοέμβριος 2013. "Stop the Corporate Giveaway! A transatlantic plea for sanity in the EU-Canada CETA Negotiations". Στο https://www.epsu.org/sites/default/files/article/files/Stop_the_Corporate_Giveaway_-_A_transatlantic_plea_for_sanity_in_the_EU-Canada_CETA_negotiations.pdf (Ανάκτηση 30.07.19)
40. Rodgers R. Joan. 1998. "From Bretton Woods to the WTO and the Formation of Regional Trading Blocks". In the Handbook on the Globalization of the World Economy. Edited by A.Levy-Livermore. Edward Edgar Publishing Limited
41. Salluzzi E. 2015. The EU economic diplomacy under strain: preferential trade relations and the role of non-State actors. Master's thesis. Luiss Guido Carli University
42. Shan W. 2007. "From North-South Divide to Private-Public Debate: Revival of the Calvo Doctrine and the Changing Landscape in International Investment Law". Northwestern Journal of International Law and Business. Vol. 27 No 3. Στο <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1658&context=nji> lb (Ανάκτηση 30.07.19)
43. Toye R. 2012. "The International Trade Organization". In The Oxford Handbook on the World Trade Organization. Ed. A. Narlikar, M. Daunton, R. Stern. Oxford: Oxford University Press

44. Trauner F. 2014. "Migration policy: an ambiguous EU role in specifying and spreading international refugee protection norms" In *EU Policies in a Global Perspective. Shaping or taking international regimes?*. Ed. GG.Falkner and P.Muller. New York: Routledge
45. Vandevelde K. 2005. "A Brief History of International Investment Agreements". In *Davis Journal of International Law and Policy*. No 157
46. Verellen T. 2015. "The ERTA Doctrine in the Post Lisbon Era". In *Columbia Journal of European Law*
47. Williamson J. 2008. "A short history of the Washington Consensus". *The Washington Consensus Reconsidered. Towards a New Global Governance*. Ed. N. Serra, J.E. Stiglitz. Oxford University Press. Στο <http://growthlab.cid.harvard.edu/files/growthlab/files/serra8.pdf#page=21> (Ανάκτηση 30.07.19)
48. Wong J. 2006. "Umbrella Clauses in Bilateral Investment Treaties: Of Breaches of Contract, Treaty Violations and the Divide Between Developing and Developed Countries in Foreign Investment Disputes". *Mc George School of Law Scholarly Articles*. University of the Pacific.
49. Woolcock S. 2010. "EU Trade and Investment Policymaking after the Lisbon Treaty". In *Interconomics, Review of European Economic Policy*. Vol. 45 No1
50. World Bank Policy Research Report: *The East Asian Miracle. Economic Growth and Public Policy*. 1993. Oxford University Press. Στο <http://documents.worldbank.org/curated/en/975081468244550798/pdf/multi-page.pdf> (Ανάκτηση 30.07.19)
51. Yannaka-Small K. 2006. "Interpretation of the Umbrella Clause in Investment Agreements". *OECD Working Papers on International Investment*. 2006/03. OECD Publishing. Στο <file:///C:/Users/PLAISIO/Desktop/FDI-BIT/Umbrella%20clause.pdf> (Ανάκτηση 30.07.19)
52. Young A.R. 2012. "The impact of WTO Rules on EU policies". In *The influence of International Institutions on the EU: When Multilateralism hits Brussels*. Ed. Costa O. and Jorgensen K. UK: Palgrave Mcmillan
53. Young A.R. 2015a. *Liberalizing trade, not exporting rules: the limits to regulatory co-ordination in the EU's "new generation" preferential trade agreements*. *Journal of European Public Policy*. Vol. 22 No 9
54. Young A.R. 2015b. "The European Union as a global regulator? Context and comparison". *Journal of European Public Policy*. Vol. 22 No 9
55. Young A.R. Peterson J. 2006. "The EU and the new trade politics". *Journal of European Public Policy*. Vol. 13 No 6

56. Zeiler T.H. 2012. “The Expanding Mandate of the GATT: The First Seven Rounds”. In The Oxford Handbook on the World Trade Organization. Ed. A. Narlikar, M. Daunton, R. Stern. Oxford: Oxford University Press
57. Zielonka J. 2008. “Europe as a global actor: empire by example?”. International Affairs (Royal Institute of International Affairs). Vol. 84 No 3

Διαδικτυακές πηγές

1. Abs-Shawcross Draft Convention (Draft Convention on Investment Abroad). 1959. Στο http://unctad.org/Sections/dite_tobedeleted/ia/docs/compendium/en/137%20volume%205.pdf (Ανάκτηση 30.07.19)
2. Canadian FIPA Model. 2004. Στο <https://www.italaw.com/documents/Canadian2004-FIPA-model-en.pdf> (Ανάκτηση 30.07.19)
3. Ευρωπαϊκή Επιτροπή. 2017. Κατάσταση της Ένωσης 2017. Στο https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/state-union-2017-brochure_el.pdf (Ανάκτηση 30.07.19)
4. Ευρωπαϊκή Ένωση. 2016. Ενοποιημένη Απόδοση της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στο https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/oj_c_2016_202_full_el_txt.pdf (Ανάκτηση 30.07.19)
5. Ευρωπαϊκή Επιτροπή. 2017. «Ένα πολυμερές επενδυτικό δικαστήριο». Στο Κατάσταση της Ένωσης 2017. Στο <file:///C:/Users/PLAISIO/Downloads/NG0617055ELN.el.pdf> (Ανάκτηση 30.07.19)
6. Comprehensive Economic and Trade Agreement between Canada and the EU (CETA). 2017. Στο http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2014/september/tradoc_152806.pdf (Ανάκτηση 30.07.19)
7. Directorate General for Trade. 2013. Trade Negotiations step by step. Στο http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2012/june/tradoc_149616.pdf (Ανάκτηση 30.07.19)
8. European Court of Justice (ECJ) Case 22/70. 31 March 1971. Commission of the European Communities v Council of the European Communities – European Agreement on Road Transport. Στο <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:61970CJ0022&from=EN> (Ανάκτηση 30.07.19)
9. European Court of Justice (ECJ) Opinion 2/15. 16 May 2017. Opinion pursuant to Article 218(11) TFEU about the Free Trade Agreement between the European Union and the Republic of Singapor.

- Στο <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=190727&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=3014> (Ανάκτηση 30.07.19)
10. European Union. 1957. Treaty of Rome (25 March 1957). Στο http://ec.europa.eu/archives/emu_history/documents/treaties/rometreaty2.pdf (Ανάκτηση 30.07.19)
 11. European Union. 1990. Declaration on Transatlantic Relations. Στο http://eeas.europa.eu/archives/docs/canada/docs/1990_transatlantic_declaration_ec-canada_en.pdf (Ανάκτηση 30.07.19)
 12. European Union. 1992. Treaty on European Union (7 February 1992). Στο https://europa.eu/european-union/sites/europa.eu/files/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf (Ανάκτηση 30.07.19)
 13. European Commission. 2006. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions of 4 October 2006 "Global Europe: Competing in the world" (COM(2006) 567). Στο http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/october/tradoc_130376.pdf (Ανάκτηση 30.07.19)
 14. European Commission. 2010. Communication from the Commission to the Council , the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions “Towards a comprehensive European international investment policy” (COM(2010)343). Στο http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2010/july/tradoc_146307.pdf (Ανάκτηση 30.07.19)
 15. European Commission. 2011a. Factsheet “Policy making: What did the Lisbon Treaty change?”. Στο http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2011/june/tradoc_147977.pdf (Ανάκτηση 30.07.19)
 16. European Commission. 2011b. A Trade Sustainable Impact Assessment Relating to the Negotiation of a Comprehensive Economic and Trade Agreement (CETA) Between the EU and Canada. Final Report. Στο http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2011/september/tradoc_148201.pdf (Ανάκτηση 30.07.19)
 17. European Commission. 2013. Investment provisions in the EU-Canada free trade agreement (CETA). Στο http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/november/tradoc_151918.pdf (Ανάκτηση 30.07.19)
 18. European Commission. 2015a. Trade for all. Towards a more responsible trade and investment policy. Στο http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/october/tradoc_153846.pdf (Ανάκτηση 30.07.19)
 19. European Commission. 2015b. Concept Paper “Investment in TTIP and beyond-the path to reform. Enhancing the right to regulate and moving from current ad hoc arbitration towards an

- Investment Court”. Στο http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/may/tradoc_153408.PDF
(Ανάκτηση 30.07.19)
20. European Commission. 2015c. Public consultation on modalities for investment protection and ISDS in TTIP. Στο http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2014/march/tradoc_152280.pdf
(Ανάκτηση 30.07.19)
21. European Commission. 2017. Overview of FTA and other Trade Negotiations. Στο http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/december/tradoc_118238.pdf (Ανάκτηση 30.07.19)
22. European Union and the Government of Canada. 2008. Assessing the costs and benefits of a closer EU-Canada economic partnership. A joint study by the European Commission and the Government of Canada. Στο http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2008/october/tradoc_141032.pdf (Ανάκτηση 30.07.19)
23. EU-Vietnam Free Trade Agreement Text- Chapter 8: Trade in Services, Investment and E-Commerce. 2016. Στο http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/february/tradoc_154210.pdf
(Ανάκτηση 30.07.19)
24. EU-Singapore Free Trade Agreement Investment Chapter. 2014. Στο http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2014/october/tradoc_152844.pdf (Ανάκτηση 30.07.19)
25. General Assembly Resolution 3201. Declaration on the Establishment of a New International Economic Order. A/RES/S-6/3201 (1st May 1974). Στο <http://www.un-documents.net/s6r3201.htm> (Ανάκτηση 30.07.19)
26. German Model Treaty. 2008. Στο <https://www.italaw.com/sites/default/files/archive/ita1025.pdf>
(Ανάκτηση 30.07.19)
27. OECD. 1997. The OECD Report on Regulatory Reform: Synthesis. Paris. Στο <https://www.oecd.org/gov/regulatory-policy/2391768.pdf> (Ανάκτηση 30.07.19)
28. OECD. 2004, “Fair and Equitable Treatment Standard in International Investment Law”, OECD Working Papers on International Investment, 2004/03, OECD Publishing. Στο https://www.oecd.org/daf/inv/investment-policy/WP-2004_3.pdf (Ανάκτηση 30.07.19)
29. Office of the United States Trade Representative, <https://ustr.gov/trade-agreements/free-trade-agreements/north-american-free-trade-agreement-nafta#> (Ανάκτηση 30.07.19)
30. UN. 2013. A Guide to UNCITRAL. Basic facts about the United Nations Commission on International Trade Law. New York. Στο <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/general/12-57491-Guide-to-UNCITRAL-e.pdf> (Ανάκτηση 30.07.19)
31. UN. 2014. UNCITRAL Rules on Transparency in Treaty-based Investor-State Arbitration. New York. Στο <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/rules-on-transparency/Rules-on-Transparency-E.pdf> (Ανάκτηση 30.07.19)

32. UN. 2015. United Nations Convention on Transparency in Treaty-based Investor-State Arbitration. New York. Στο <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/transparency-convention/Transparency-Convention-e.pdf> (Ανάκτηση 30.07.19)
33. UNCTAD. 1999. Comprehensive Study of the Interrelationship between Foreign Direct Investment (FDI) and Foreign Portfolio Investment (FPI). Στο <http://unctad.org/en/docs/pogdsdfsbd5.pdf> (Ανάκτηση 30.07.19)
34. UNCTAD. 2017. World Investment Report 2017. Στο http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2017_en.pdf (Ανάκτηση 30.07.19)
35. US Model Bilateral Investment Treaty (BIT). 2012. Στο <https://ustr.gov/sites/default/files/BIT%20text%20for%20ACIEP%20Meeting.pdf> (Ανάκτηση 30.07.19)
36. <http://www.worldbank.org/> (Τελευταία πρόσβαση 30.07.19)
37. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Main_Page (Τελευταία πρόσβαση 30.07.19)
38. <https://icsid.worldbank.org/en> (Τελευταία πρόσβαση 30.07.19)
39. <https://www.miga.org/Pages/Home.aspx> (Τελευταία πρόσβαση 30.07.19)
40. <http://www.uncitral.org/uncitral/en/index.html> (Τελευταία πρόσβαση 30.07.19)
41. <https://www.wto.org/index.htm> (Τελευταία πρόσβαση 30.07.19)
42. <http://www.oecd.org/> (Τελευταία πρόσβαση 30.07.19)
43. <http://www.europarl.europa.eu/portal/el> (Τελευταία πρόσβαση 30.07.19)
44. http://ec.europa.eu/trade/index_en.htm (Τελευταία πρόσβαση 30.07.19)
45. <https://en.oxforddictionaries.com/> (Τελευταία πρόσβαση 30.07.19)
46. <http://investmentpolicyhub.unctad.org/> (Τελευταία πρόσβαση 30.07.19)
47. <http://eur-lex.europa.eu/homepage.html> (Τελευταία πρόσβαση 30.07.19)
48. <http://www.bbc.com/news/world-43512098> (Τελευταία πρόσβαση 30.07.19)
49. <https://icsid.worldbank.org/en/Pages/default.aspx> (Τελευταία πρόσβαση 30.07.19)